

Досвід впровадження безбар'єрних практик у культурно-мистецьких проєктах

Загальнонаціональне опитування з питань безбар'єрності у культурі проведено Українським культурним фондом спільно з Українським центром культурних досліджень за сприяння Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Дослідження відбулося в межах стратегії створення безбар'єрного простору за ініціативи першої леді Олени Зеленської.

Дякуємо ГО «Ліга Сильних», зокрема Володимиру Висоцькому, та ПОГ «Inclusive Friendly», зокрема Віталію Сергійчуку, за участь в розробці опитувальника і внесення корисних рекомендацій. Подяка закладам культури, мистецької освіти, незалежним організаціям, підприємцям та підприємцям, митцям і мисткиням, які беруть активну участь у розбудові безбар'єрного простору в Україні, долучаючись до опитувань.

Зміст

Резюме	4
Вступ	6
Методологія	7

Розділ І. Досвід впровадження безбар'єрних практик у закладах культури та закладах мистецької освіти Державний сектор

Структура вибірки за статтю, віком та регіоном	8
Практики безбар'єрності	8
Просторова та інформаційна доступність	10
Обізнаність персоналу	13
Комунікація	14
Перешкоди на шляху до безбар'єрності	16
Оцінка програми УКФ з безбар'єрності	18

Висновки до розділу І

Розділ ІІ. Досвід впровадження безбар'єрних практик у культурно-мистецьких проєктах Недержавний сектор

Висновки до розділу ІІ

Безбар'єрність в умовах війни	32
Додатки	34
Список джерел	74

Резюме

Цей звіт узагальнює результати дослідження стану впровадження безбар'єрних практик у сфері культури в Україні. Інформацію було зібрано шляхом онлайн-опитування 1787 респондентів, серед яких – представники державних і комунальних закладів культури та мистецьких закладів освіти (1590 анкет), недержавні організації та підприємства, а також фізичні особи-підприємці і незалежні митці та мисткині (197 анкет).

Незначна представленість недержавного сектору культури викриває проблему комунікації між державними і недержавними акторами. У вільному доступі недостатньо інформації про мережу підприємств, громадських організацій та фондів, які займаються впровадженням культурно-мистецьких продуктів з урахуванням потреб усіх груп населення. З цієї причини державний і недержавний сектори розглядаються окремо у цьому дослідженні.

Результати свідчать, що переважна більшість акторів сфери культури враховує потреби різних груп населення у своїй діяльності. Основні бар'єри – це нестача фінансування, небезпека обстрілів, проблема кадрового забезпечення та обмеженість інфраструктурних рішень, що особливо актуально для приміщень, які є пам'ятками культурної спадщини. А для віддалених закладів культури, зокрема у сільській місцевості, основною проблемою є забезпечення шляхів комфортного пересування відвідувачів і відвідувачок та санітарно-гігієнічних умов (водопостачання, інклюзивні вбиральні тощо). І хоча більшість закладів використовують офіційні джерела для розбудови безбар'єрності та проходять навчання, немає механізму перевірки якості знань і вміння їх застосовувати. Державні і комунальні заклади ще недостатньо користуються професійними джерелами, а також слабо поінформовані про програми підтримки, зокрема про конкурсну програму Українського культурного фонду, спрямовану на забезпечення безбар'єрного доступу до культурних практик для всіх груп населення. На сьогодні відсутній механізм систематичного збору зворотного зв'язку, щоб заклади могли оперативно реагувати на потреби відвідувачів та відвідувачок.

Особливої уваги потребують області, території яких поділені лінією фронту, – тут показники просторової доступності є найнижчими, а можливості реалізації офлайн-заходів – обмеженими. Водночас навіть у цих умовах організації прагнуть впроваджувати безбар'єрні рішення задля залучення ширшої аудиторії.

Відповіді представників недержавного сектору загалом збігаються з відповідями респондентів із державних та комунальних установ, що вказує на спільні позитивні зрушення у напрямку забезпечення доступності в культурних проєктах. Разом із тим, простежуються незначні відмінності, зокрема щодо окремих культурних продуктів, каналів комунікації тощо.

Впровадження безбар'єрності – це процес, який потребує диференційованого підходу, залежно від форми власності організацій, безпекових умов, типу населеного пункту і фінансових можливостей. Однак попри перешкоди, дослідження демонструє внутрішню мотивацію і зацікавленість окремих осіб в культурі впроваджувати безбар'єрні рішення у майбутньому.

Вступ

Протягом останніх років з'явилася низка досліджень, яка висвітлювала тему безбар'єрності у культурній сфері. Зокрема варто згадати дослідження «Мистецтво для всіх: ситуація з дотриманням культурних прав людей з інвалідністю в Україні» за підтримки УКФ, Арт-альбом про інклюзивні мистецькі практики та творчість митців з інвалідністю від БФ «ЄУСІ» за підтримки УКФ, Мапа безбар'єрності від ЛУН Місто спільно з ГО «Безбар'єрність». Водночас є чимало тем і питань, які потребують детальнішого розгляду, зокрема щодо розбудови безбар'єрного простору у сфері культури в умовах війни та з'ясування загалом, на якому етапі наразі впровадження практик безбар'єрності в Україні.

Спільно з Міністерством культури та стратегічних комунікацій України (далі – МКСК) і Українським центром культурних досліджень (далі – УЦКД), керуючись Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, ми продовжуємо розпочатий шлях вивчення актуальних проблем впровадження безбар'єрності у культурно-мистецьких проєктах організацій сфери культури різних форм власності.

У розділі I представлений аналіз впровадження практик безбар'єрності організаціями, мистецькими закладами освіти комунальної і державної форм власності. У розділі II – недержавними організаціями, фізичними особами-підприємцями та індивідуальними митцями сфери культури. Насамкінець міститься короткий огляд проблем впровадження безбар'єрності в умовах постійної загрози безпеці. У Додатки винесено діаграми, анкету, а також анонімні цитати відповідей респондентів та респонденток на відкриті запитання.

¹ Добрянська Н., Сачук Ю., Текучова І., Заремба-Косович Г., Паніотто В., Сахно Ю. (2021). Мистецтво для всіх: ситуація з дотриманням культурних прав людей з інвалідністю в Україні. Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) у вересні 2021 року (К. Бут, Ред.). Центр дослідження прав людей з інвалідністю DRC, Київський Міжнародний Інститут Соціології.

https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Mystetstvo-dlya-vsikh_-sytuatsiya-z-dotrymannyam-kulturnyh-prav-lyudej-z-invalidnistyu-v-Ukrayini.pdf_.pdf

² Арт-альбом «Інклюзивні мистецькі практики в Україні» / Авт. ідеї, координатор проєкту та ред. В. Висоцький ; Худож. керівник проєкту, авт. огляд, ст. С. Ененберг ; Дизайнер П. Халілов ; Пер.: С. Каденко, В. Висоцький. БФ «ЄУСІ», 2024. 164 с. ³ Мапа безбар'єрності. URL:

<https://lun.ua/misto/barrier-free?l=3ffffe#5/48.2/30.3> (дата звернення: 22.07.2025).

Методологія

Дослідження спрямоване на з'ясування стану впровадження безбар'єрних практик у культурно-мистецьких проєктах організацій усіх форм власності, а також фізичних осіб-підприємців та індивідуальних митців і мисткинь, які працюють у сфері культури. Основні завдання полягали в оцінці фактичного рівня доступності культурних послуг; виявленні ключових перешкод у процесі реалізації заходів з безбар'єрності; з'ясуванні обізнаності працівників галузі щодо можливостей програми Українського культурного фонду з розвитку безбар'єрності.

Дані збиралися методом кількісного онлайн-анкетування через Google Forms у період з 20 березня до 24 травня 2025 року шляхом розсилки на пошти організацій, а також поширенням опитування на офіційних сайтах та сторінках у соціальних мережах УКФ, УЦКД та МКСК.

Анкета містила здебільшого запитання з множинним вибором, а також закриті, напіввідкриті і відкриті запитання та охоплювала теми просторової та інформаційної доступності, рівня взаємодії з партнерами, а також готовності до подальшого розвитку безбар'єрного підходу.

У межах дослідження було опитано 1787 респондентів та респонденток. 1590 анкет належать співробітникам та співробітницям державних і комунальних закладів культури та закладів мистецької освіти з усіх регіонів України. Недержавному сектору належить 197 анкет.

З огляду на зміщення, яке зробило спільний аналіз нерівнозначним і методологічно ускладненим, було прийнято рішення розділити результати опитування на дві незалежні частини, що аналізуються окремо. Це дозволяє коректніше представити специфіку кожного сегмента сфери культури, врахувати контекст діяльності різних типів організацій і уникнути змішування тенденцій, притаманних структурно відмінним групам респондентів. Слід також враховувати нерівномірний регіональний розподіл: в окремих областях кількість респондентів була значно більшою, що вплинуло на глибину аналізу для деяких регіональних зрізів.

Дослідження є розвідувальним, а його результати не можуть бути використані для репрезентації на всю мережу культурних закладів та організацій України, проте дає корисну інформацію про загальний стан, тенденції та виклики впровадження безбар'єрності.

Розділ I

Державний
сектор

Досвід впровадження безбар'єрних практик у закладах культури та закладах мистецької освіти

Структура вибірки за статтю, віком та регіоном

Понад 90% опитаних – жінки. Дві третини опитаних – старше 45 років. Понад третина опитаних зазначили, що в їхніх установах працюють люди з інвалідністю. Понад половина закладів знаходяться у селах і селищах. Області представлені нерівномірно, найбільше відповідей надійшло з Дніпропетровської, Кіровоградської, Полтавської, Черкаської, Вінницької і Харківської областей. Частка Києва не перевищує 2% (Діаграми 1.21–1.25 – див. у додатках). Тому дослідження не є репрезентативним, однак результати дозволяють виокремити певні тенденції.

Практики безбар'єрності

Понад третина опитаних працівників закладів культури вважають, що основна діяльність їхніх установ – забезпечення безбар'єрності. Водночас 59,8% враховують у роботі потреби різних груп населення задля забезпечення безбар'єрності, але це не є основною діяльністю (Діаграма 1.1).

Найпопулярніші культурні продукти, які реалізують заклади, – це: майстер-клас (64,4%), виставка (53,9%), бібліотечний та архівний простір (47,9%) і концерт (46,7%). Найменш часто обирали видання (8,3%) та арт-об'єкт (9,7%). Адаптацію культурного продукту обрали лише 12,5% респондентів (Діаграма 1.2).

Найчастішою причиною впровадження заходів безбар'єрності є прагнення залучити ширшу аудиторію. Найменш популярними були такі причини як: співпраця з партнерами, які займаються впровадженням безбар'єрності (16,3%), і прагнення покращити репутацію (14,4%) (Діаграма 1.3).

Серед цільових груп проєктів, організованих закладами культури, помітно домінують відвідувачі та відвідувачки старшого віку – вдвічі частіше за інші групи (80,8%). Рідше – люди з тимчасовими фізичними порушеннями (39%), батьки з дитячими візками (34,1%) та люди з порушеннями опорно-рухових функцій (29,4%). Найчастіше в категорії «інше» згадували дітей і молодь у якості аудиторії. Слід зазначити, що дані про цільові аудиторії не можуть відображати реальний стан відвідування закладів культури різними групами населення, адже найбільше обирали ті групи, які найлегше визначити візуально (Діаграма 1.4).

Більшість закладів реалізують свої проєкти у змішаному форматі – онлайн та наживо (52,2%). Значна кількість – лише наживо (42,4%). Незначний відсоток закладів працюють в онлайн-форматі – 5,4% (Діаграма 1.5).

Діаграма 1.4 – Які з перелічених груп населення є цільовими групами ваших проєктів? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

Просторова та інформаційна доступність

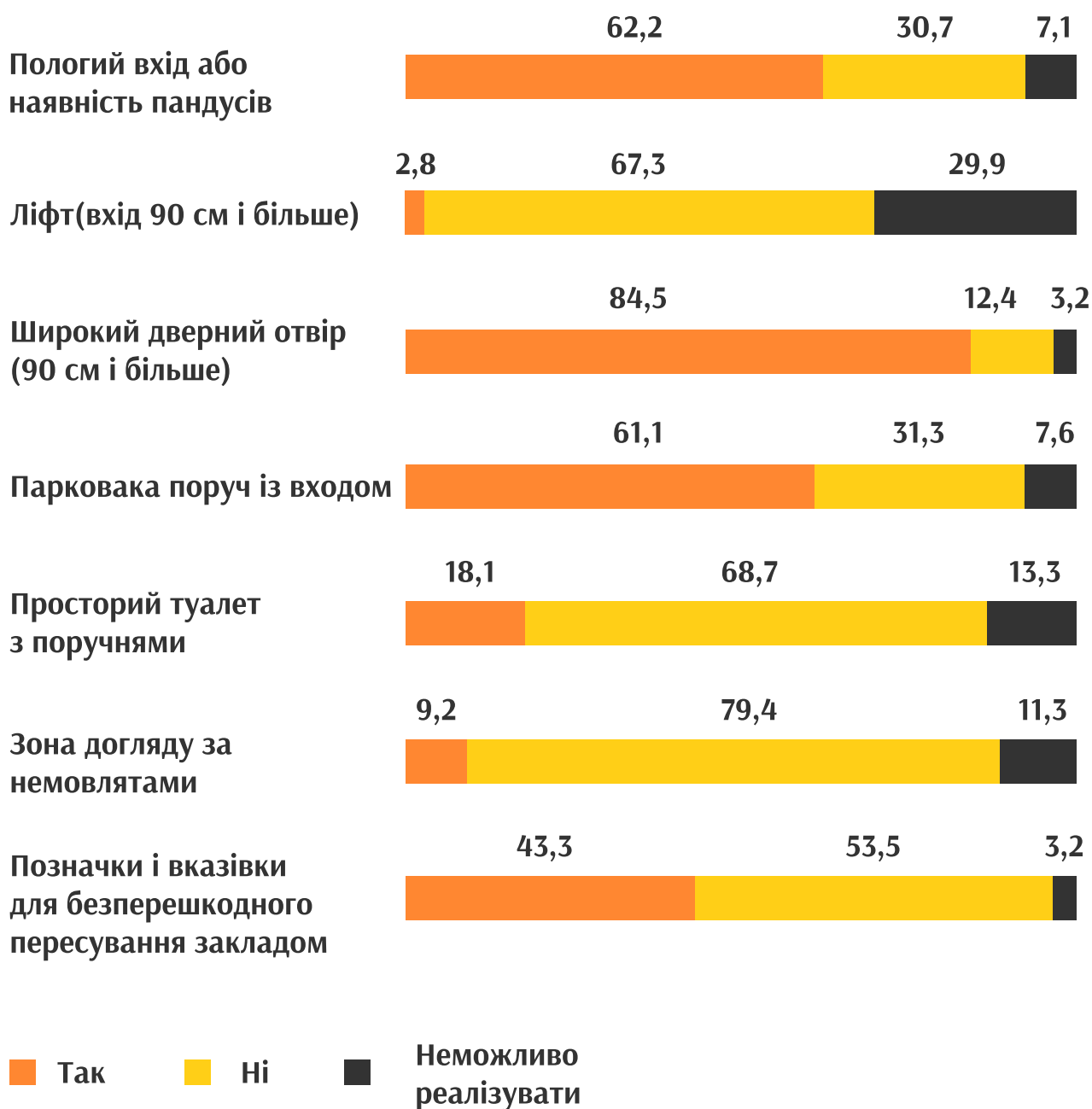
18,1% закладів проводять діяльність у приміщеннях, які є пам'яткою культурної спадщини (Діаграма 1.6). Дві третини пам'яток припало на міста, третина — у селах. Однак аналіз не показав суттєвого зв'язку між статусом пам'ятки культурної спадщини, станом приміщення і наявними елементами просторової доступності, оскільки незалежно від статусу, загальна адаптація простору до вимог безбар'єрності представлена слабо.

Респонденти з державних і комунальних закладів зазначають, що їхні приміщення переважно забезпечені широким дверним отвором (84,5%), пологим входом або пандусами (62,2%). Натомість забезпечені ліфтом шириною понад 90 см лише 2,8% закладів, а у 29,9% закладів ліфт неможливо обладнати. Зоною догляду за немовлятами забезпечені лише 9,2% закладів, а просторим туалетом з поручнями — лише 18,1%. Позначок та вказівок для безперешкодного пересування немає у понад половини закладів. У міській місцевості частіше ніж у селах наявні позначки та просторі туалети (Діаграма 1.7).

Третина опитаних знайомі з міжнародним стандартом доступності вебвмісту (WCAG) проти двох третин, що не знайомі (Діаграма 1.8). За стандартом WCAG адаптовано сайти 7,5% опитаних, частково адаптовані — 24,3%. У третини сайт неадаптований (32,6%), третина не мають сайту (Діаграма 1.9).

Більшість закладів використовують альтернативні формати інформаційного супроводу під час реалізації своїх проєктів (58,2%). Найчастіше заклади забезпечують друк збільшеним шрифтом (36,1%), інформацію у форматі простої мови та легкого читання (32,2%) і текстові таблиці з описом (22,3%). Субтитрування відео або аудіо забезпечує кожен десятий заклад (12,2%). Такі формати як аудіодискрипція, тактильна модель та переклад жестовою мовою є найменш розповсюдженими. Дещо краще із забезпеченням матеріалів зі шрифтом Брайля — 7,9% (Діаграма 1.10).

Діаграма 1.7 – Чи наявні під час реалізації ваших проєктів перелічені елементи просторової доступності?
%, N=1449 (серед тих, хто реалізують проєкти наживо або онлайн і наживо)

Діаграма 1.10 – Які альтернативні формати інформаційного супроводу доступні під час реалізації ваших проєктів? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

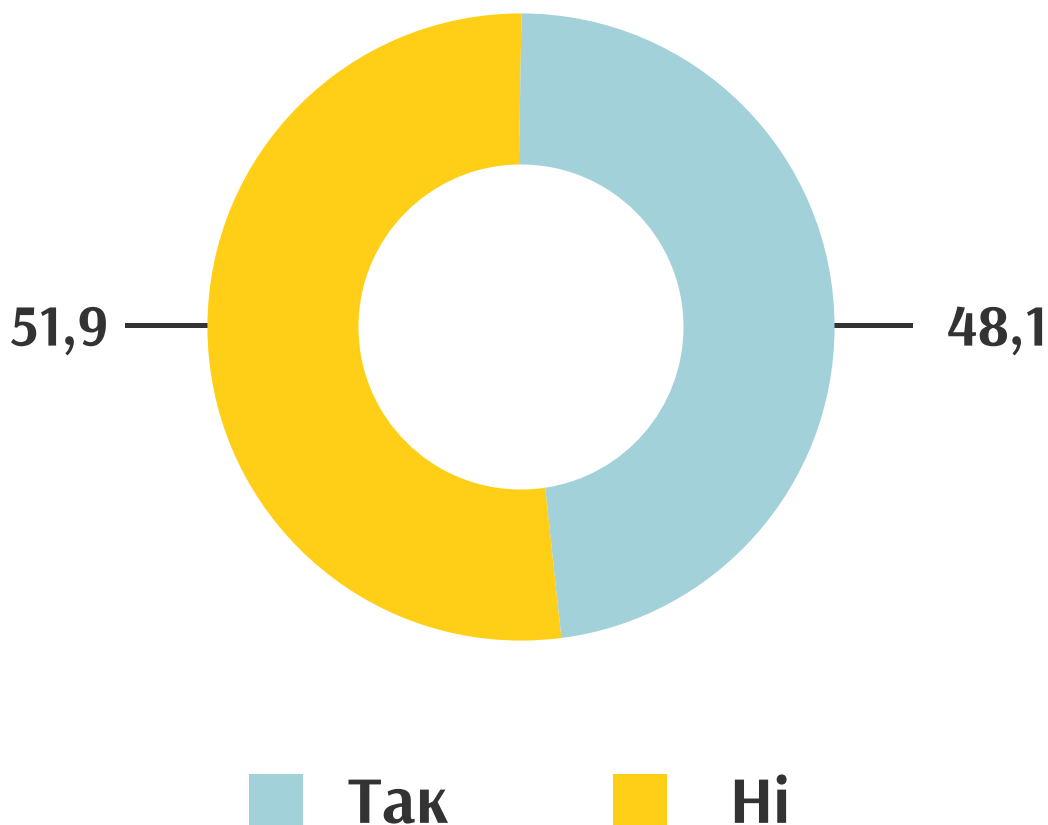
Обізнаність персоналу

При підготовці власних проєктів працівники державних і комунальних закладів культури найчастіше послуговуються соцмережами та тематичними сайтами (57,7%), порадами колег (51,2%) та інформаційними джерелами МКСК (37,7%). Менше користуються професійними послугами (порадами фахівців, гайдом безбар'єрних подій, фаховими виданнями). Лише 7,6% не використовують жодних ресурсів (Діаграма 1.11).

Приблизно половина опитаних проходила впродовж року навчальні практики, присвячені безбар'єрності, у вигляді курсів, тренінгів, семінарів, вебінарів чи конференцій (Діаграма 1.12). Найчастіше згадували курси від Дія.Освіта, а також заходи, організовані самими закладами культури та освіти, курси та тренінги від благодійних фондів, громадських організацій за фінансової підтримки міжнародних донорів. Зокрема кілька разів згадували курс «Адаптація та доступність. Інклюзивна культура» від МБФ «Ізоляція. Платформа культурних ініціатив», згадувалися події, організовані Goethe-Institut, ГО «Яскрава країна», ГО «Гармонія», ГО «Стан», ГО «ВГО Українська бібліотечна асоціація», ГО «Відчуй», БФ «Бібліотечна країна», БО «БФ «Дужа країна»». Також згадувалися курси, присвячені темі спілкування з ветеранами та ветеранками війни, тренінги від Superhumans Center, зустрічі, спрямовані на підтримку психологічного та ментального здоров'я. Нерідко організаторами курсів та тренінгів наживо виступали департаменти культури місцевих рад у співпраці з громадськими організаціями. Серед державних організаторів освітніх заходів з безбар'єрності найчастіше згадували Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти та Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, що є більш актуальним для викладачів мистецьких шкіл та коледжів. Водночас, попри велику кількість курсів, часто на різних платформах (БУМ, Prometheus, EdEra, Зрозуміло!) важко оцінити якість курсів і їхній вплив на реальний стан забезпечення безбар'єрності.

Хоча опитувальником не передбачено визначення, наскільки персонал закладів дотримується норм спілкування з різними групами населення, у відкритих коментарях можна зустріти різні форми звернень — як коректні, так і некоректні: «люди з інвалідністю», «люди з різними нозологіями», «люди з проблемами руху», «люди з обмеженнями», «люди з обмеженими можливостями», «люди похилого віку», «старші люди», «діти з особливими освітніми потребами», «діти з різними вадами розвитку».

Діаграма 1.12 – Чи проходили ви особисто або члени вашої команди впродовж останнього року тренінги, навчальні курси, семінари, вебінари, присвячені безбар'єрності у сфері культури?, %, N=1532

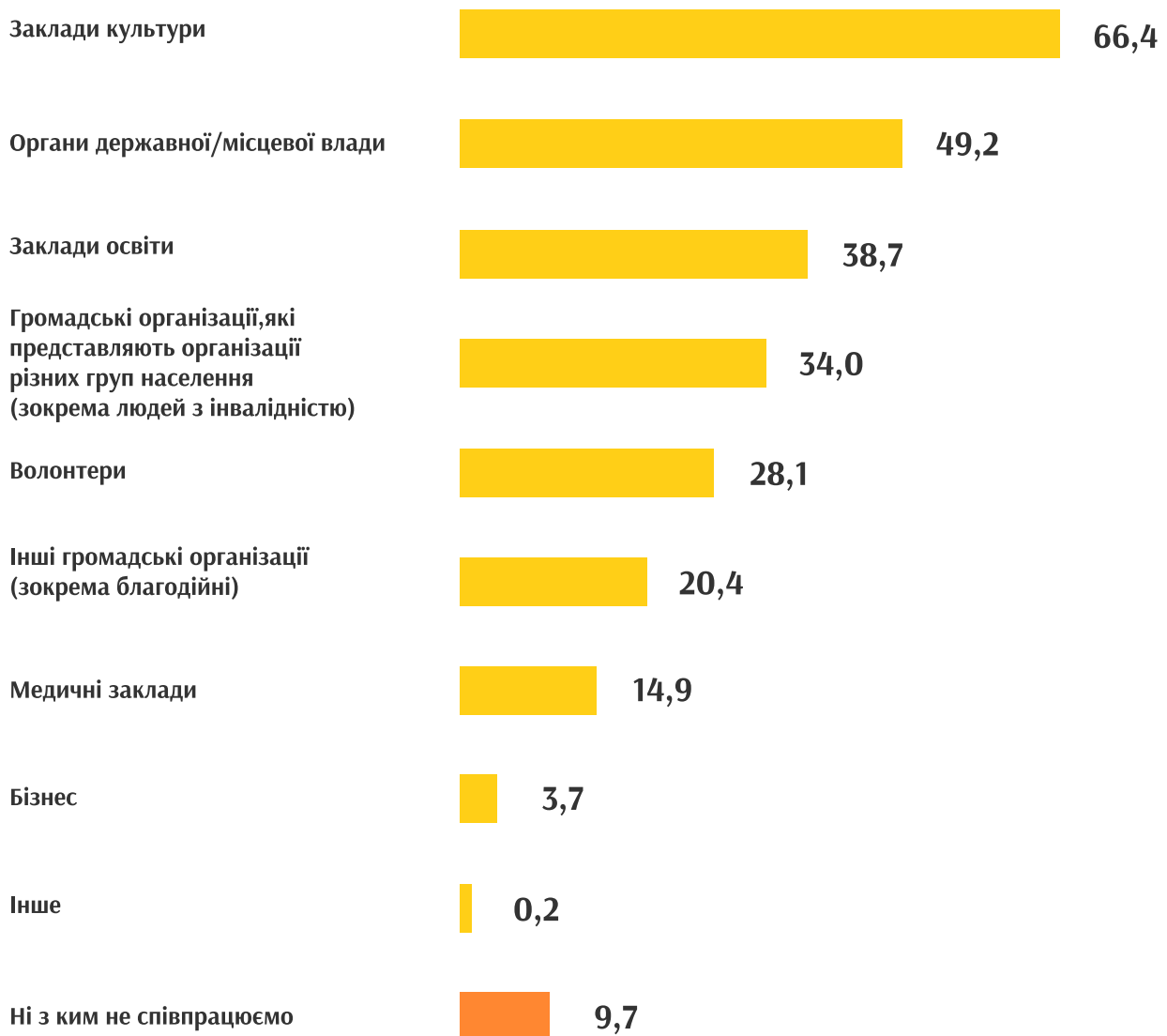
Комунікація

Переважна більшість опитаних використовує для інформування відвідувачів про свої заходи соціальні мережі (90,4%). Дещо рідше використовують особисті контакти (51,4%) та місцеві органи влади (45,6%). Кожен четвертий заклад сповіщає про свої події громадські організації, які представляють інтереси різних груп населення (Діаграма 1.13).

Для з'ясування потреб своїх відвідувачів та відвідувачок заклади культури використовують особисте спілкування (79,7%) і спостереження (64,8%), що свідчить про слабо розвинену систему збору зворотного зв'язку. Водночас частина закладів проводить опитування, консультується з представницькими громадськими організаціями та фахівцями (Діаграма 1.14).

Щоб краще зрозуміти потреби відвідувачів, ми ставили запитання «Чи отримуєте ви коментарі/пропозиції від відвідувачів та відвідувачок щодо доступності? Якщо так, то які?». Найчастіше згадували необхідність встановлення пандусів або підйомників, а також оснащення адаптованих вбиралень (цитати 1–9). Водночас частина закладів не забезпечені водопостачанням та водовідведенням (цитата 3).

Задля впровадження безбар'єрності державні і комунальні заклади здійснюють співпрацю з іншими закладами культури (66,4%), органами влади (49,2%), закладами освіти (38,7%) та представницькими громадськими організаціями (34,0%). Однак залишається 9,7% закладів, які не здійснюють співпрацю з жодними організаціями. Комунальні та державні організації співпрацюють здебільшого між собою, мало співпрацюючи з недержавним сектором (Діаграма 1.15).

Діаграма 1.15 – З ким ви/ваша організація співпрацює у напрямку впровадження безбар'єрності при підготовці проєктів? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

Перешкоди на шляху до безбар'єрності

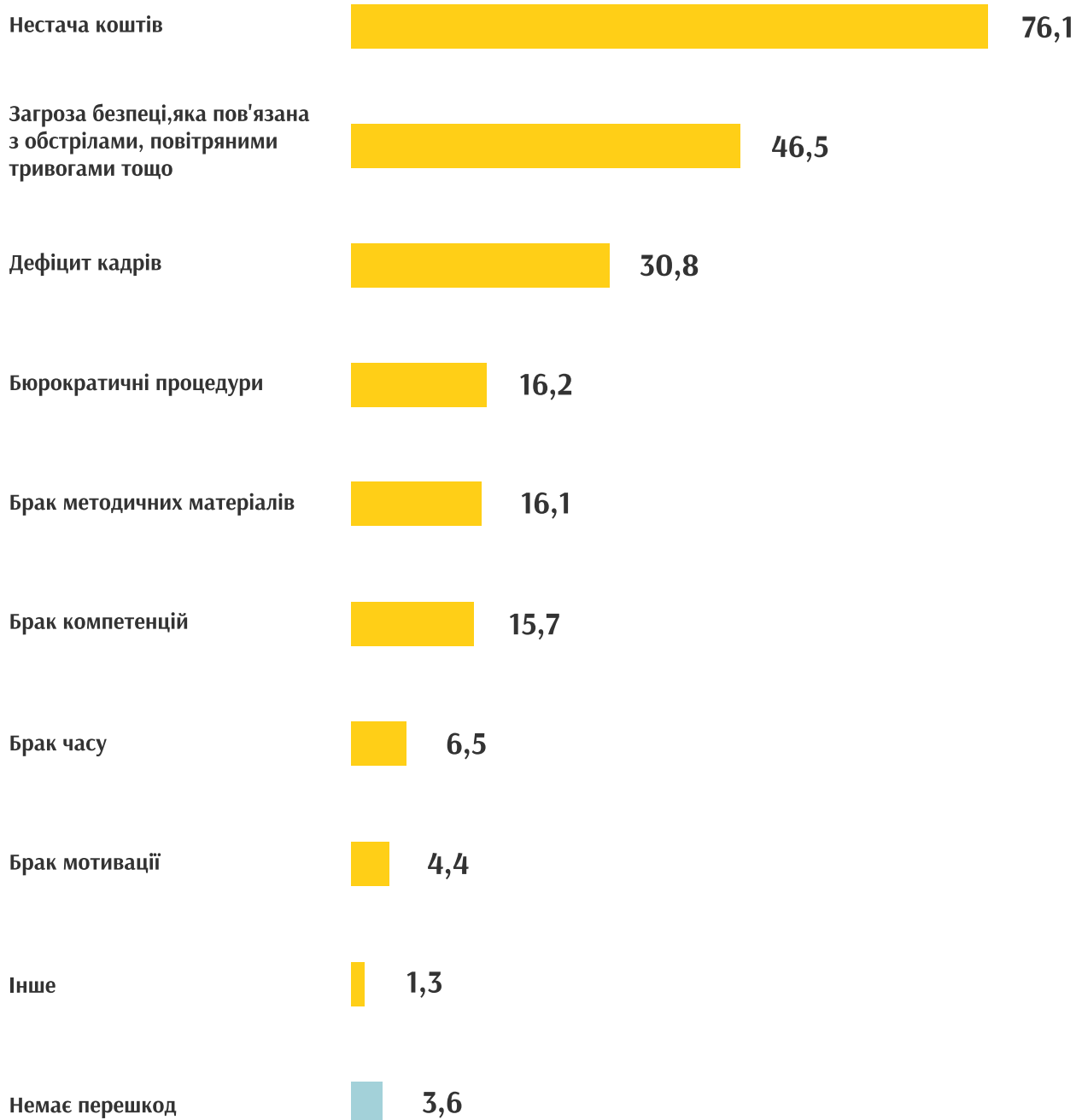
Головною перешкодою у процесі впровадження безбар'єрності респонденти називають нестачу коштів (76,1%) (Діаграма 1.16). Одні заклади очікують підтримки від держави, місцевої влади, інші – грантів на облаштування приміщень, треті – прагнуть більшої автономності у пошуках фінансування (цитати 17–20).

Існують різні погляди на підвищення рівня безбар'єрності. Одна з думок: недоцільність впровадження безбар'єрності в умовах системних проблем, що наразі існують у закладах культури, таких як недофінансування сфери, низька заробітна плата, відсутність мотивації у працівників (цитата 14).

Також часто обирали загрозу безпеці (46,5%) і дефіцит кадрів (30,8%). В «іншому» респонденти найчастіше вказували на неможливість створення безбар'єрності у своїх приміщеннях через статус пам'ятки культурної спадщини (цитати 23–25).

У закладах мистецької освіти є інша проблема: робота з дітьми, що мають особливі освітні потреби, вимагає значних ресурсів від викладачів та викладачок (цитата 22).

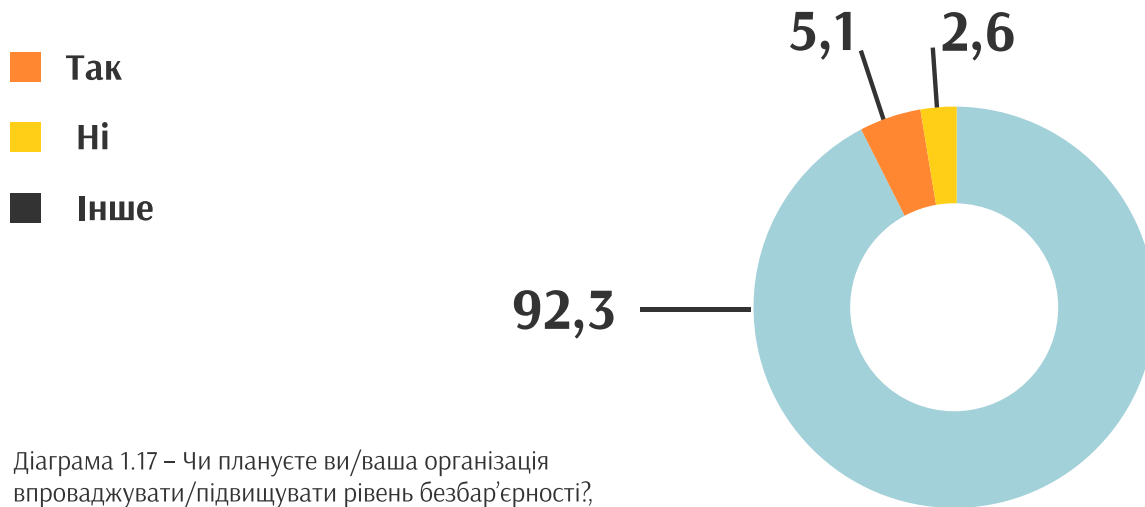

Діаграма 1.16 – Якими є основні перешкоди у процесі впровадження безбар'єрності? (кілька варіантів відповіді), %, N=1590

Переважає більшість опитаних планують продовжувати підвищувати рівень безбар'єрності у майбутньому (92,3%) (Діаграма 1.17). У відкритих відповідях найчастіше вказували, що на впровадження безбар'єрності необхідне виділення додаткових коштів. У деяких випадках заклади не вбачають можливості впровадження безбар'єрності найближчим часом через безпекові умови або архітектурні та юридичні обмеження. Наприклад, у випадку історико-культурного заповідника співробітники описують неможливість перебудови місцевості зі створенням доріг і підйомників протяжністю 3-4 км, оскільки територія є об'єктом природно-заповідного фонду (цитата 1).

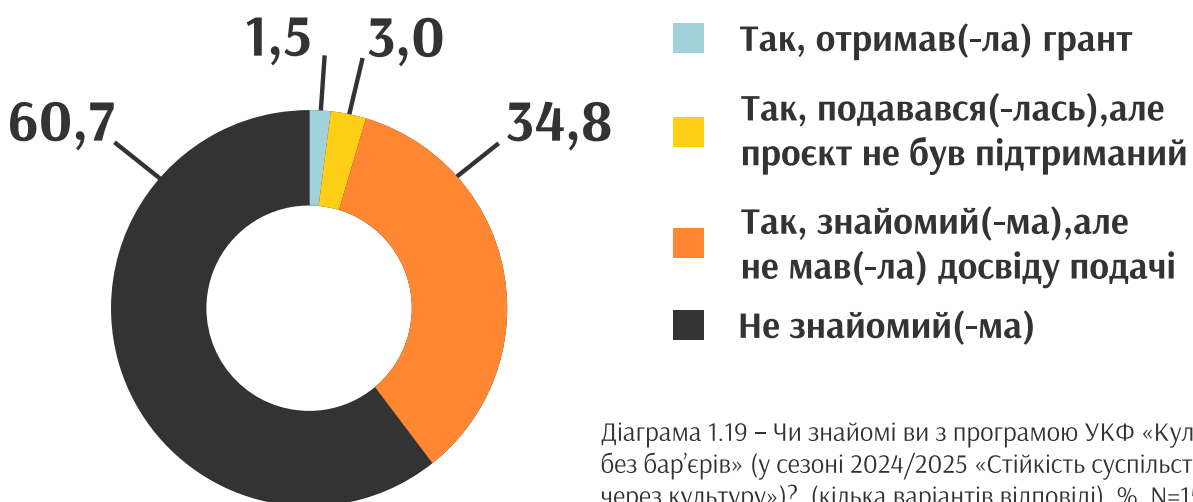
Найчастіше, на думку респондентів, ініціювати впровадження безбар'єрності мають місцеві органи влади (73,4%), а також державні органи, заклади культури та громадські організації. Дещо менше очікують ініціативи від споживачів культурних послуг та бізнесу (Діаграма 1.18).

Діаграма 1.17 – Чи плануєте ви/ваша організація впроваджувати/підвищувати рівень безбар'єрності? %, N=1590

Оцінка програми УКФ з безбар'єрності

Більшість респондентів із державних і комунальних закладів культури не чули раніше про програму з безбар'єрності Українського культурного фонду. Третина знає, але не мала досвіду подачі. Лише незначна частина мала досвід подання заявки або отримання гранту (Діаграма 1.19).

Діаграма 1.19 – Чи знайомі ви з програмою УКФ «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру»)? (кілька варіантів відповіді), %, N=1590

Респонденти здебільшого високо оцінювали актуальність програми УКФ з безбар'єрності «Стійкість суспільства через культуру» — середній бал 4,22. І тривалість грантового сезону, і процедуру подання заявки та звітності оцінили загалом високо. Найменше оцінок отримав розмір фінансування програми (2,80) (Діаграма 1.20).

Висновки до розділу I

Більшість респондентів державних і комунальних закладів культури зазначають, що враховують у своїй діяльності потреби різних груп населення (96%), для 60% — це складова частина діяльності, але не основна. Наразі головними причинами впровадження безбар'єрності є бажання залучити ширшу аудиторію та вимоги законодавства. Менше значення має репутація та залучення партнерств. Найчастіший продукт, який пропонують заклади, — це майстер-класи. Дещо менше – виставки, бібліотечний та архівний простір і концерти. Найчастіше відвідувачами заходів є люди старшого віку — як у містах, так і у селах.

Майже кожен п'ятий заклад розміщений у приміщенні, що має статус пам'ятки культурної спадщини. Водночас, незалежно від статусу, просторова доступність поки недостатньо розвинута. Пологим входом чи пандусами, широким дверним отвором або парковкою поруч із входом забезпечена понад половина закладів. Облаштування ліфтів, просторих туалетів та зон для немовлят є найбільш проблемними. Для деяких закладів, особливо у сільській місцевості, критичною проблемою є відсутність вбиралень як таких. Опитування показало, що говорячи про просторову доступність, часто ігнорується елемент відстані у сільській місцевості або у закладах, які займають велику площу (цитата 1).

Дві третини респондентів не знають про міжнародний стандарт доступності вебвмісту (WCAG). Серед тих, що знають, — у третини опитаних сайти адаптовано повністю або частково, третина не має сайту і ще третина має неадаптований сайт.

Більшість опитаних вказують, що їхні заклади використовують альтернативні формати інформаційного супроводу під час реалізації своїх проєктів, однак у межах цього дослідження важко оцінити якість альтернативних форматів та умови їх застосування. Найчастішими альтернативними форматами є друк збільшеним шрифтом, проста мова та текстові таблички з описом. Жоден з альтернативних форматів не перевищував 36% при виборі.

У половині закладів співробітники та співробітниці проходили курси або тренінги з безбар'єрності протягом останнього року. Представлені приклади навчальних заходів досить різноманітні: від курсів на онлайн-платформах до кількадечних тренінгів з фахівцями. Найчастіше згадувалися курси з безбар'єрності на Дія. Освіта. Попри активність у проходженні курсів, у співробітників та співробітниць закладів є запит на отримання більш практичних та методичних матеріалів з впровадження безбар'єрності.

Сповіщення про власні події у 90% випадків відбувається через соцмережі. Меншою мірою для повідомлень використовуються громадські організації, реклама та новинні ресурси.

Потреби відвідувачів та відвідувачок визначають особистим спілкуванням та спостереженням під час роботи. Такі системні засоби як консультації з громадськими організаціями та фахівцями, опитування та вивчення звітів і досліджень є менш популярними, що свідчить про допоки слабо розвинений механізм збору зворотного зв'язку про свої послуги.

Працівники та працівниці закладів культури та мистецької освіти використовують різноманітні джерела для підготовки своїх проєктів з безбар'єрності, але здебільшого це тематичні сайти та соцмережі, поради колег і офіційні джерела Міністерства культури та стратегічних комунікацій. Водночас досить незначна частина користується фаховими ресурсами.

Для спільного впровадження безбар'єрності заклади культури здійснюють співпрацю між собою, а також з органами влади. Дещо менше співпрацюють із закладами освіти та громадськими організаціями, що представляють інтереси різних груп населення, і волонтерами.

Найбільша перешкода безбар'єрності — нестача коштів, яка стосується як зарплатного фонду, так і коштів на безпосередньо впровадження безбар'єрних практик. Бюрократичні процедури, нестача компетенцій, методичних матеріалів чи мотивації не є наразі серйозними перешкодами на шляху до безбар'єрності у порівнянні з фундаментальними перешкодами. Попри наявні проблеми, понад 92% закладів планують впроваджувати безбар'єрність.

Український культурний фонд з 2019 року надає фінансування за програмою «Інклюзивне мистецтво» (у 2022–2024 роках — «Культура без бар'єрів», з 2025 року — «Стійкість суспільства через культуру») на проєкти, що сприяють безбар'єрному доступу до культури, освіти, зайнятості. Попри це, понад 60% закладів не чули про цю програму раніше, третина — знайомі з програмою, але не подавалися.

Загалом програма отримала позитивний відгук від респондентів та респонденток, особливо щодо актуальності. Менш прихильно ставилися до процедур, пов'язаних з отриманням гранту, а саме до розміру гранту.

Наразі стан впровадження безбар'єрності відбувається нерівномірно. Без системного підходу і переважно на ентузіазмі окремих осіб. Існує потреба у збільшенні фінансування закладів, проведенні практичного навчання, забезпечення необхідним обладнанням приміщень.

Наявність таких елементів просторової доступності, як пандус чи пологий вхід, простора вбиральня та парковка поруч зі входом, ще не говорить про якість і не пояснює, чи доступні приміщення для самостійного користування відвідувачами та відвідувачками. Особливе значення у цьому контексті має відстань. Заклади культури не можуть власними силами забезпечити доступ до своїх послуг через віддаленість від населених пунктів або значну територію свого об'єкту.

Окремим викликом є подолання фізичних бар'єрів у закладах, що здійснюють діяльність у приміщеннях - пам'ятках культурної спадщини, а також для закладів, які перебувають близько до лінії фронту. Водночас процес створення безбар'єрності здебільшого сприймається позитивно, а персонал намагається здійснювати самостійне навчання і забезпечувати кращі умови для всіх груп населення.

Структура вибірки за статтю, віком та регіоном

Активнішу участь в опитуванні брали жінки (74,6%). Понад 50% респондентів – люди віком 35-54 роки. Більше третини опитаних проживають у сільській місцевості, ще чверть – у Києві. Області представлені нерівномірно. 46,7% респондентів зазначили, що в їхніх командах є люди з інвалідністю (Діаграми 2.20–2.24).

Практики безбар'єрності

Понад 90% респондентів з недержавного сектору вказують, що враховують потреби різних груп населення. Однак здебільшого це не основна їхня діяльність (Діаграма 2.1).

Головними мотивами впроваджувати практики безбар'єрності для респондентів були: особиста мотивація (53,9%) та міркування соціальної відповідальності (46,6%); дещо менш важливим було прагнення залучити ширшу аудиторію (39,9%) (Діаграма 2.2).

Основними культурними продуктами, які реалізуються з урахуванням потреб різних груп населення є: майстер-клас (47,8%), виставка (42,7%), відеоконтент (33,1%) (Діаграма 2.3). Респонденти зазначили, що серед маломобільних груп населення найчастіше цільовою аудиторією їхніх культурних проєктів є: люди старшого віку – 62,4%, люди з тимчасовими фізичними порушеннями – 39,3% та люди з порушеннями опорно-рухових функцій – 36,5% (Діаграма 2.4).

Найбільш популярним форматом проєктів, які передбачають доступність, є змішаний формат – онлайн і наживо (55,6%). Водночас 33,2% серед опитаних реалізують проєкти лише наживо, а ще 11,2% – лише онлайн (Діаграма 2.5).

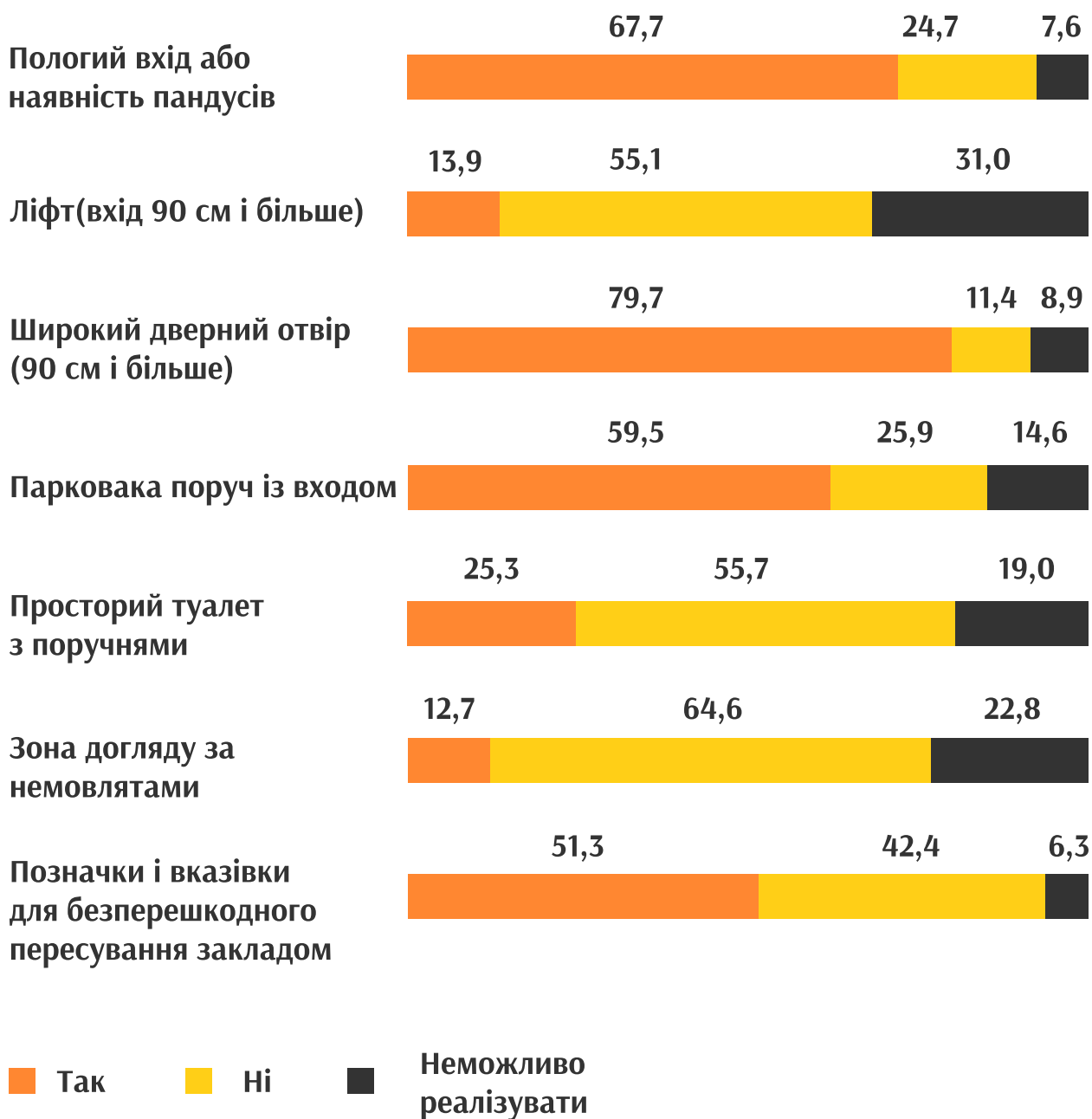
Діаграма 2.4 – Які з перелічених груп населення є цільовими групами ваших проєктів?, %, N=178

Просторова та інформаційна доступність

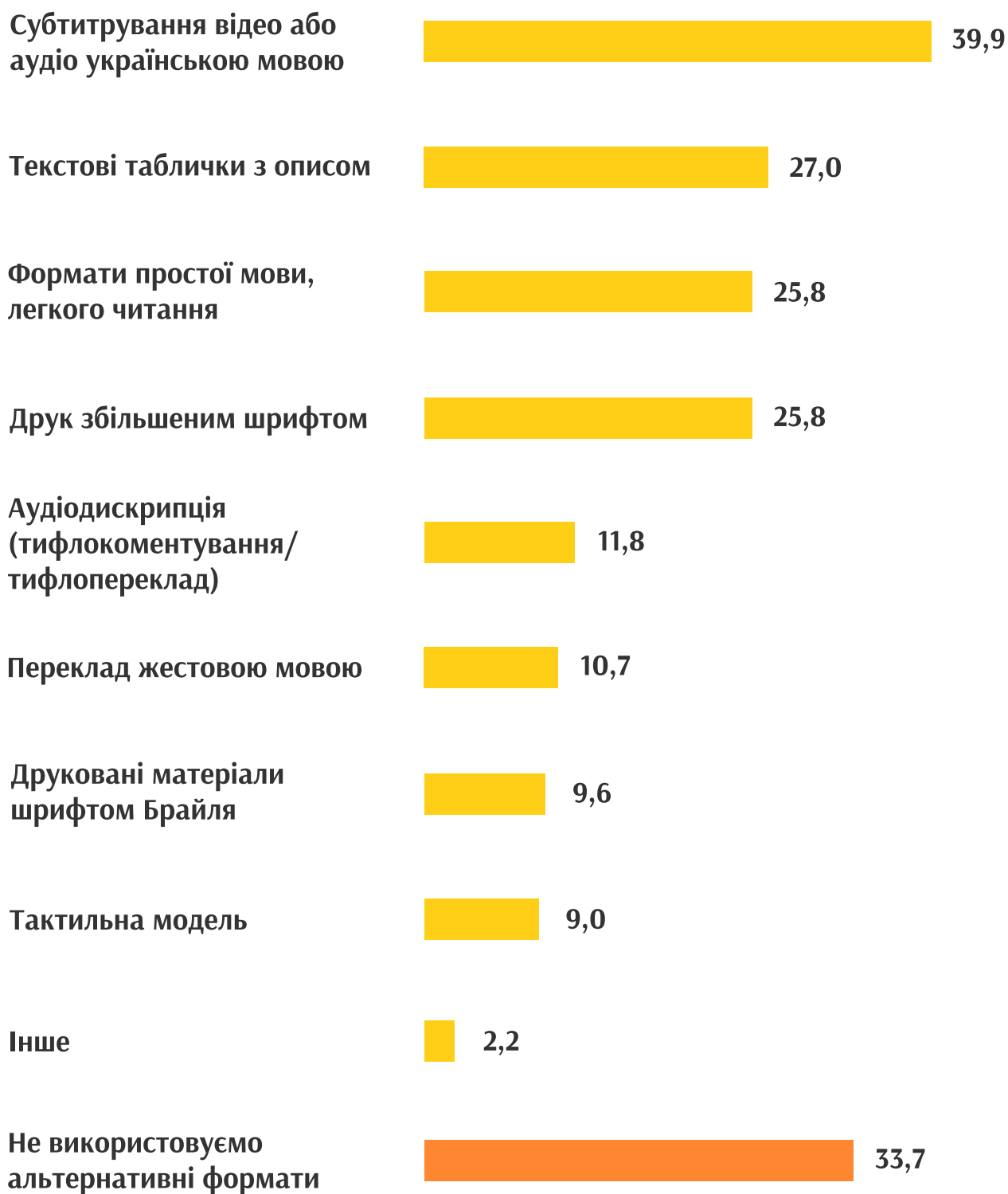
Серед елементів просторової доступності у приміщеннях, де реалізуються культурні проєкти, опитані з недержавного сектору найчастіше називають наявність широкого дверного отвору – 79,7%, пологого входу – 67,7%, парковки поруч із входом – 59,5% та позначок для безперешкодного пересування закладом – 51,3 %. Найчастіше відсутні: зона догляду за немовлятами, просторий туалет з поручнями і ліфт. Також зазначається, що саме ліфт неможливо встановити (Діаграма 2.6).

Понад половина респондентів з недержавного сектору, які враховують потреби різних категорій населення, не знають про міжнародний стандарт доступності вебвмісту (WCAG) для вебсайтів. Також майже третина опитаних не має сайту, а якщо він є, то переважно неадаптований до міжнародного стандарту доступності вебвмісту. Лише 5,6% респондентів зазначили, що сайт адаптований, 27,6% – зазначили, що адаптація сайту часткова (Діаграми 2.7, 2.8).

Щодо альтернативних форматів інформаційного супроводу, то найчастіше застосовуються під час реалізації культурних проєктів такі: субтитрування відео або аудіо українською мовою (39,9%), текстові таблички з описом (27%), формати простої мови, легкого читання (25,8%) чи друк збільшеним шрифтом (25,8%). Водночас 33,7% серед опитаних не використовують альтернативні формати (Діаграма 2.9).

Діаграма 2.6 — Чи наявні під час реалізації ваших проєктів перелічені елементи просторової доступності?, %, N=158

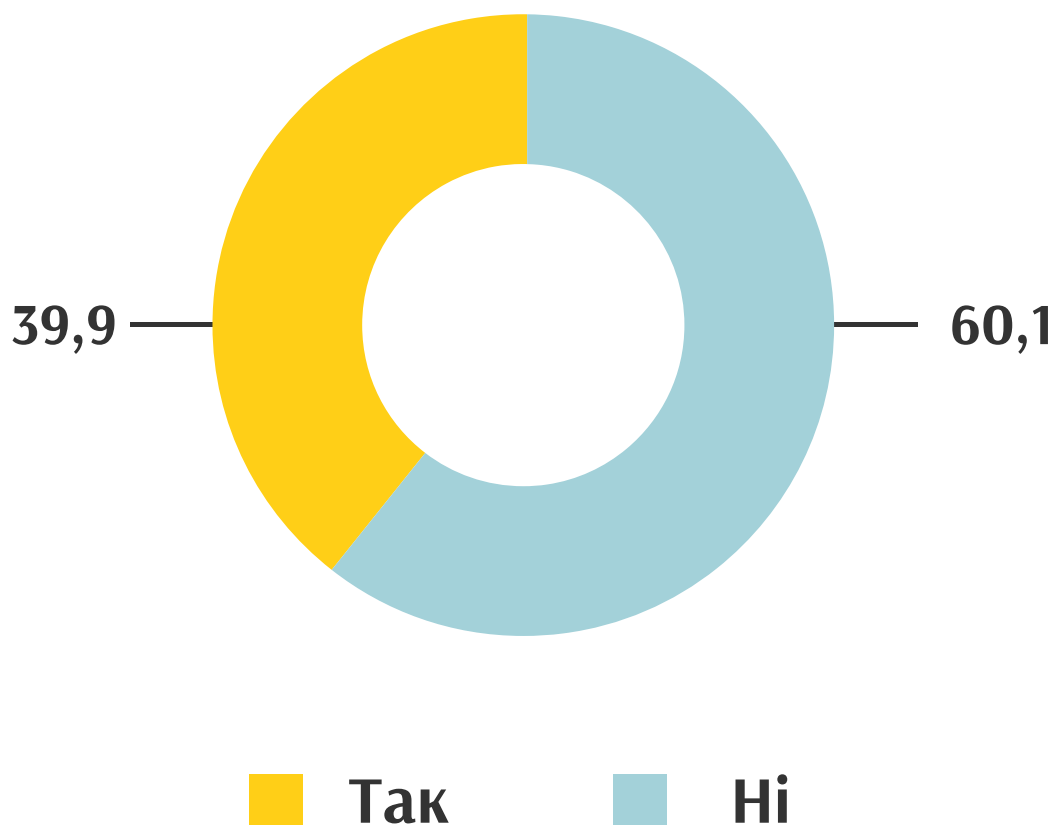

Діаграма 2.9 – Які альтернативні формати інформаційного супроводу доступні під час реалізації ваших проєктів?, %, N=178

Обізнаність персоналу

Головними інформаційними ресурсами для підготовки проєктів з урахуванням вимог безбар'єрності серед представників недержавного сектору є тематичні інтернет-сайти, групи у соцмережах – 54,5% і поради колег – 52,2%. Помітно менше опитані використовують консультації громадських організацій чи інформаційні джерела МКСК та інші ресурси (Діаграма 2.10).

Понад 60% респондентів не проходили тренінги, навчальні курси тощо, які були присвячені темі безбар'єрності у сфері культури (Діаграма 2.11). Серед пройдених програм та курсів щодо теми безбар'єрності найчастіше згадуються: курси на платформі «Дія», програми від аналітичного центру Cedos або ж події та заходи від державних установ.

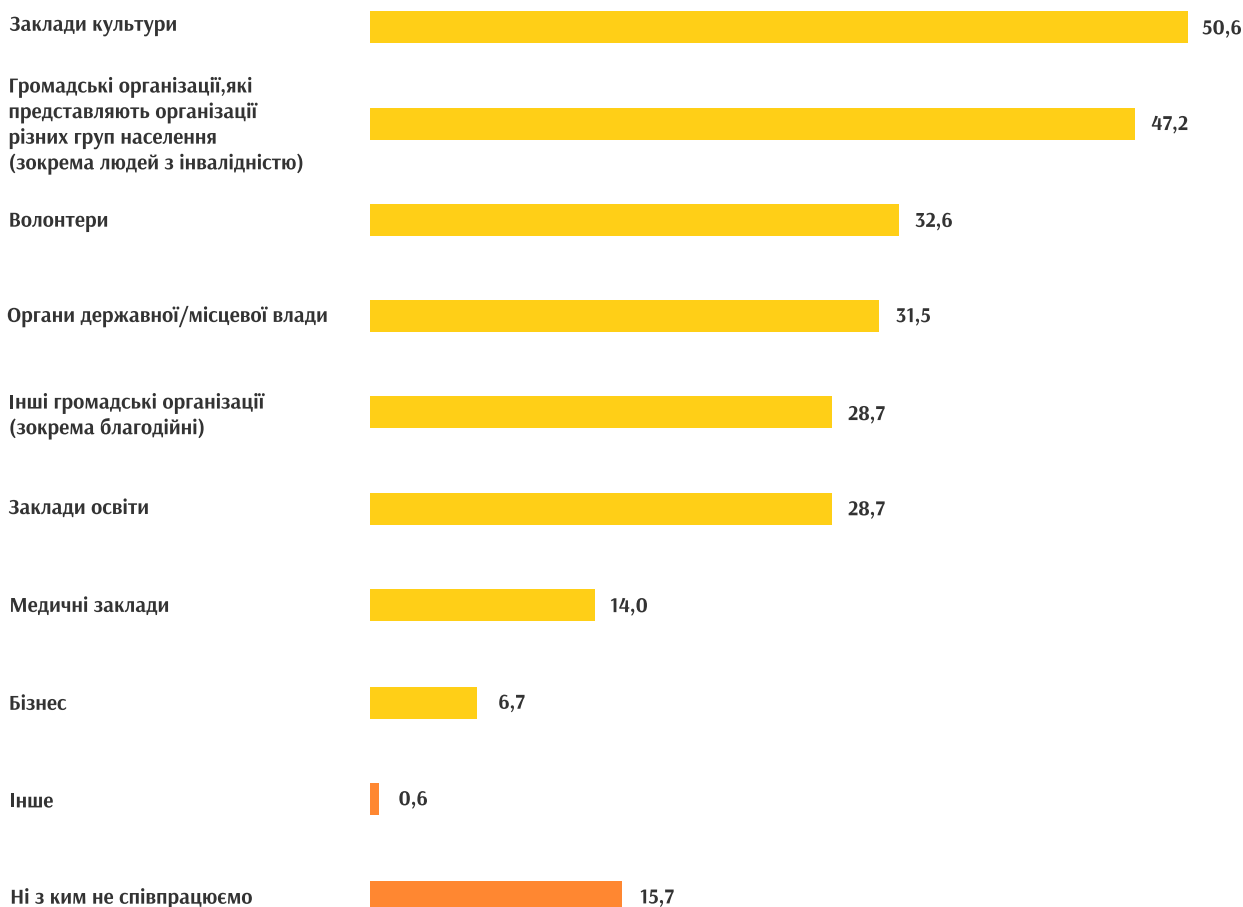
Діаграма 2.11 – Чи проходили ви особисто або члени вашої команди впродовж останнього року тренінги, навчальні курси, семінари, вебінари, присвячені безбар'єрності у сфері культури?, %, N=178

Комунікація

Представники недержавного сектору називають соцмережі (86%) головним каналом поширення інформації про доступність свого культурного проєкту. Значно менше поширюється інформація через друзів і знайомих (50,6%). На третьому місці серед каналів поширення інформації – громадські організації, які представляють різні групи населення, зокрема людей з інвалідністю, – 36,5% (Діаграма 2.12).

Щоб з'ясувати потреби різних груп населення, респонденти з недержавного сектору вдаються найчастіше до особистого спілкування – 69,7% та спостережень під час роботи – 55,1%. Водночас, 11,8% опитаних взагалі не збирають інформацію про потреби відвідувачів та відвідувачок (Діаграма 2.13).

Опитані з недержавного сектору найчастіше співпрацюють із закладами культури (50,6%) і громадськими організаціями, які представляють інтереси різних груп населення (47,2%). Тільки близько третини співпрацюють з волонтерами. Водночас 15,7% респондентів взагалі ні з ким не співпрацюють (Діаграма 2.14).

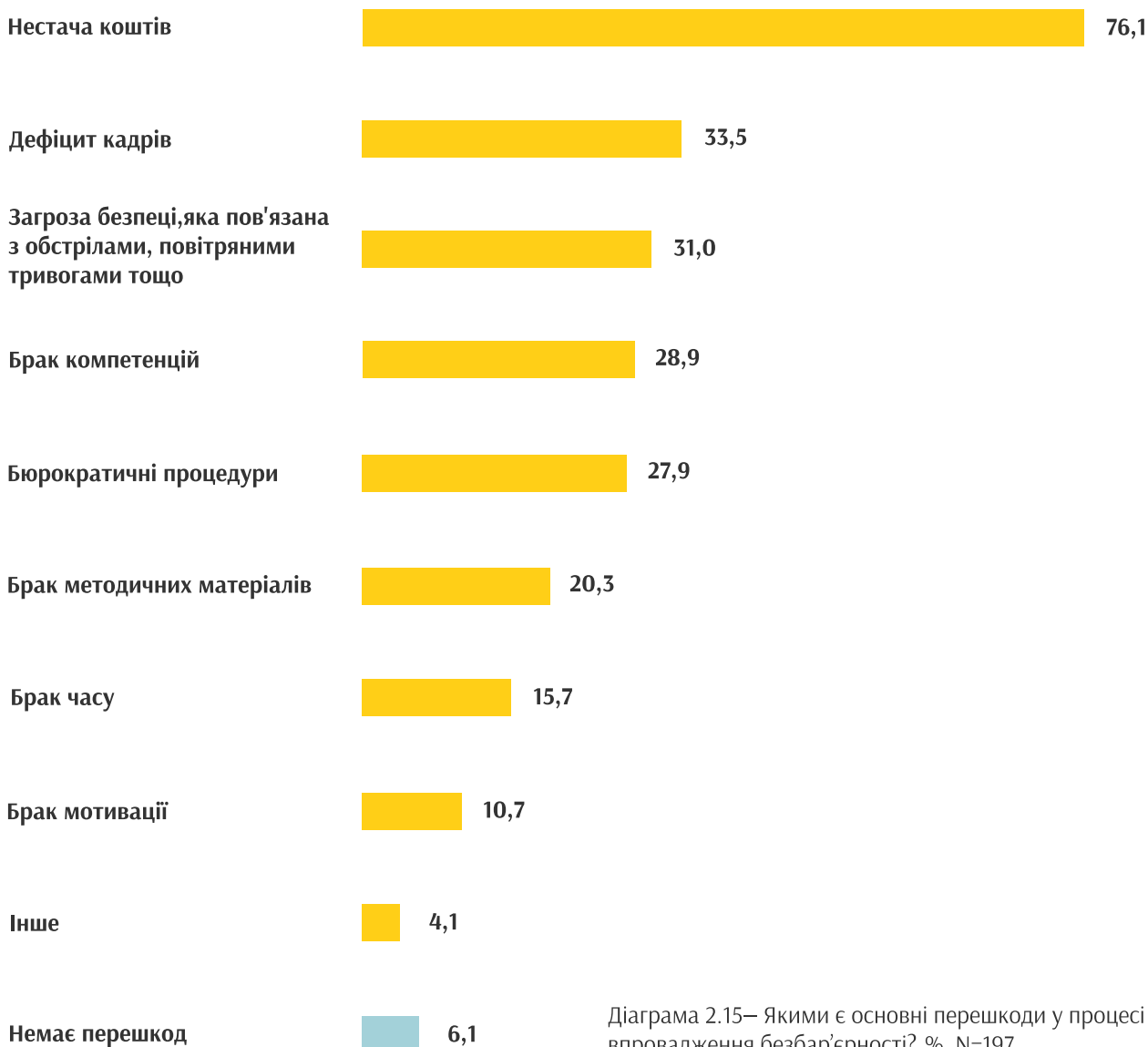
Діаграма 2.14 – З ким ви/ваша організація співпрацює у напрямку впровадження безбар'єрності при підготовці проєктів?, %, N=178

Перешкоди на шляху до безбар'єрності

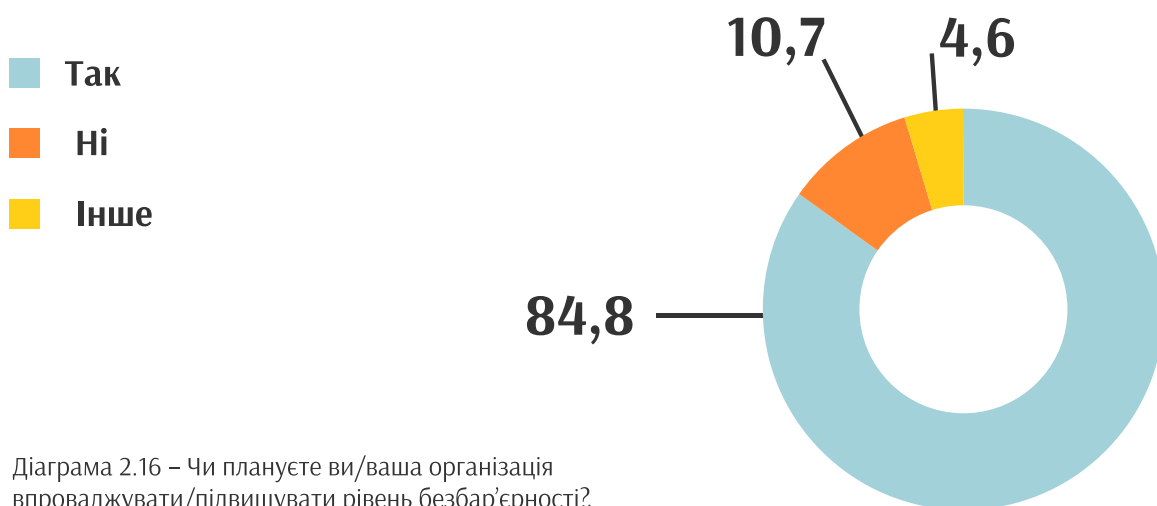
Основною перешкодою для впровадження безбар'єрності є нестача коштів. Понад три чверті респондентів вибрали цей варіант відповіді. Водночас дефіцит кадрів, загроза безпеці, брак компетентності є також помітними завадами для ефективного впровадження практик безбар'єрності у культурних проєктах (Діаграма 2.15).

Переважає більшість респондентів планує впроваджувати або підвищувати рівень безбар'єрності – 84,8%. Однак понад 10% не планують цього робити (Діаграма 2.16).

Головними драйверами впровадження безбар'єрності, на думку респондентів, мають бути місцеві органи влади – 69%, державні органи влади – 57,4% чи заклади зі сфери культури – 54,3% (Діаграма 2.17).

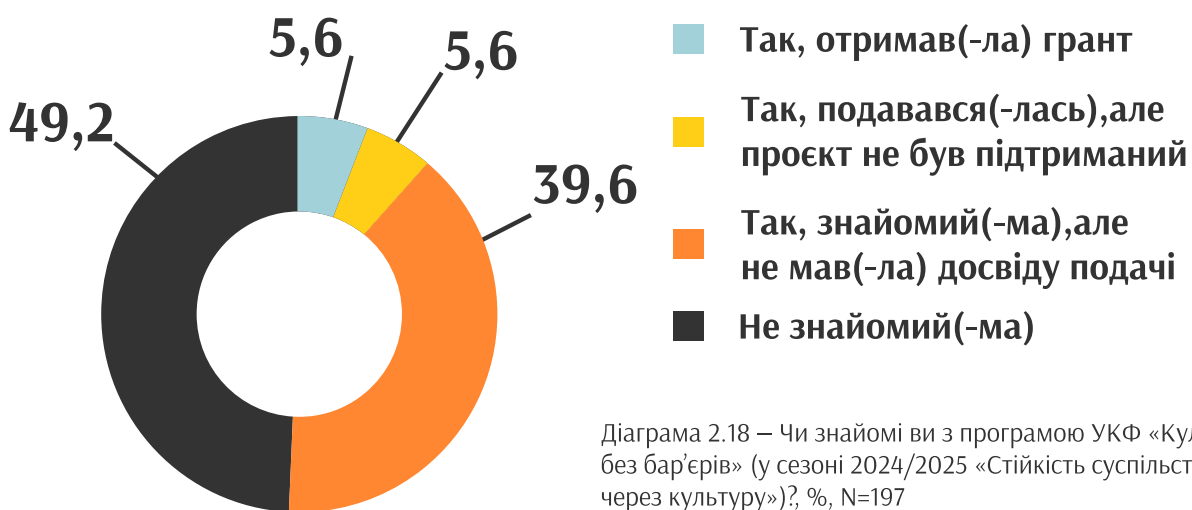
Діаграма 2.15— Якими є основні перешкоди у процесі впровадження безбар'єрності?, %, N=197

Діаграма 2.16 – Чи плануєте ви/ваша організація впроваджувати/підвищувати рівень безбар'єрності? %, N=1590

Оцінка програми УКФ з безбар'єрності

Трохи більше половини респондентів знайомі з діяльністю УКФ у напрямку розширення безбар'єрності у сфері культури. Здебільшого це особи, які не мали досвіду подачі заявки. Водночас актуальність програми «Стійкість суспільства через культуру» оцінена досить високо – 4,13 з 5 балів. Однак інші компоненти оцінені нижче, перш за все, через низький рівень ознайомленості з деталями програми (Діаграми 2.18, 2.19).

Діаграма 2.18 – Чи знайомі ви з програмою УКФ «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру»)?, %, N=197

Висновки до розділу II

- Переважна більшість респондентів з недержавного сектору (понад 90%) вказують, що враховують потреби різних груп населення під час реалізації власних культурних проєктів. Головними мотивами щодо впровадження практик безбар'єрності є особиста мотивація і соціальна відповідальність.

Основними культурними продуктами, які реалізуються з урахуванням практик безбар'єрності, є майстер-класи та виставки. Найбільш популярним є змішаний формат проведення заходів – онлайн та наживо.

Цільовою аудиторією культурних проєктів найчастіше є люди старшого віку, люди з тимчасовими фізичними порушеннями та люди з порушеннями опорно-рухових функцій.

- Приміщення, де відбуваються культурно-мистецькі проєкти, здебільшого мають основні елементи архітектурної безбар'єрності – широкий дверний отвір, пологий вхід, парковка поруч із входом тощо. Водночас бракує зон догляду за немовлятами, просторих туалетів з поручнями і ліфтів.

Значна частина культурних організацій та діячів з недержавного сектору не мають власного сайту. Серед тих, хто має вебсайт, загалом невеликий відсоток адаптації до міжнародного стандарту доступності вебвмісту (WCAG) – трохи більше 5%, ще понад чверть адаптували сайт частково.

Спостерігається невисокий рівень використання альтернативних форматів інформаційного супроводу. Найчастіше використовується субтитрування відео та аудіо.

- Основними інформаційними ресурсами для підготовки проєктів з урахуванням доступності є тематичні інтернет-сайти, групи в соцмережах і поради колег. Понад 60% респондентів не відвідували курси чи програми присвячені темі безбар'єрності.

Головним каналом поширення інформації про культурні проєкти з урахуванням практик безбар'єрності є соцмережі. Збір зворотного зв'язку здійснюється головню через особисте спілкування та спостереження під час роботи.

Співпраця під час реалізації культурних проєктів з урахуванням доступності найчастіше відбувається із закладами культури і громадськими організаціями.

- Головна перешкода впровадження безбар'єрності – нестача коштів. Основними ініціаторами впровадження безбар'єрності у культурних проєктах, на думку респондентів, мають бути місцеві та державні органи влади.
- Близько половини респондентів не знайомі з програмою УКФ «Стійкість суспільства через культуру», яка спрямована на розвиток безбар'єрності. Ті, хто знайомий з програмою, загалом оцінюють її як актуальну.

Відповіді представників недержавного сектору є в цілому подібними до відповідей респондентів з державних і комунальних закладів, що свідчить про загальні позитивні тенденції впровадження доступності у культурних проєктах. Водночас є незначні розбіжності, наприклад, щодо окремих культурних продуктів. Представники недержавного сектору частіше створюють відеоконтент або ж більше поширюють інформацію про інклюзивні культурні події через громадські організації. Також опитані з недержавного сектору частіше звертаються по консультації до організацій, які представляють інтереси маломобільних груп населення тощо. Невелика вибірка представників недержавного сектору не дозволяє робити узагальнені висновки, однак вона цілком достатня для означення тенденцій й зокрема щодо важливості інтенсифікації обміну досвідом між фахівцями культурної сфери з державного і недержавного сектору щодо впровадження безбар'єрності у культурних проєктах.

Безбар'єрність в умовах війни

Значною перешкодою для розбудови безбар'єрного простору і розвитку культури в Україні загалом є небезпека обстрілів від агресора рф. Такі області, як Сумська, Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька та Херсонська, потребують окремої уваги в умовах, коли щодня перебувають у небезпеці, а заклади культури на цих територіях вимушені працювати у безпосередній близькості до лінії фронту. З огляду на це, а також користуючись статистикою МКСК про пошкодження об'єктів культурної спадщини та інфраструктури, ми поділили опитаних незалежно від форми власності на 3 групи.

I група (201 анкета) — це ті організації та митці і мисткині, які працюють у найбільш небезпечних областях поблизу лінії фронту: Донецька, Луганська, Харківська, Сумська, Запорізька і Херсонська області.

До II групи віднесено умовно безпечні області, але які також часто піддаються обстрілам і переживають затяжні сигнали повітряної тривоги (**1062 анкети**). Це Черкаська, Полтавська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Одеська і Миколаївська області, місто Київ та деокуповані Київська і Чернігівська області.

Відповідно до III групи потрапляють області заходу країни, де обстріли та тривоги бувають рідше (**447 анкет**). Це Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Хмельницька, Житомирська, Вінницька, Рівненська, Волинська і Закарпатська області. Такий поділ підтверджують і отримані результати.

Найкраще впровадження безбар'єрності в умовах війни демонструють цитати респондентів: «На наш погляд, максимум ресурсів необхідно задіяти для оборони держави та виховання громадян, які б захищали її не лише за гроші. Якщо це не буде зроблено, то все інше під великим питанням і нагадує ритуальну діяльність, незважаючи на гостроту проблем, про які йдеться» (Сумська область).

«Політика безбар'єрності — це добре. Але, на жаль, для нашої громади це в майбутньому» (Херсонська область).

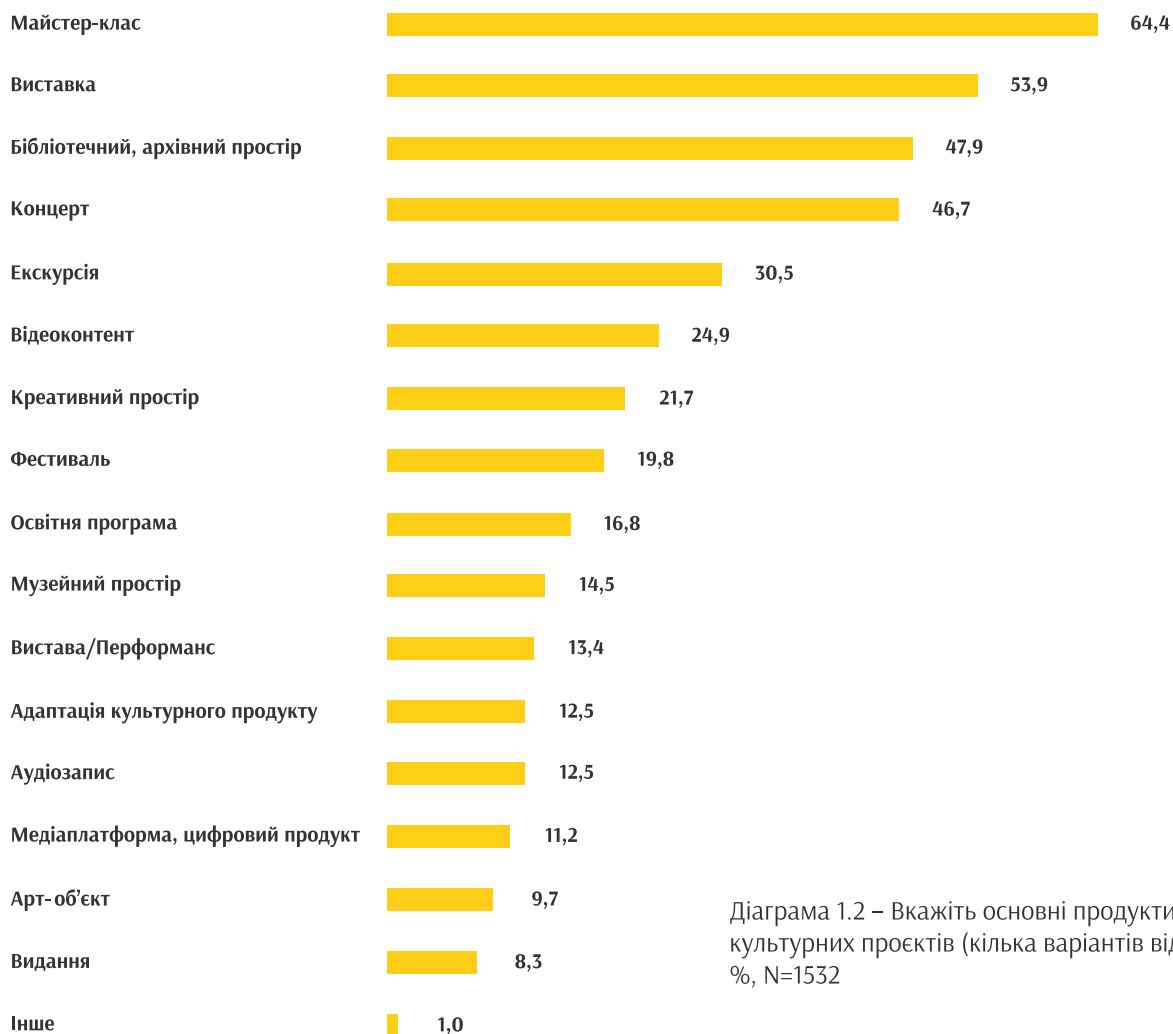
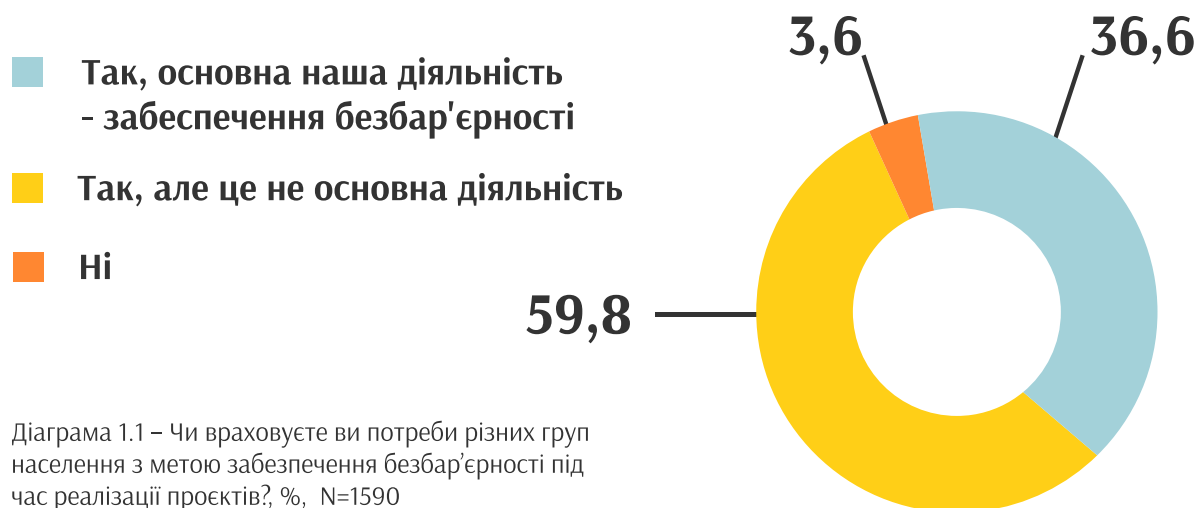
Ризики і проблеми областей, що перебувають під постійною загрозою

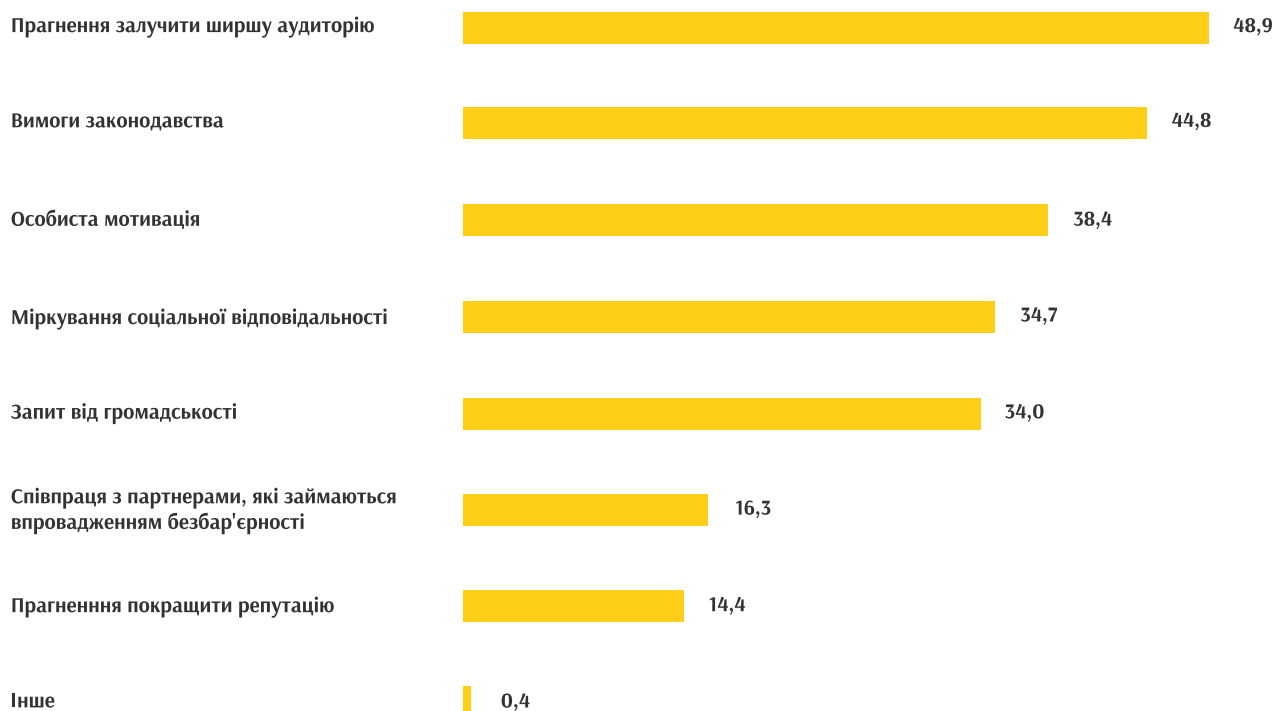
- Мають нижчі показники відвідування загалом і безпосередньо від батьків з дитячими візками, людей з тимчасовими фізичними порушеннями і людей з порушеннями опорно-рухового апарату.
 - Частіше проводять заходи онлайн, рідше – наживо. Але більшість організацій, як і по всій Україні, намагаються проводити події у змішаному форматі.
 - Просторова доступність розвинена слабше – респонденти загалом частіше ніж в інших областях обирали варіант «неможливо реалізувати», говорячи про елементи просторової доступності.
 - Мають такі самі показники адаптованого сайту відповідно до міжнародного стандарту доступності вебвмісту (WCAG) і не перевищують 8%. Відмінностей у різноманітні альтернативних форматів не виявлено – так само як в умовно небезпечних групах II і III. Однак майже половина взагалі не використовують альтернативні формати.
 - Частіше за інших використовують джерела інформації МКСК. Навчання проходять так само часто як і інші групи.
- Окрім соцмереж і друзів, частіше за інші групи поширюють інформацію про власні події через місцеві органи влади, а також частіше взаємодіють з волонтерами.
- Кожен десятий заклад не займається збором інформації про потреби відвідувачів та відвідувачок.
 - Частіше за інших не знайомі з програмою УКФ «Стійкість суспільства через культуру».
 - Загроза безпеці є головною перешкодою після фінансування для цих областей (71%). Для групи II цей показник становить 48%, для групи III – 24%. З інших груп у небезпеці себе відчувають Дніпропетровська (64%) та Миколаївська (60%) області. Нестача фінансування частіше обиралась у групі III. А дефіцит кадрів відчутний у групі I – 38% у порівнянні з групою III (29%).

У таких областях, що регулярно піддаються небезпеці, безбар'єрність може не бути пріоритетом, але має забезпечуватись у вигляді безпечних та доступних для всіх груп населення укриттів, переведення роботи в онлайн-формат у разі неможливості здійснювати діяльність наживо та створення відповідних психологічних і фізичних умов для роботи персоналу.

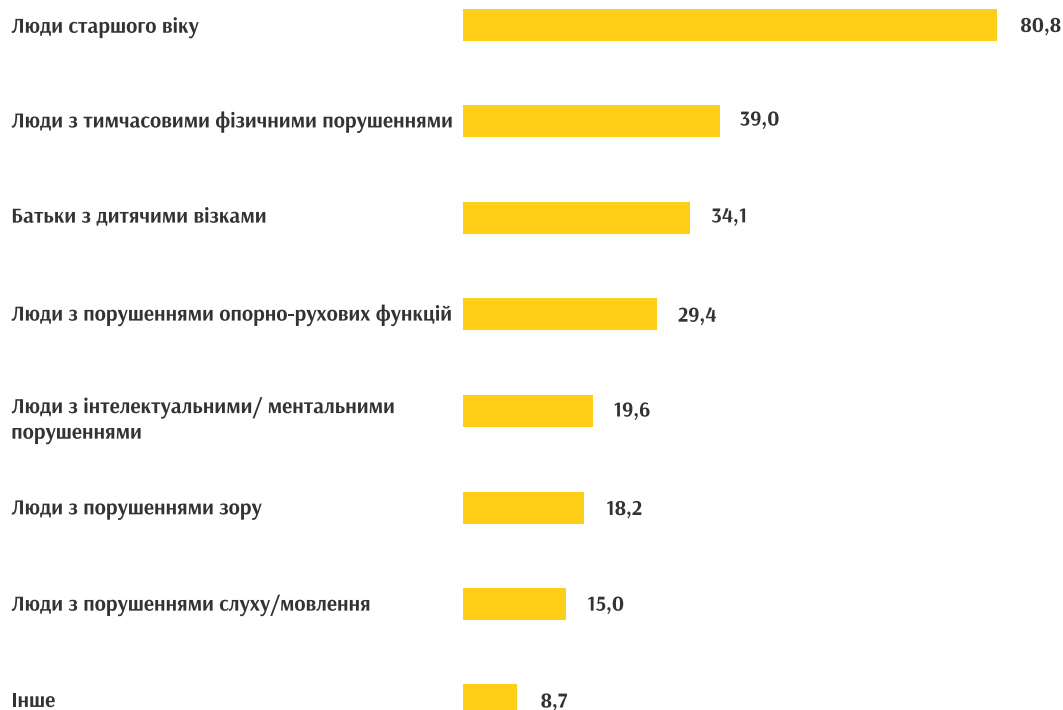

Додаток 1. Діаграми до розділу I.

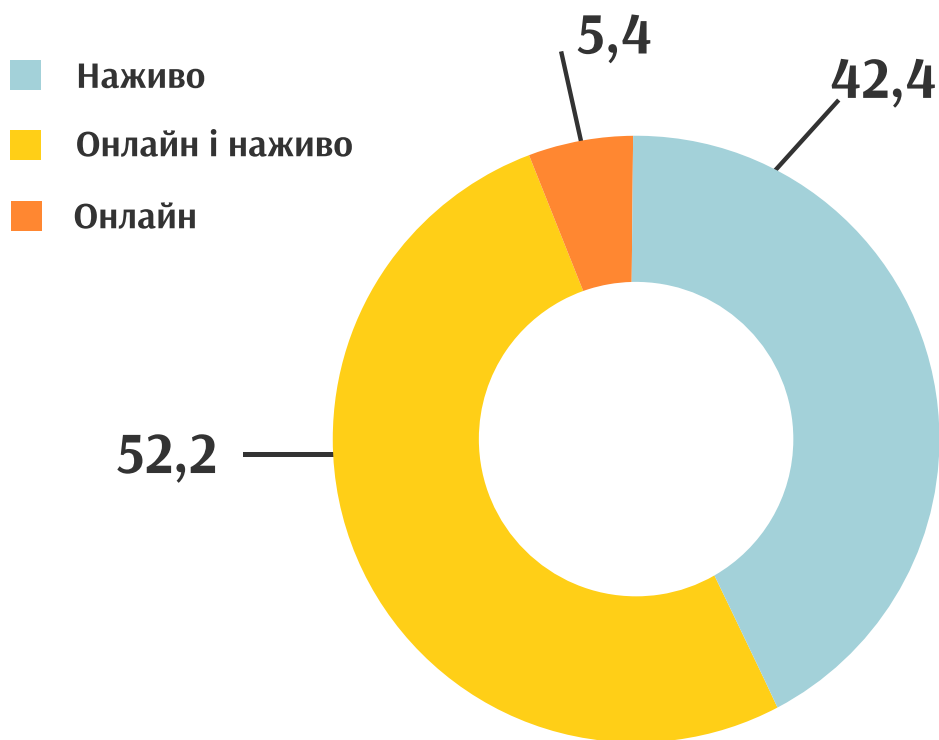

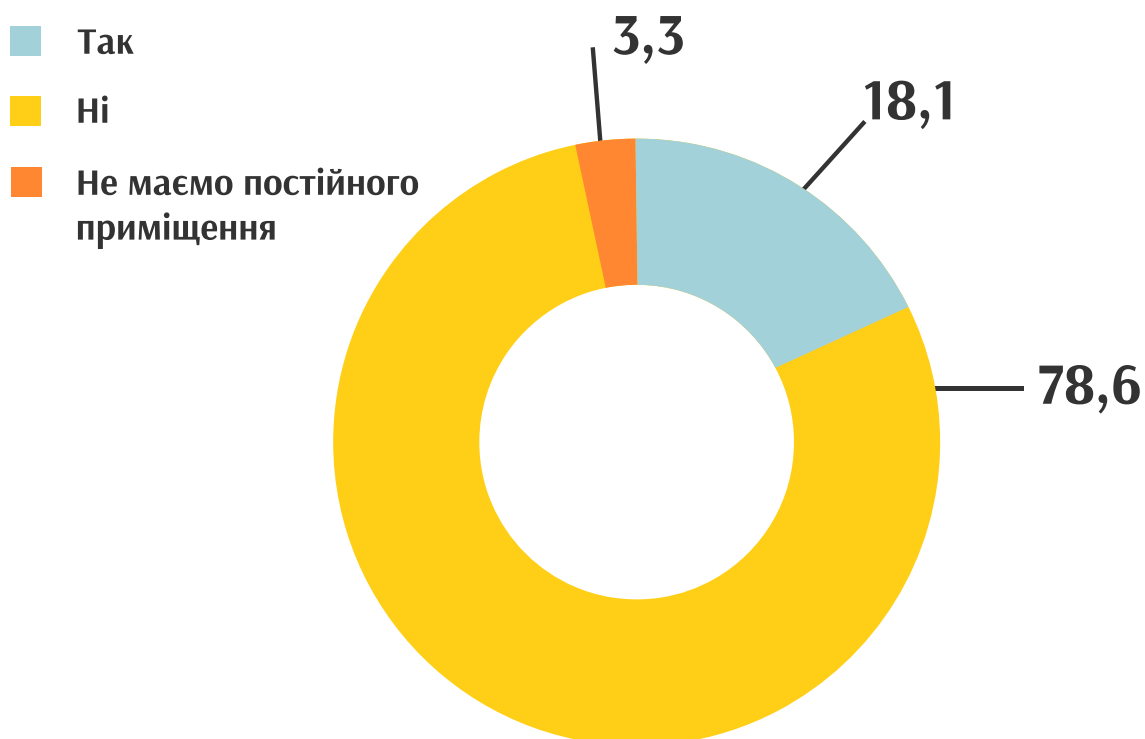
Діаграма 1.3 – Що спонукало вас до впровадження безбар'єрності? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532 (серед тих, хто враховує потреби різних груп населення з метою забезпечення безбар'єрності)

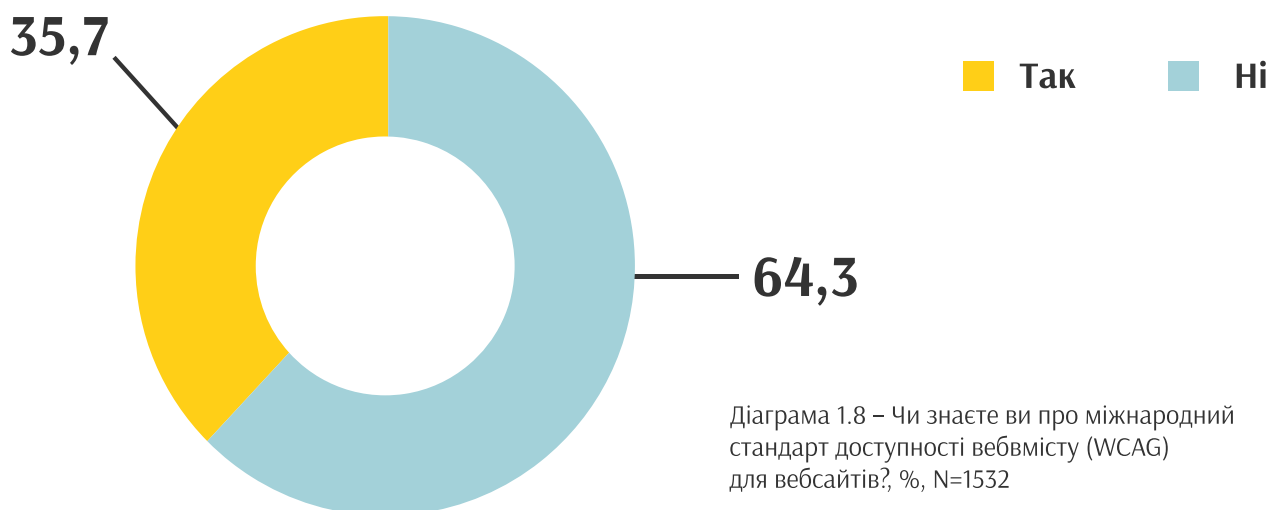
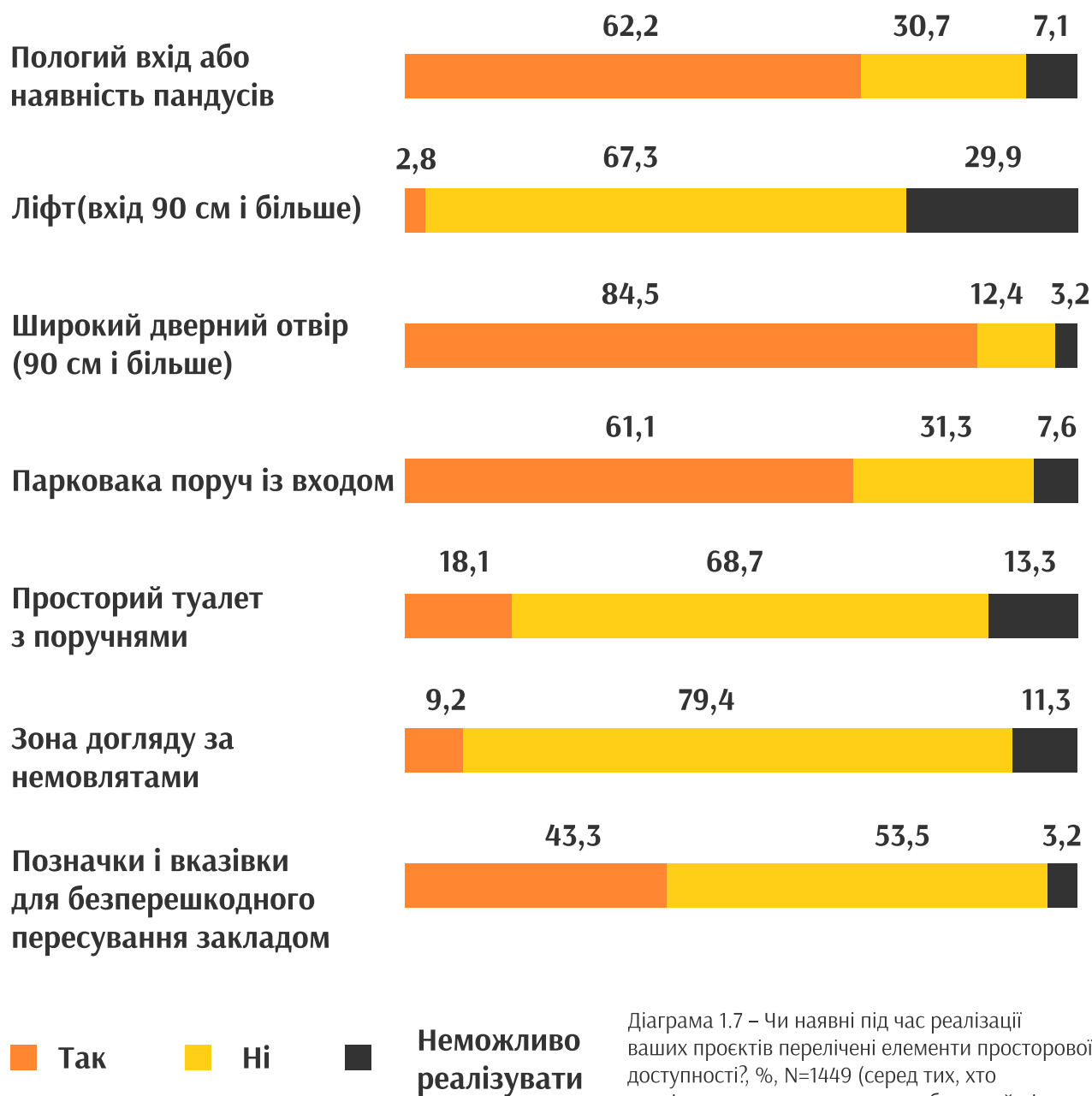
Діаграма 1.4 – Які з перелічених груп населення є цільовими групами ваших проєктів? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

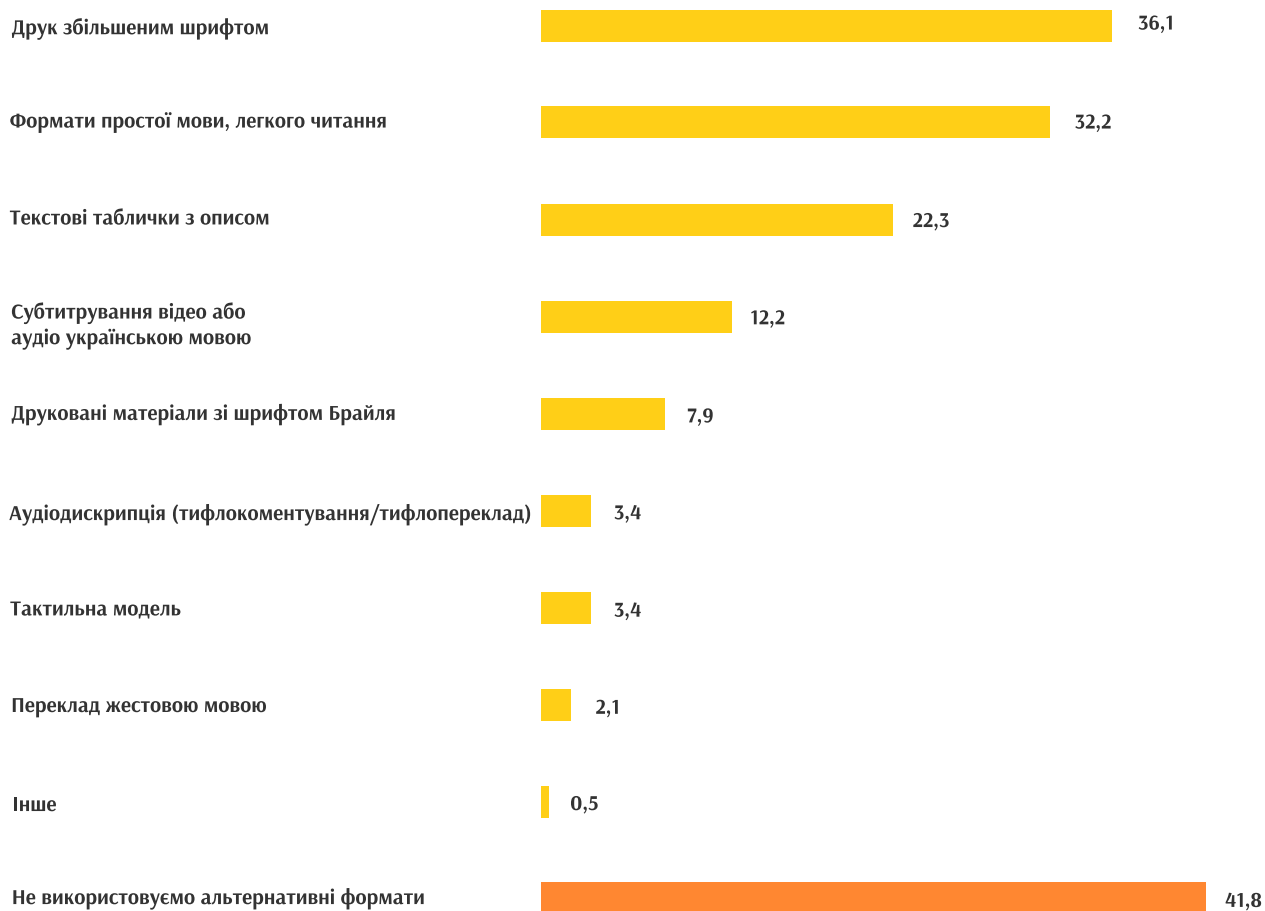
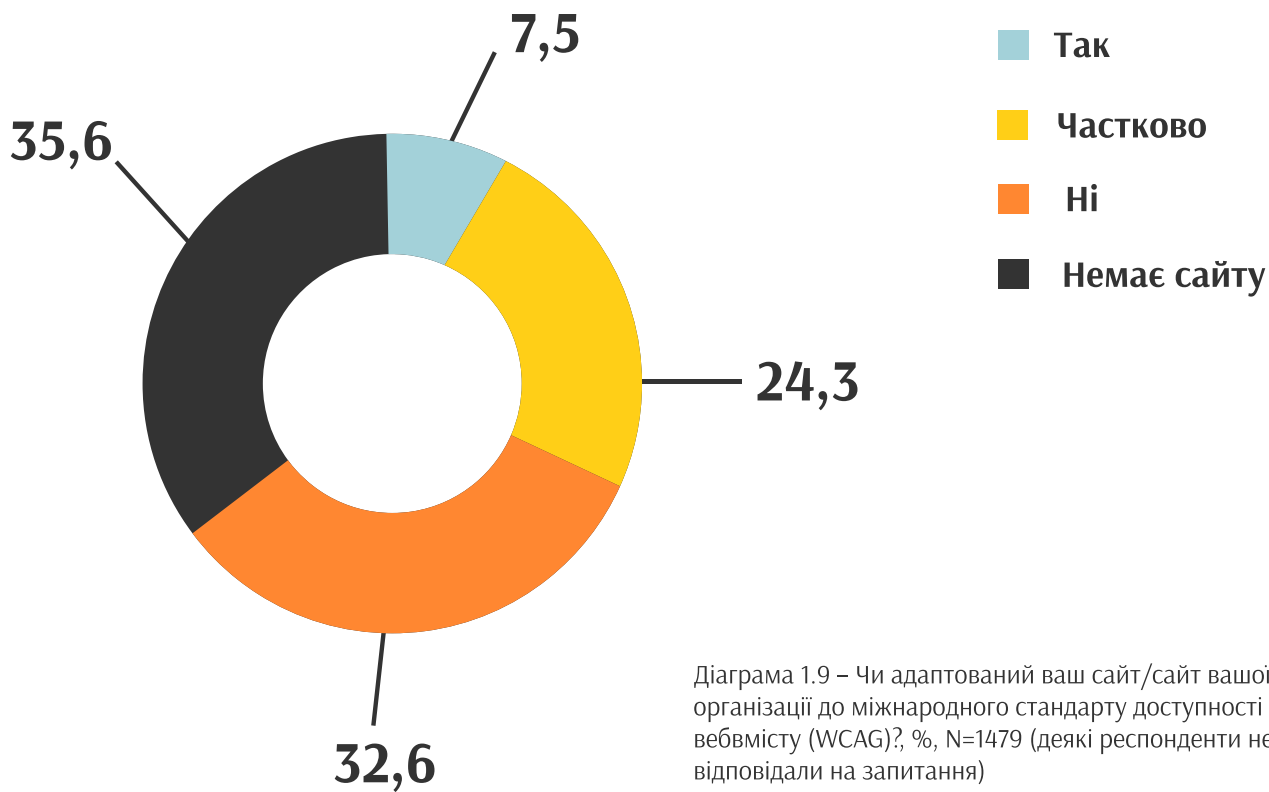

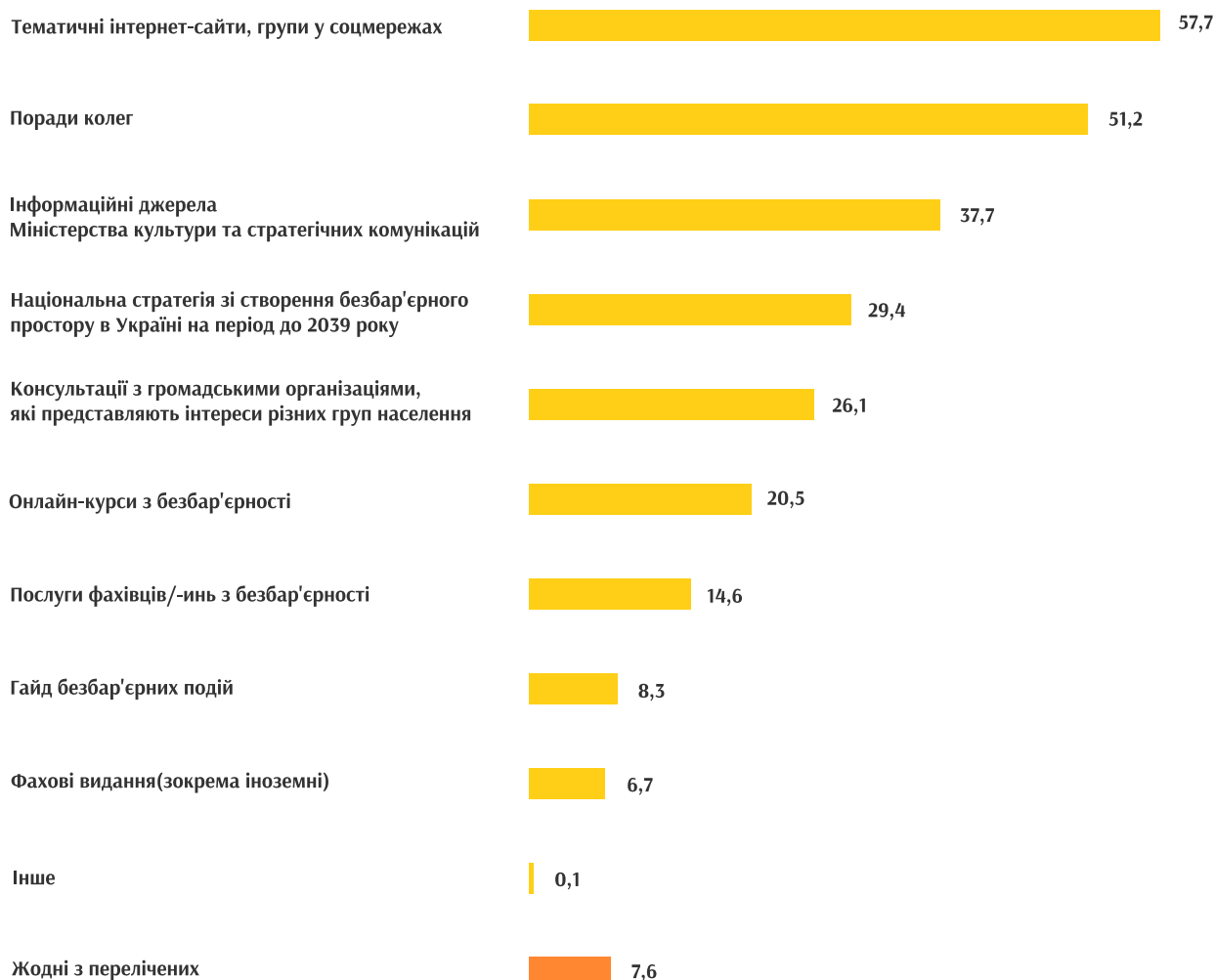
Діаграма 1.5 – У якому форматі ви найчастіше реалізовуєте свої проєкти? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

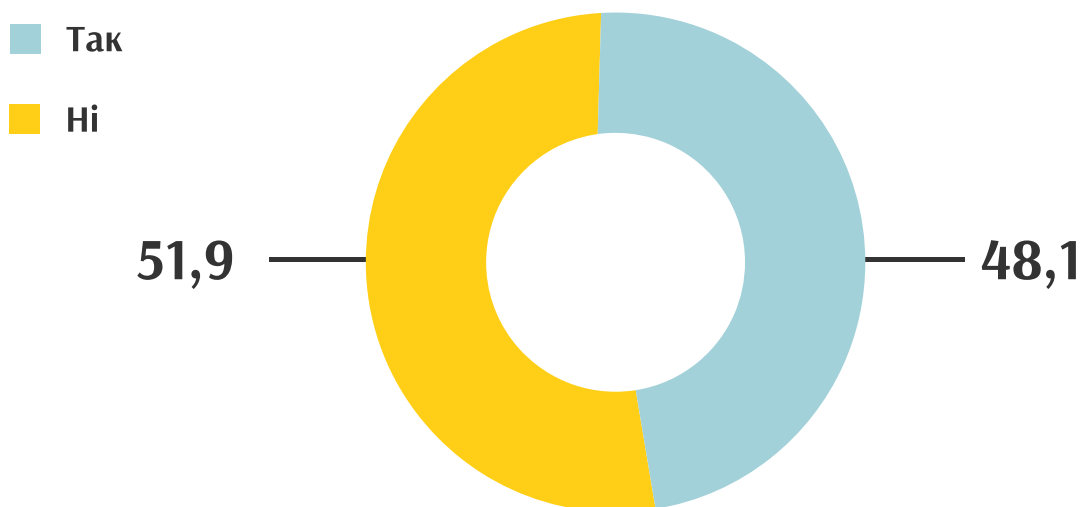
Діаграма 1.6 – Чи є приміщення реалізації ваших проєктів пам'яткою культурної спадщини?, %, N=1590

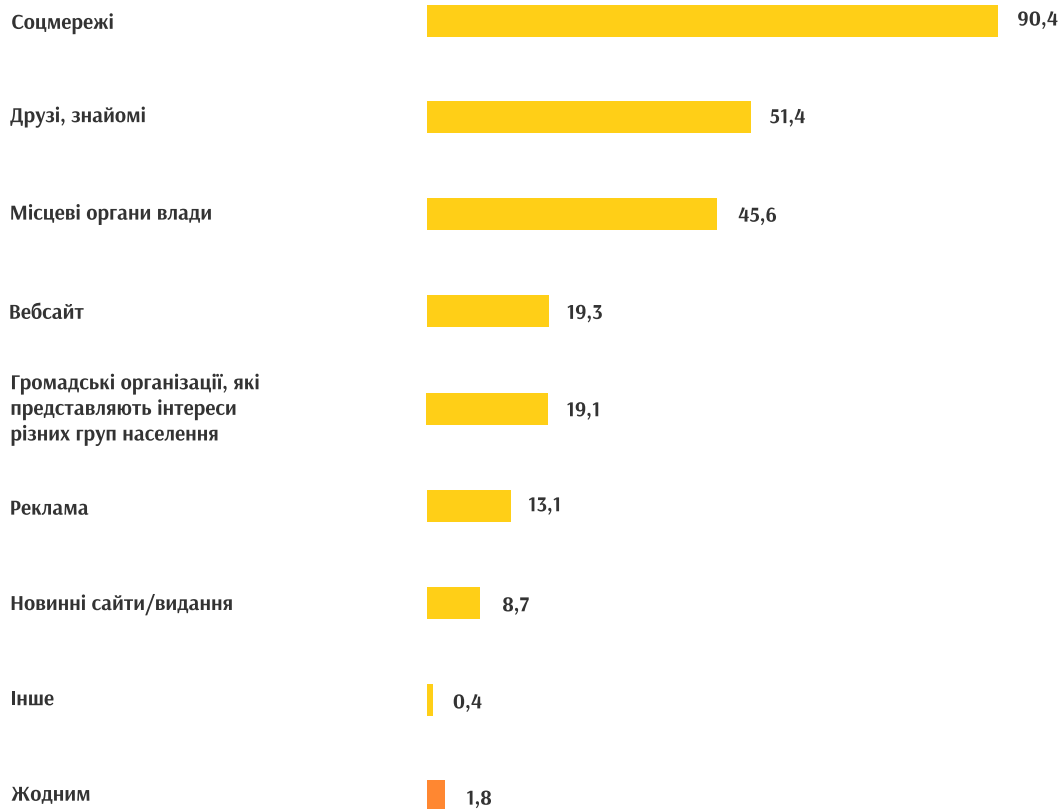

Діаграма 1.11 – Які інформаційні ресурси ви найчастіше використовуєте при підготовці проєктів для забезпечення безбар'єрності? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

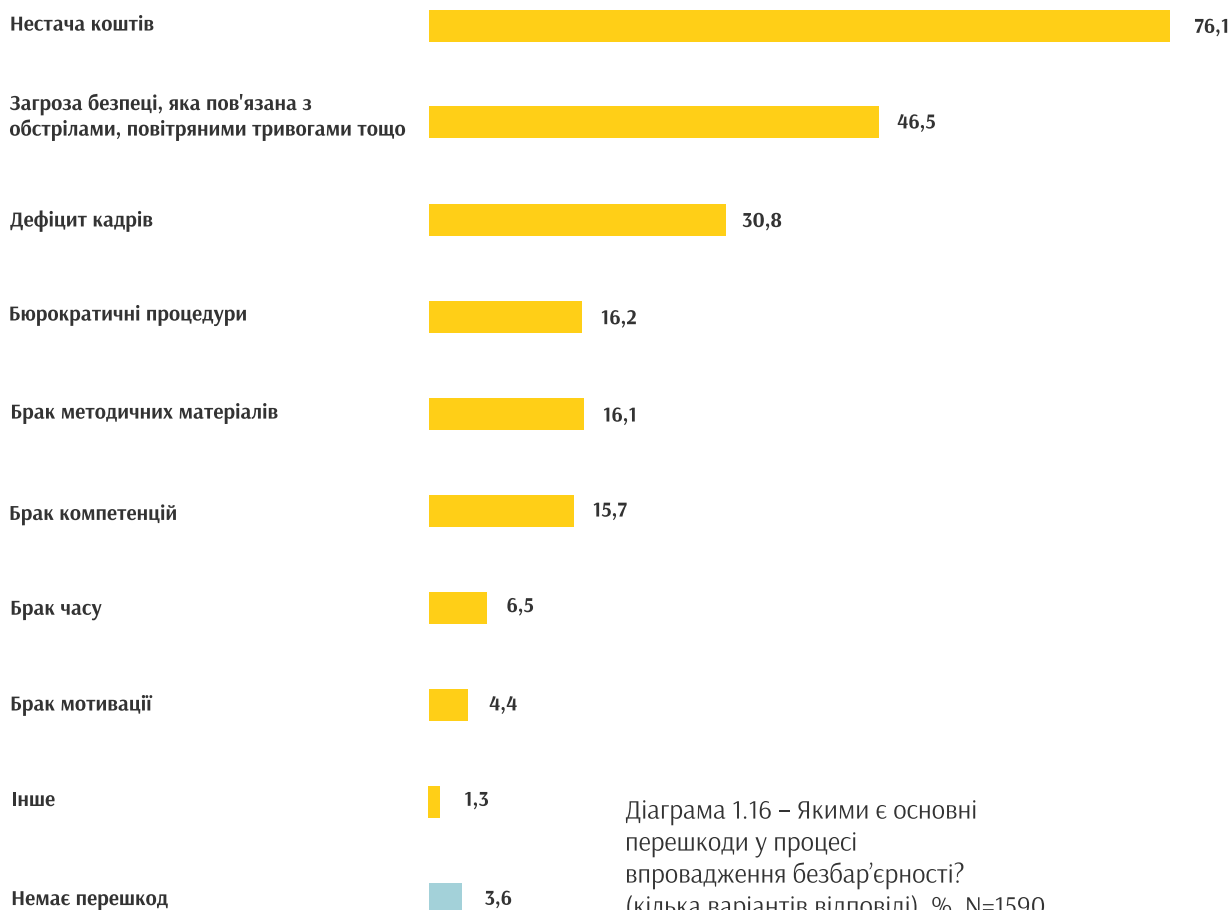
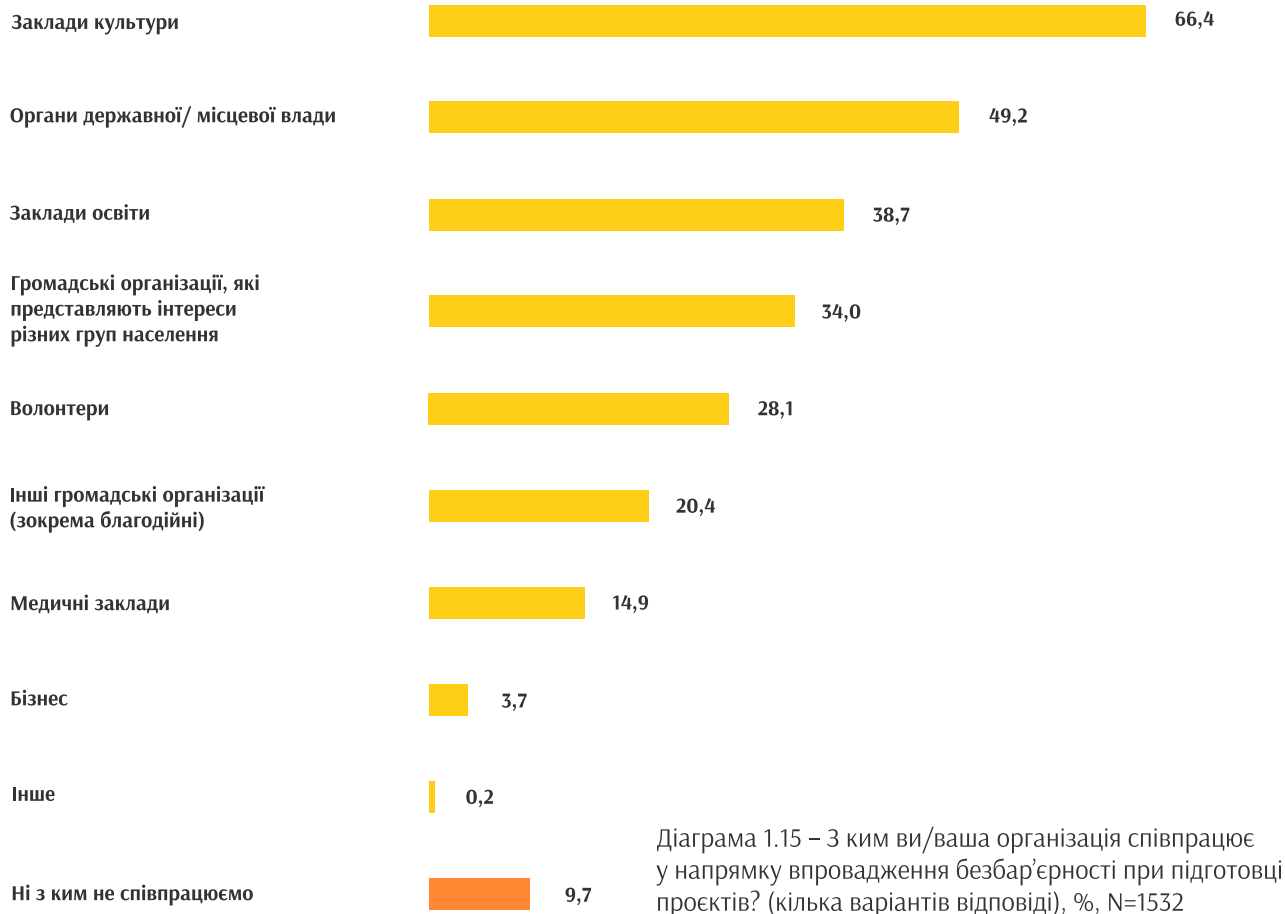
Діаграма 1.12 – Чи проходили ви особисто або члени вашої команди впродовж останнього року тренінги, навчальні курси, семінари, вебінари, присвячені безбар'єрності у сфері культури?, %, N=1532

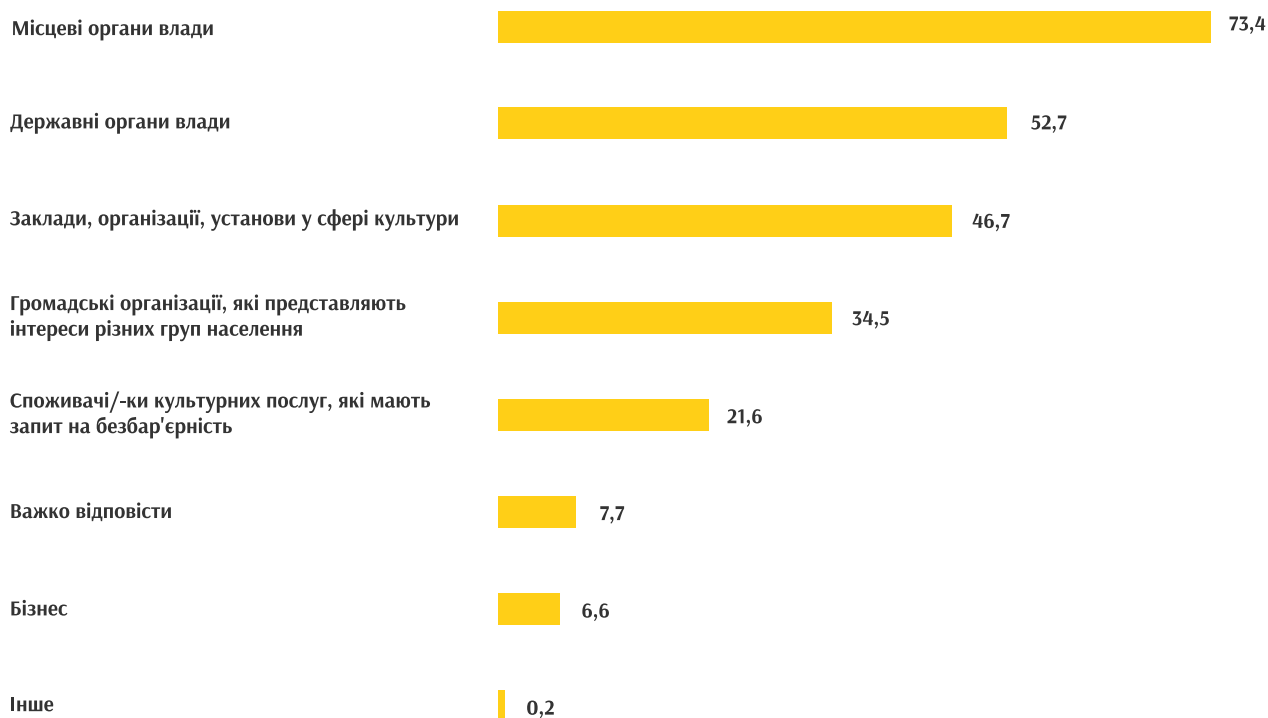
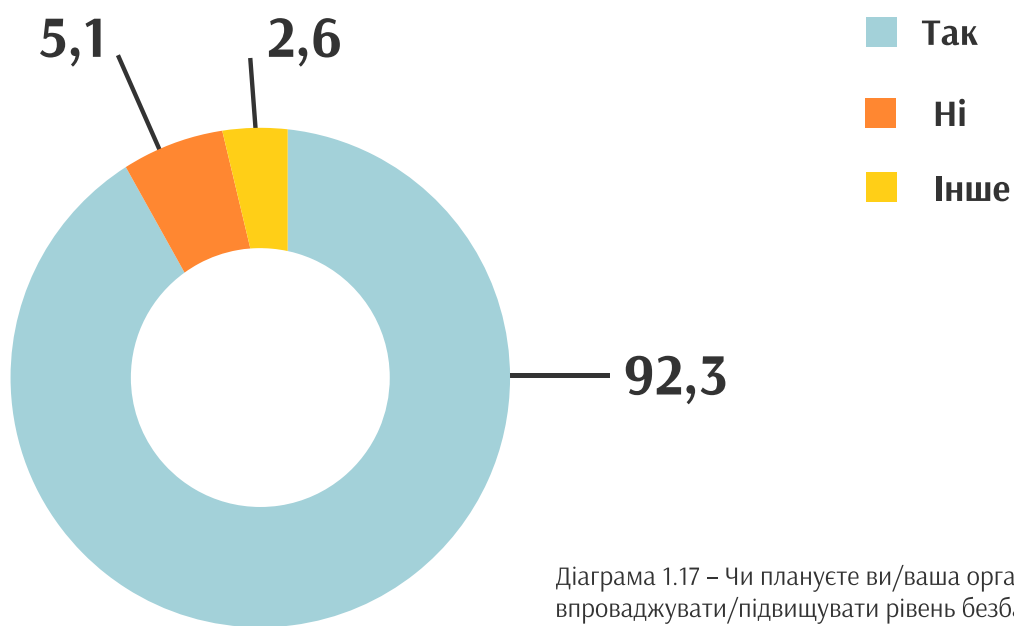

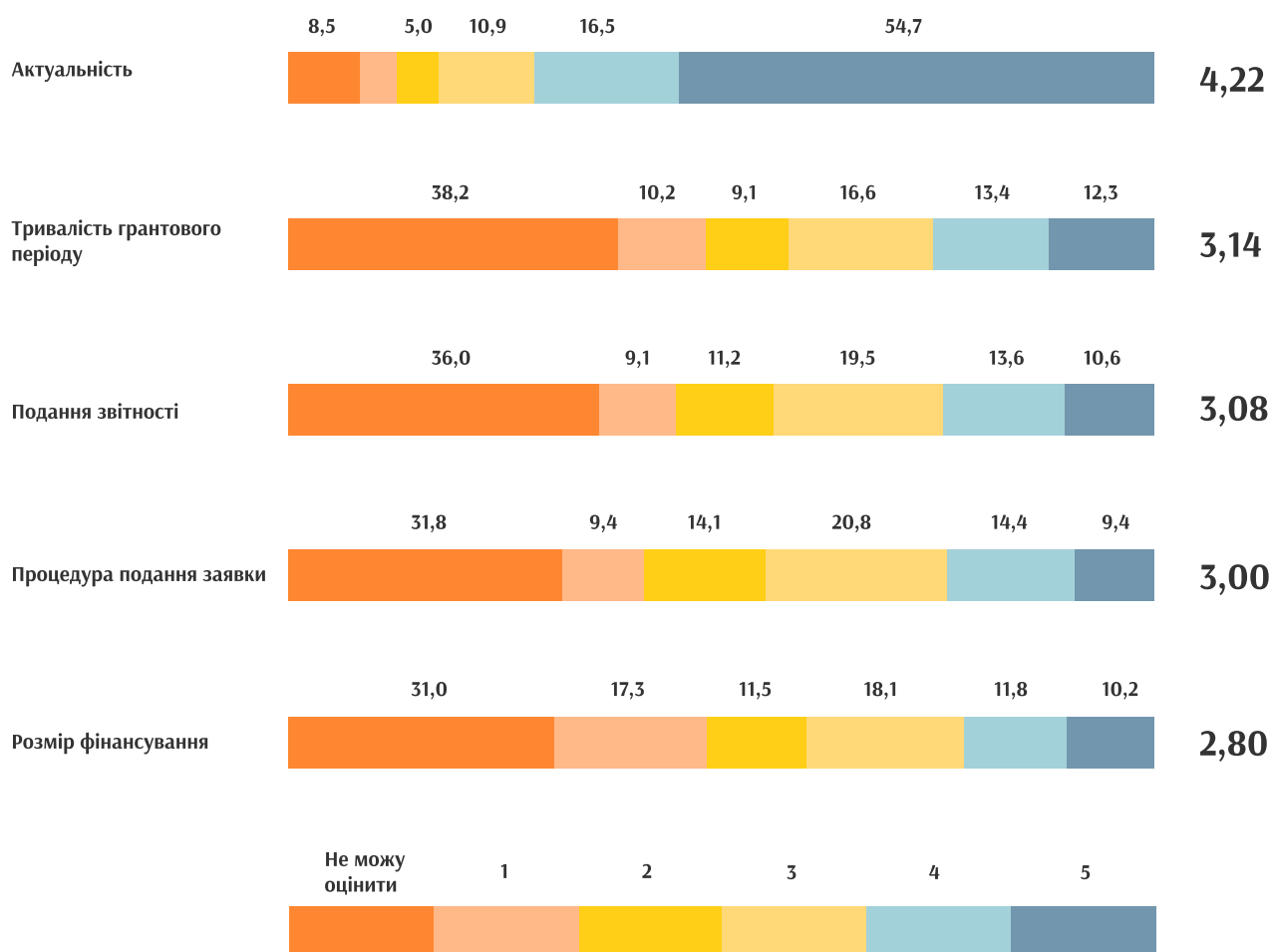
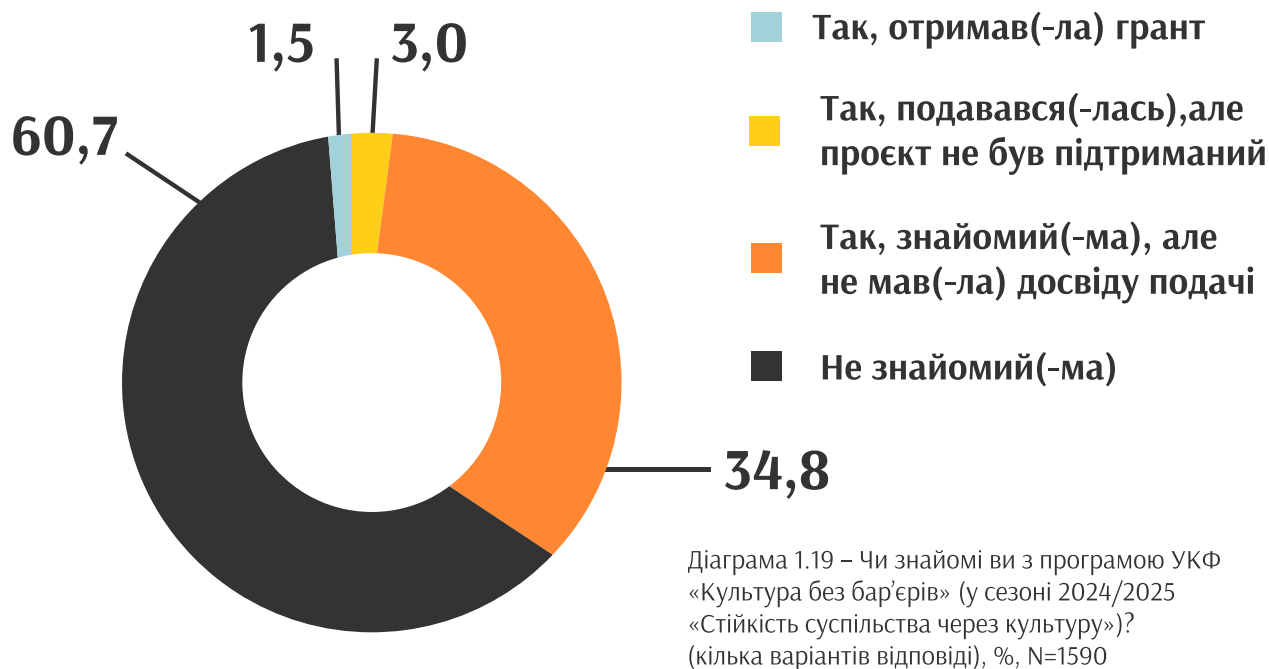
Діаграма 1.13 – Яким чином ви/ваша організація поширює інформацію про доступність проєктів для різних груп населення? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

Діаграма 1.14 – Як ви з'ясовуєте потреби різних груп відвідувачів/-ок для забезпечення безбар'єрності? (кілька варіантів відповіді), %, N=1532

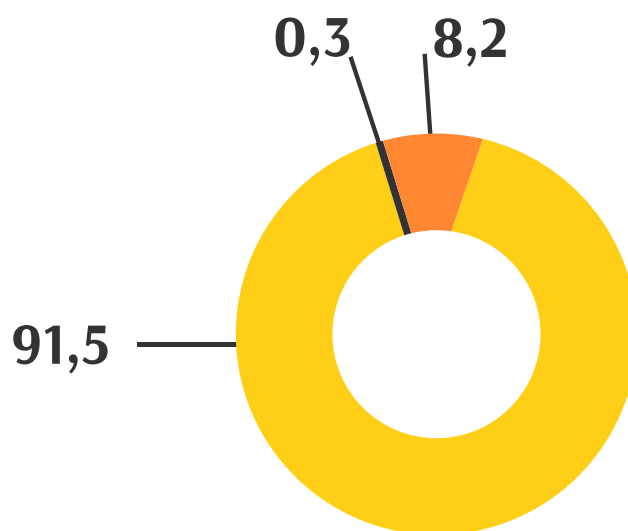

Діаграма 1.20 – Оцініть програму «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру») за наступними аспектами (дайте оцінку в кожному рядку за шкалою від 1 до 5, де 1 – найнижча оцінка, 5 – найвища), %, N=625 (серед тих, хто знайомий з програмою УКФ)

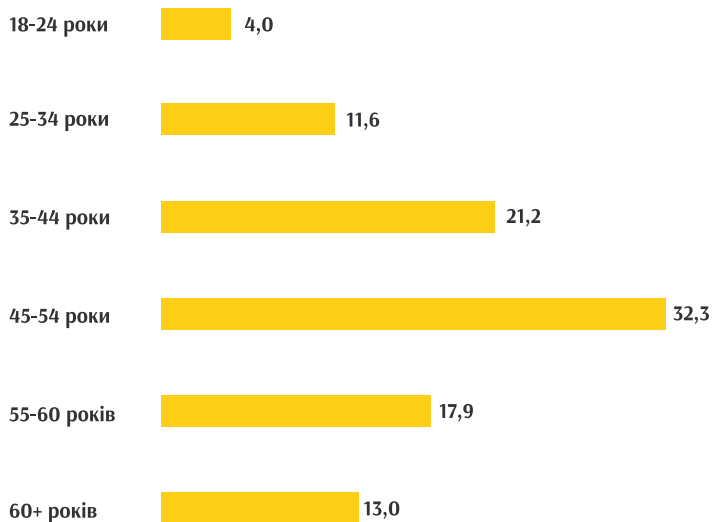
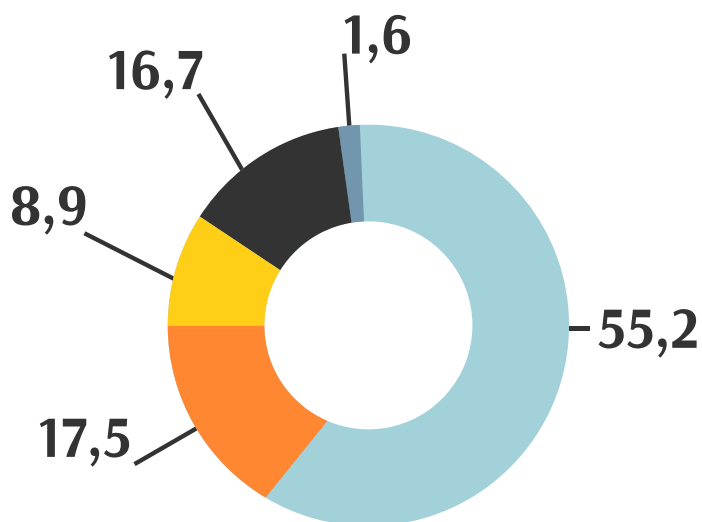
- Чоловіча
- Жіноча
- Інша

Діаграма 1.21 – Стать, %, N=1590

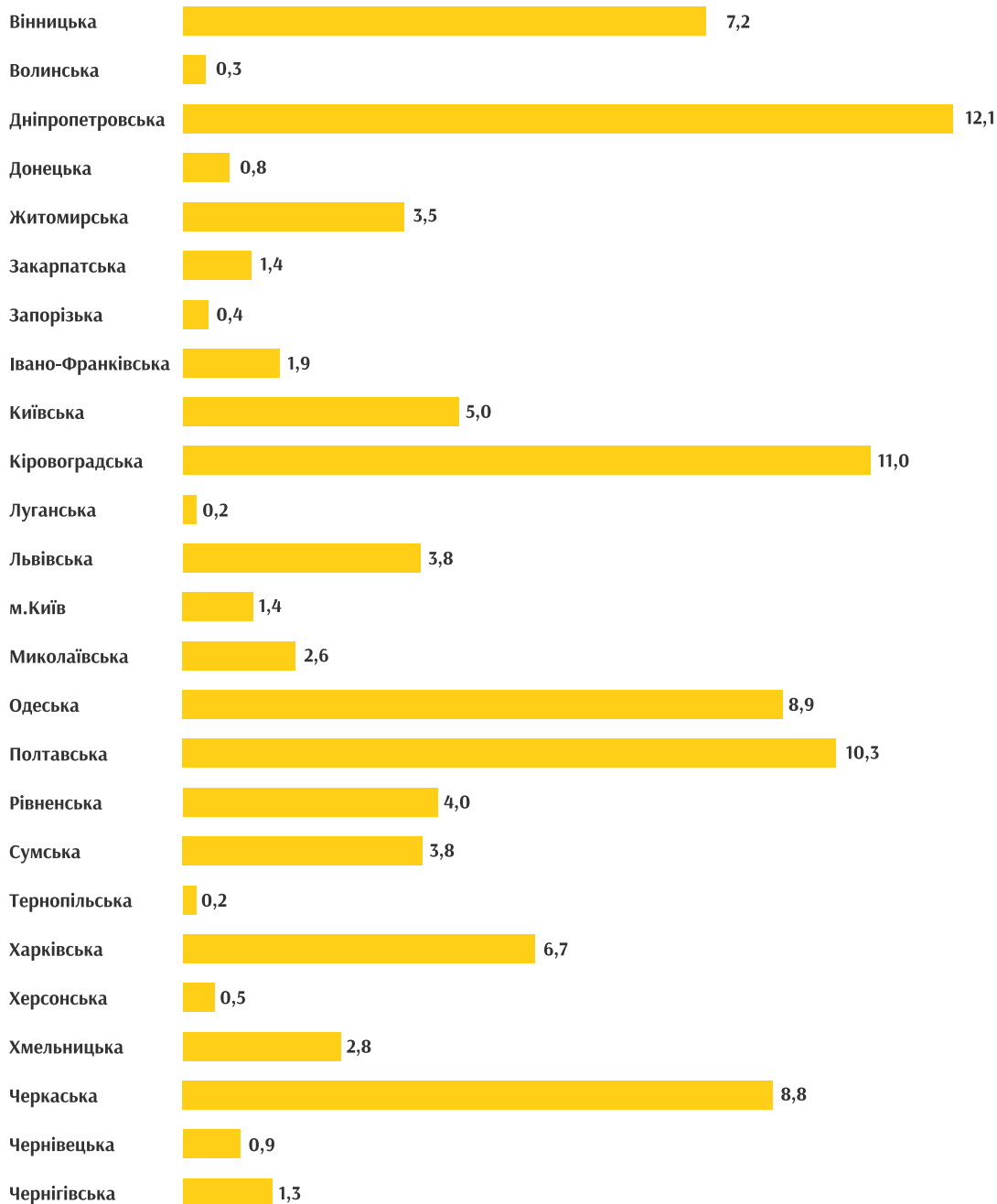

- Село, селище
- Невелике місто
- Районний центр
- Обласний центр
- м.Київ

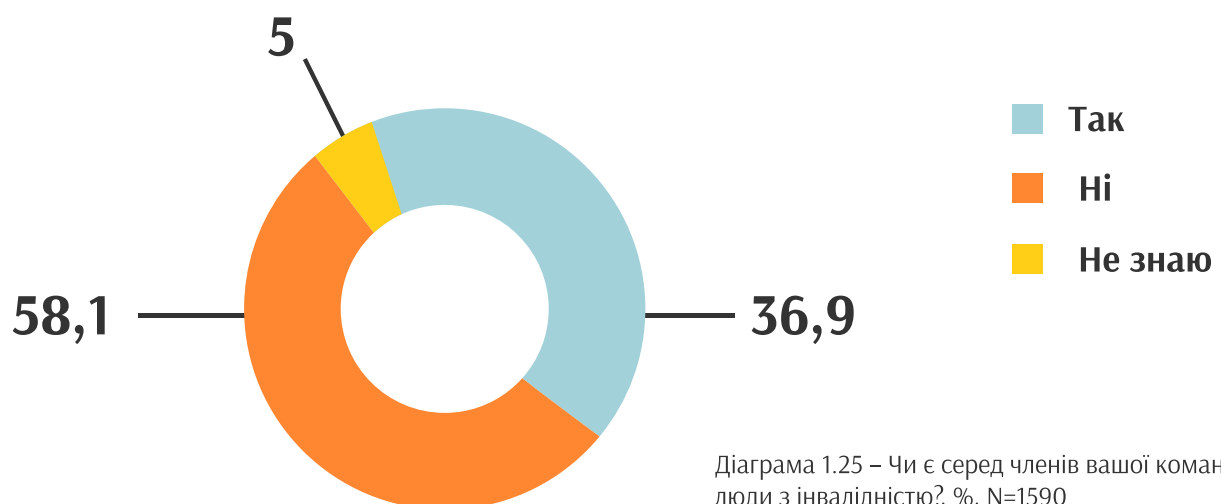
Діаграма 1.22 – Тип населеного пункту, %, N=1590

Діаграма 1.23 – Вік, %, N=1590

Діаграма 1.24 – Географія, %, N=1590

Діаграма 1.25 – Чи є серед членів вашої команди люди з інвалідністю?, %, N=1590

Додаток 2. Цитати до розділу I

Потреби відвідувачів:

- 1** «Чи розглядаються приналежними до безбар'єрності такі перепони як відстань? Це коли більшість чи всі кілька десятків, сотня чи півтори жителів села (часто вже старшого віку) ніяк не можуть подолати 10 км відстані до сусіднього села, де в клубі відбувається концерт, виставка, кінопоказ, лекція, зустріч чи інша культурна подія. Коли громадського транспорту між селами нема, сільрада просто нездатна всіх бажаючих привезти до клубу автобусами та розвезти назад, а своїми жигулями чи запорожцями вони не поїдуть, бо ж бережуть бензин, аби поїхати по хліб та олію в сусіднє село, де є магазин. Тобто, **культурний продукт недоступний (роками!) набагато більшій кількості людей, аніж ми думаємо.** Проблема наче місцева, локальна, але стосується фактично кожної неміської громади в Україні. І обговорення цієї сторони безбар'єрності відсутнє в публічному дискурсі фахової спільноти».
- 2** «Наша бібліотека знаходиться на другому поверсі непристосованого приміщення (колишня група дитсадка), тому користувачів пільгових категорій **обслуговуємо вдома**, за домовленістю у громадських місцях чи у співпраці з соцпрацівниками».
- 3** «**Потреба в проведенні води і каналізації до будинку культури**, а також потреба мати туалет в приміщенні, немає апаратури для музичного супроводу, немає екрана та проєктора для демонстрації фільмів, немає жалюзів для затемнення зали, і багато іншого».
- 4** «[Є потреба] Забезпечити безперешкодний доступ до всіх приміщень бібліотеки для людей з інвалідністю та людей похилого віку (встановлення пандусів, ремонт приміщення з метою усунути велику кількість східців)».
- 5** «Старшим людям важко підніматися на 2 і 3 поверхи, тому вони відвідують бібліотеку рідше, ніж хотіли б».
- 6** «Коли зробили пандуси до туалетів та кабінки, зручні для людей з інвалідністю, отримали відгуки, що вони допомагають досягнути засобів комфорту самостійно та без сторонньої допомоги».

- 7** «**Проблема із доступністю входу.** Ми впроваджуємо інклюзивні майстер-класи, які мають на меті поширення інформації про побутові проблеми людей із порушеннями зору, виховання толерантності, залучення незрячих і слабоворих людей до музейних заходів. Від учасників цього проєкту лише позитивні відгуки і запрошення до подальшої співпраці».
- 8** «**Є запити щодо якісних програмних продуктів з транскрибації** текстових матеріалів; навчання незрячих роботи на смартфонах/комп'ютерах; відсутність вбиральні для людей, що пересуваються на візках».
- 9** «**Відсутність місць для сидіння у музейному просторі.** На потребу завжди пропонуємо розкладні стільчики»

Потреби співробітників:

- 10** «Політика безбар'єрності – хороша справа, але хотілось би **більше семінарів з досвіду впровадження безбар'єрності в сфері культури.** Де можна отримати інформацію щодо поповнення матеріальної бази для реалізації політики безбар'єрності?».
- 11** «Щодо бібліотечних установ: вважаю має бути **більше роздаткового матеріалу з питань безбар'єрності,** особливо мають поповнюватися книги шрифтом Брайля, хоча б кожний рік якась книга для таких дітей».
- 12** «Пропозиція: організувати **навчання працівників культури жестовій мові**».
- 13** «Потрібно **більше методичних матеріалів також для занять арт-терапії** або зустрічі на теми ментального захисту населення, необхідні гаджети та канцелярські товари».
- 14** «Немає слів... Невже це зараз дуже важливе питання? Культура у селах занепадає... Брак кадрів, брак коштів, брак натхнення у працівників від злиднів... Яка безбар'єрність у холодних і голодних клубах? Чи МКСК та УКФ живуть на іншій планеті? Вибачте... Соромно...»
- 15** «Побільше таких проєктів і не тільки в великих містах, а й маленьких селах».
- 16** «Хотілося би мати **більше інформації про програму по безбар'єрності і** можливості її реалізації у сучасних умовах»

Фінансування:

- 17** «Щоб відповідати вимогам часу, заклад культури має бути сучасним та відповідати всім критеріям. На превеликий жаль, ми десятиліття чекаємо осучаснення приміщення, ліквідації бар'єру в середині приміщення, капітального ремонту, вирішення проблем з якісним освітленням та опаленням, облаштування санвузла, в т.ч. і для людей з обмеженими фізичними можливостями... Пропозиція, щоб було хоча б **часткове державне фінансування на утримання закладів культури**, бо на сьогоднішній час, так, як і в минулому, це захищені статті зарплати і частково енергоносії, решта все мізерні кошти, на які питання безбар'єрності вирішити неможливо».
- 18** «Для полегшення реалізації політики безбар'єрності сприятливою була б **більша автономність культурних установ у залученні фінансів**».
- 19** «Є **необхідність в грантах саме на облаштування приміщень** за європейськими нормами безбар'єрності. Доцільно, щоб можливість подаватися на такий грант була протягом всього року».
- 20** «Бажано, щоб була **державна підтримка закладів культури**, місцевий бюджет не фінансує переобладнання приміщень, їх ремонт, що унеможлиблює відповідність вимогам часу, або робить це раз в 20 років, тому ми ще в середині ХХ століття».

Мистецька освіта:

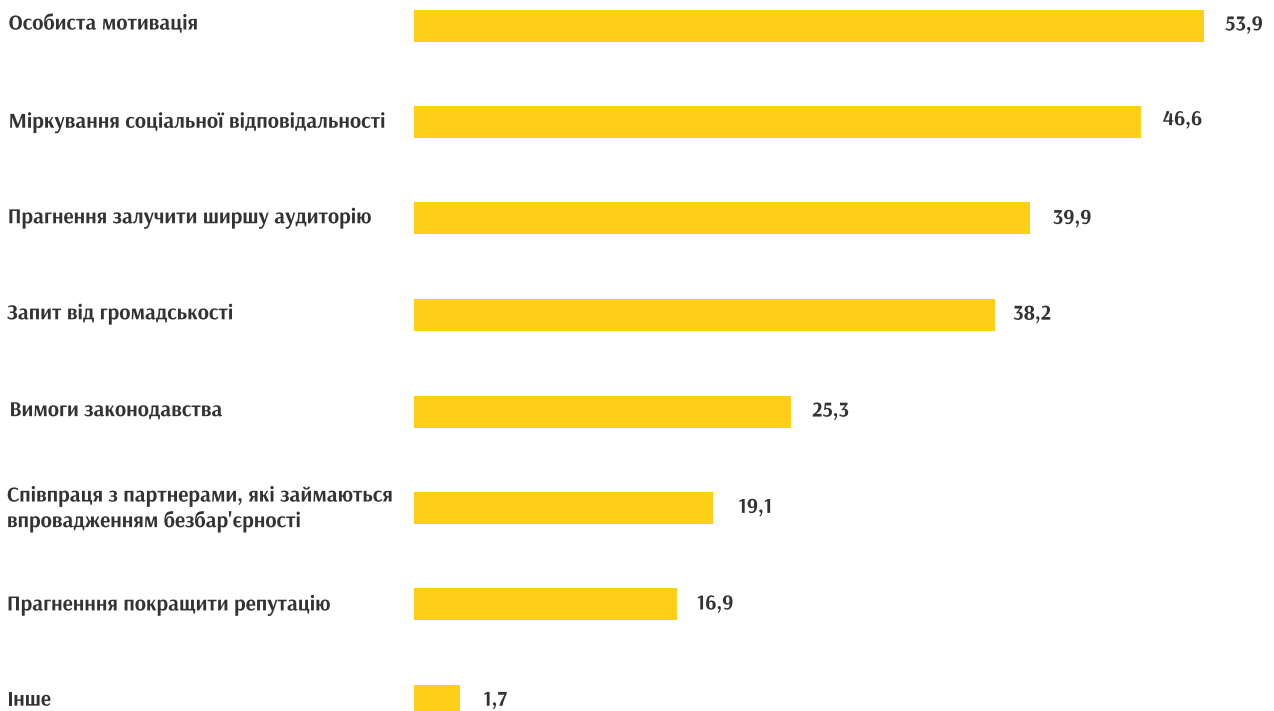
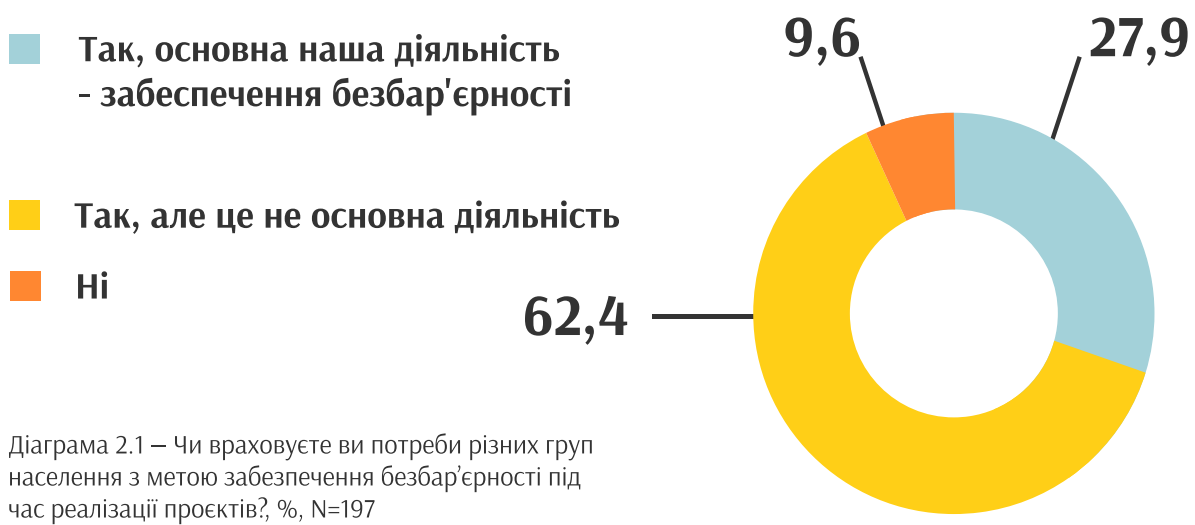
- 21** «Як директор школи мистецтв, я прагну створити інклюзивне середовище, де кожен учень, незалежно від фізичних можливостей, може повноцінно розвивати свої таланти. Вважаю, що важливо не лише адаптувати інфраструктуру школи, але й впроваджувати інклюзивні методики навчання та організовувати заходи, які сприяють інтеграції всіх учасників освітнього процесу. Зокрема, планую ініціювати проєкти, спрямовані на залучення дітей з інвалідністю до активної участі в мистецьких заходах. Це можуть бути **спільні виставки, концерти або майстер-класи, де учні з різними потребами працюватимуть разом, обмінюючись досвідом та натхненням**. Такий підхід не лише сприятиме розвитку творчих здібностей, але й формуватиме толерантність та взаєморозуміння серед молоді. Також вважаю за необхідне підвищувати кваліфікацію педагогічного колективу в напрямку інклюзивної освіти. Участь у тренінгах та семінарах з безбар'єрності допоможе викладачам краще розуміти потреби учнів з інвалідністю та ефективно адаптувати навчальні програми. Сподіваюся, що такі ініціативи сприятимуть створенню справді безбар'єрного простору в нашій школі та в культурній сфері загалом».

- 22** «Багато питань про реалізацію безбар'єрності і ні одної пропозиції чи запитання про якусь надбавку при роботі з інклюзивними дітьми, а з ними іде дуже важка і методична робота. Ця робота є настільки "вигоральна" для викладача - ніхто за це не думає. Педагоги працюють на ентузіазмі, а ви за ліфти питаєте... Не буде людей скоро — викладачів хто буде працювати взагалі зі всіма з такою мізерною зарплатньою».

Пам'ятки культурної спадщини:

- 23** «Заходи відбуваються на архітектурних об'єктах, які є пам'ятками національного значення, тому прибудувати пандуси, ліфти заборонено».
- 24** «Будівлі, що є пам'ятками, у яких неможливо облаштувати безбар'єрний доступ без руйнування пам'ятки».
- 25** «Архітектурна обмеженість історичної будівлі і прибудови в музичному фаховому коледжі».

Додаток 3. Діаграми до розділу II.

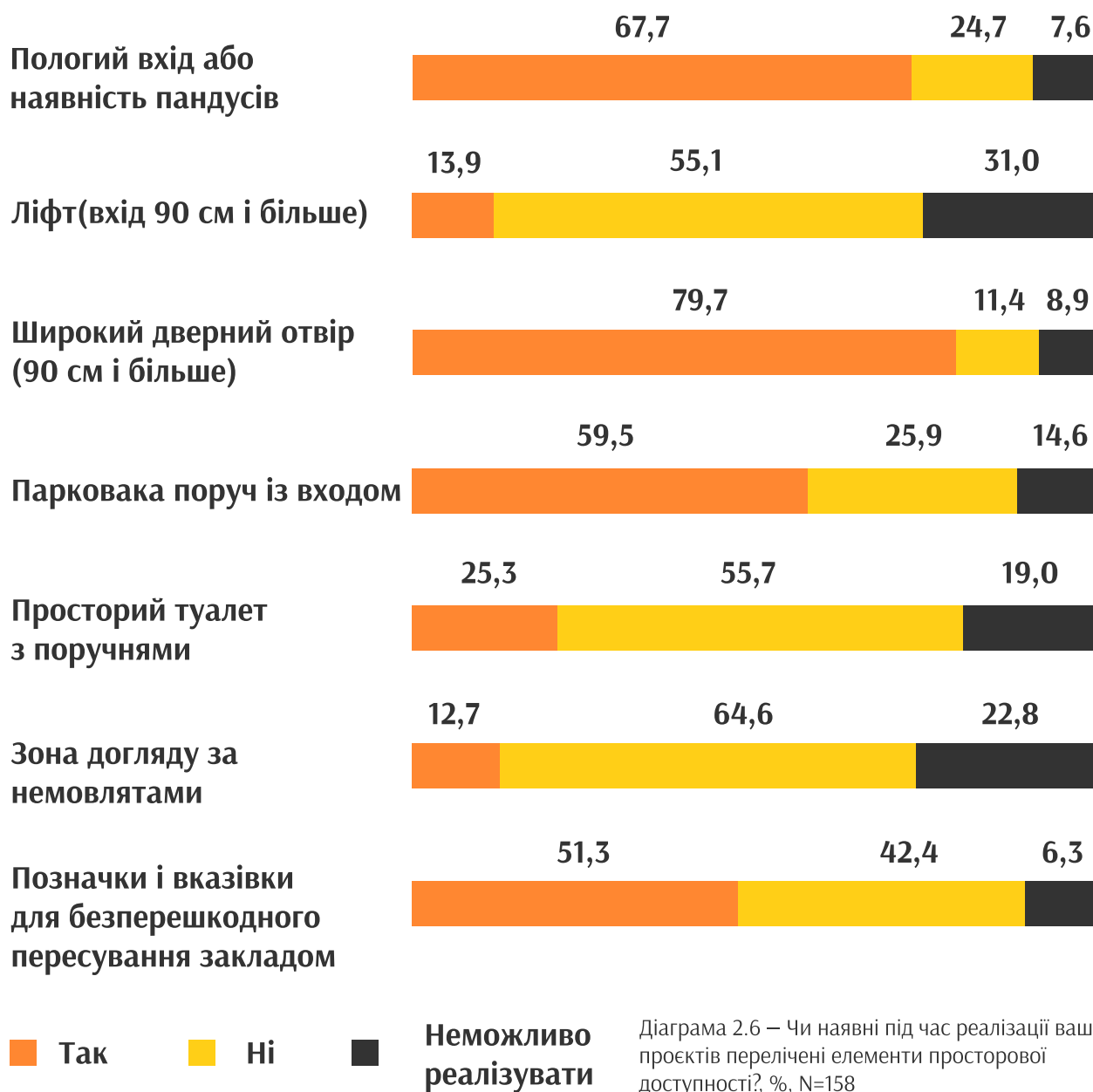
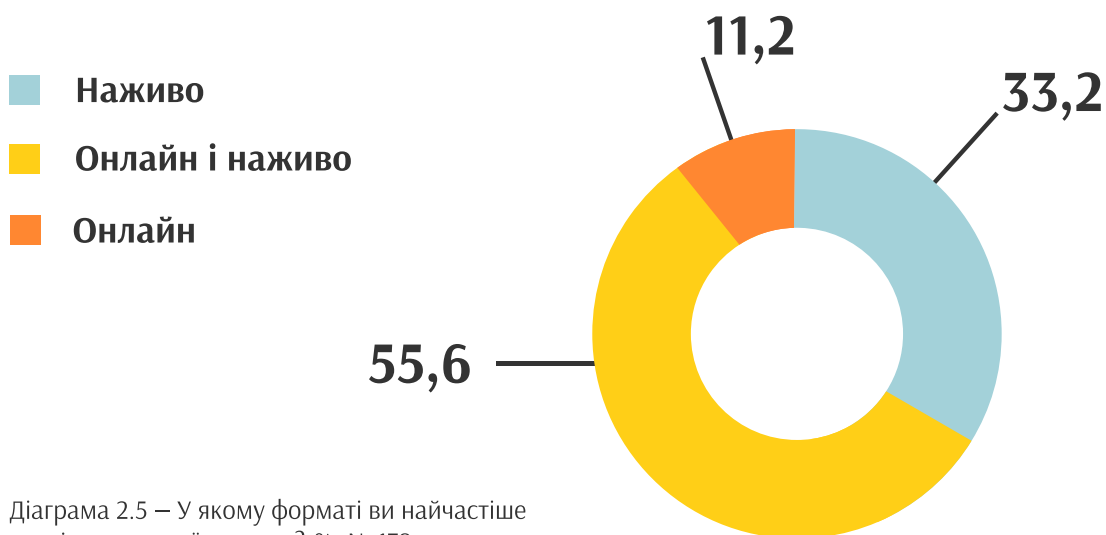
Діаграма 2.2 – Що спонукало вас до впровадження безбар'єрності?, %, N=178

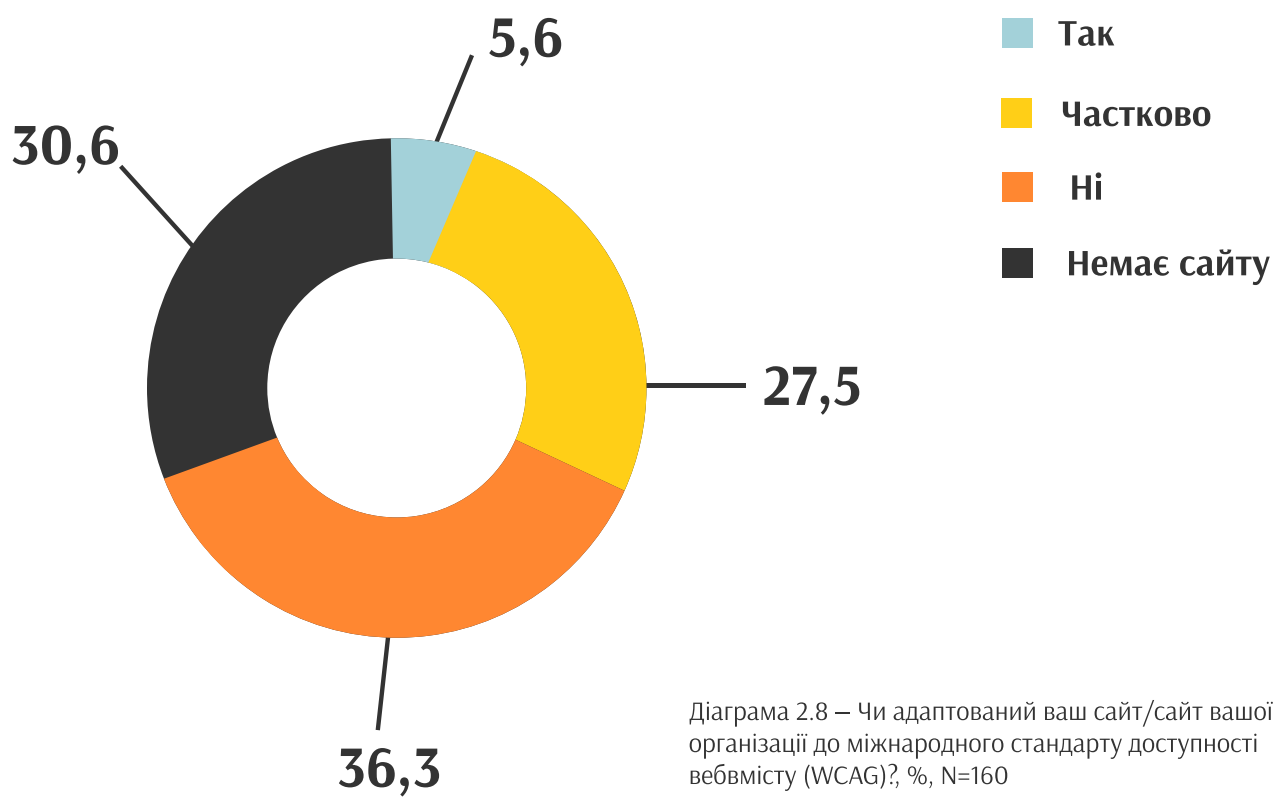
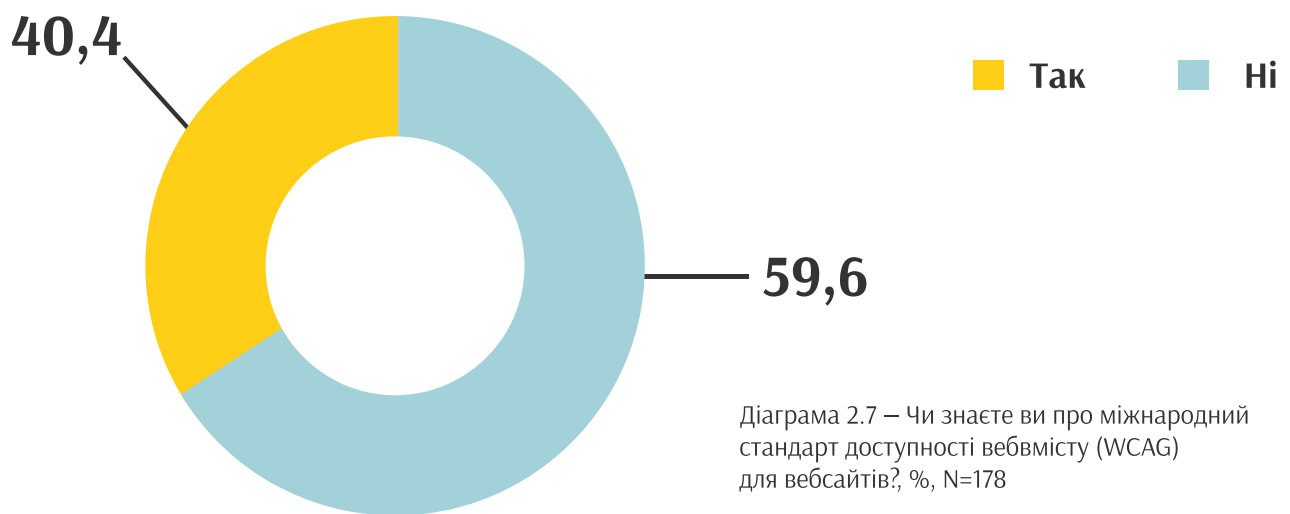

Діаграма 2.3 – Вкажіть основні продукти ваших культурних проєктів, %, N=178

Діаграма 2.4 – Які з перелічених груп населення є цільовими групами ваших проєктів?, %, N=178

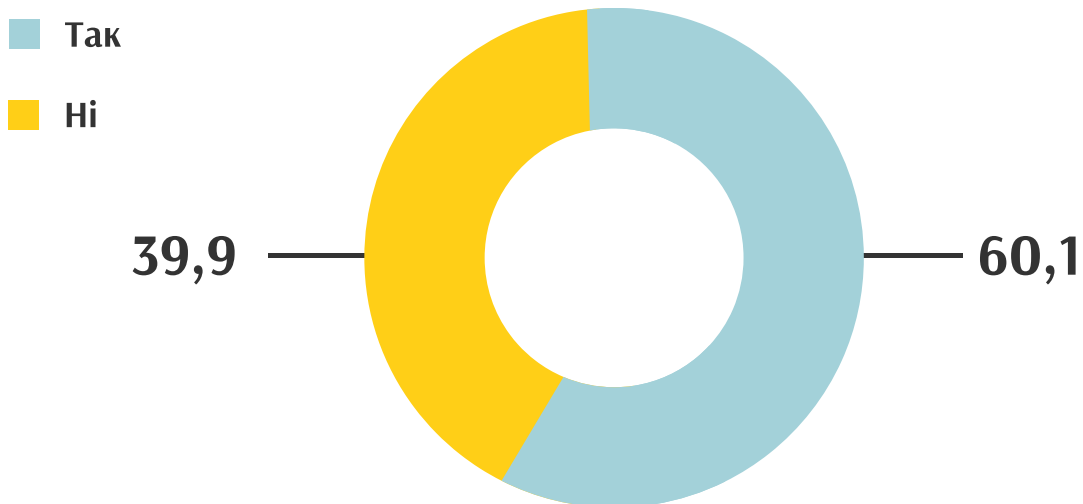

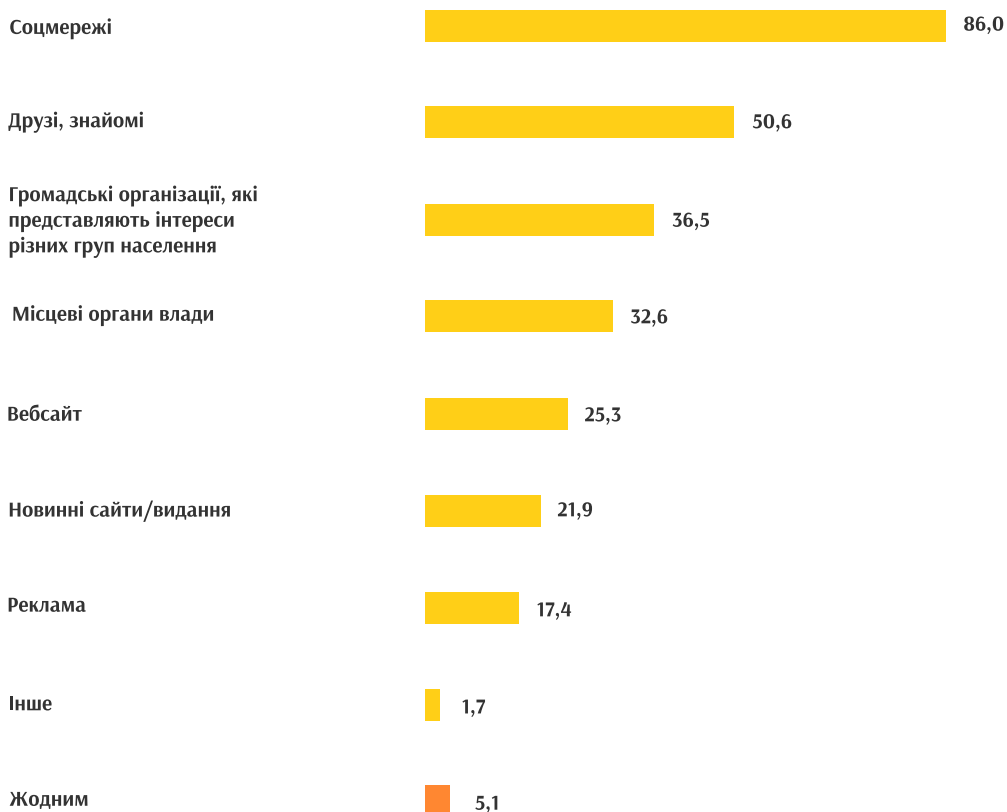
Діаграма 2.9 — Які альтернативні формати інформаційного супроводу доступні під час реалізації ваших проєктів?, %, N=178

Діаграма 2.10 — Які інформаційні ресурси ви найчастіше використовуєте при підготовці проєктів для забезпечення безбар'єрності?, %, N=178

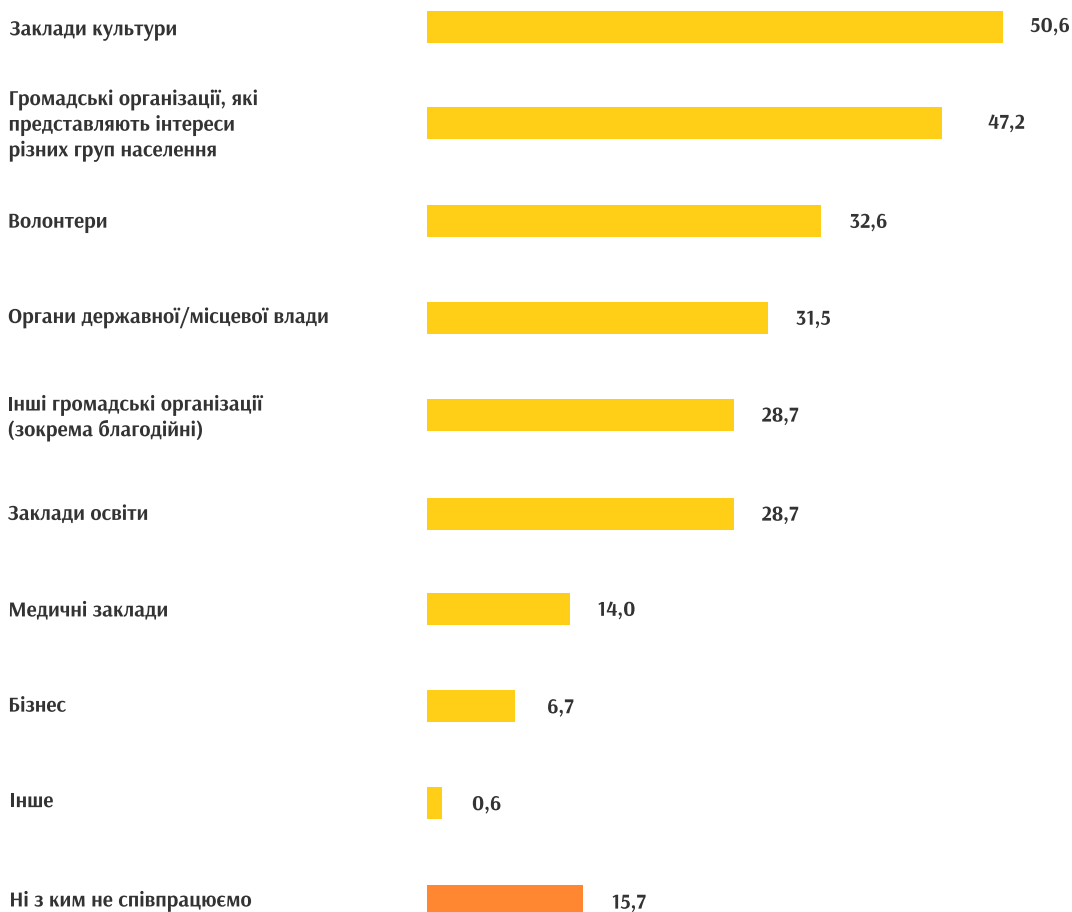
Діаграма 2.11 — Чи проходили ви особисто або члени вашої команди впродовж останнього року тренінги, навчальні курси, семінари, вебінари, присвячені безбар'єрності у сфері культури?, %, N=178

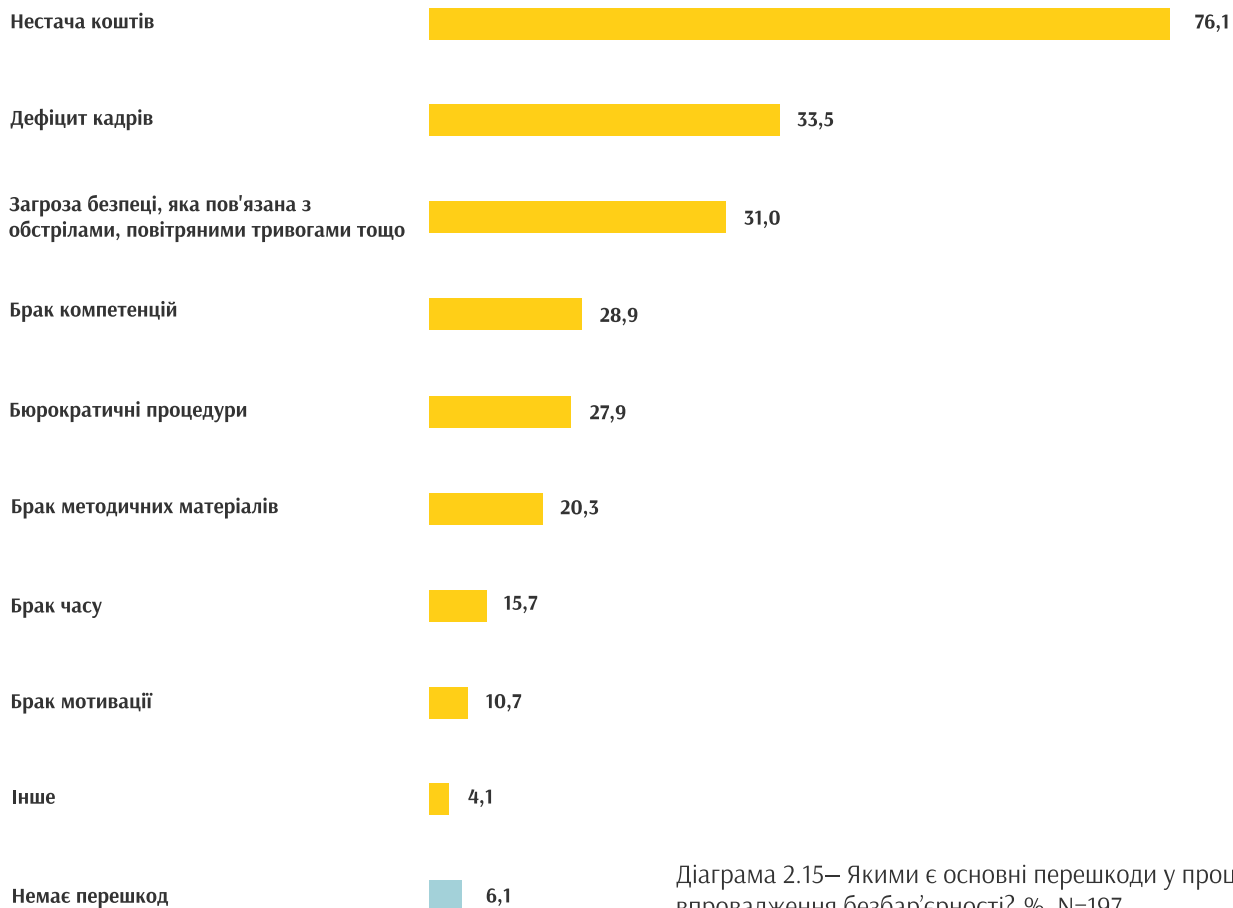
Діаграма 2.12 — Яким чином ви/ваша організація поширює інформацію про доступність проєктів для різних груп населення?, %, N=178

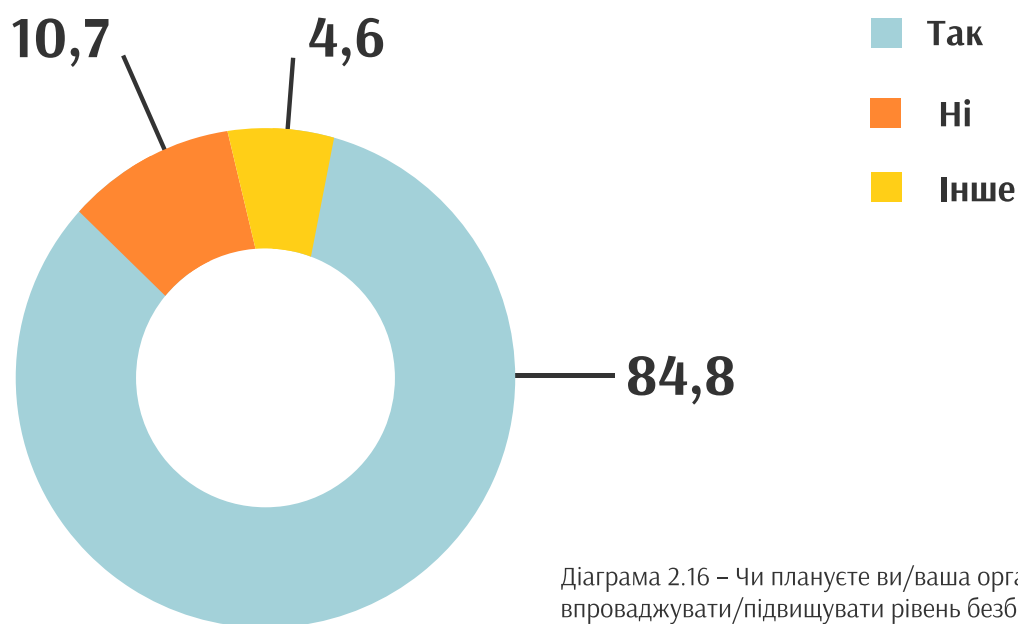
Діаграма 2.13 – Як ви з'ясовуєте потреби різних груп відвідувачів/-ок для забезпечення безбар'єрності?, %, N=178

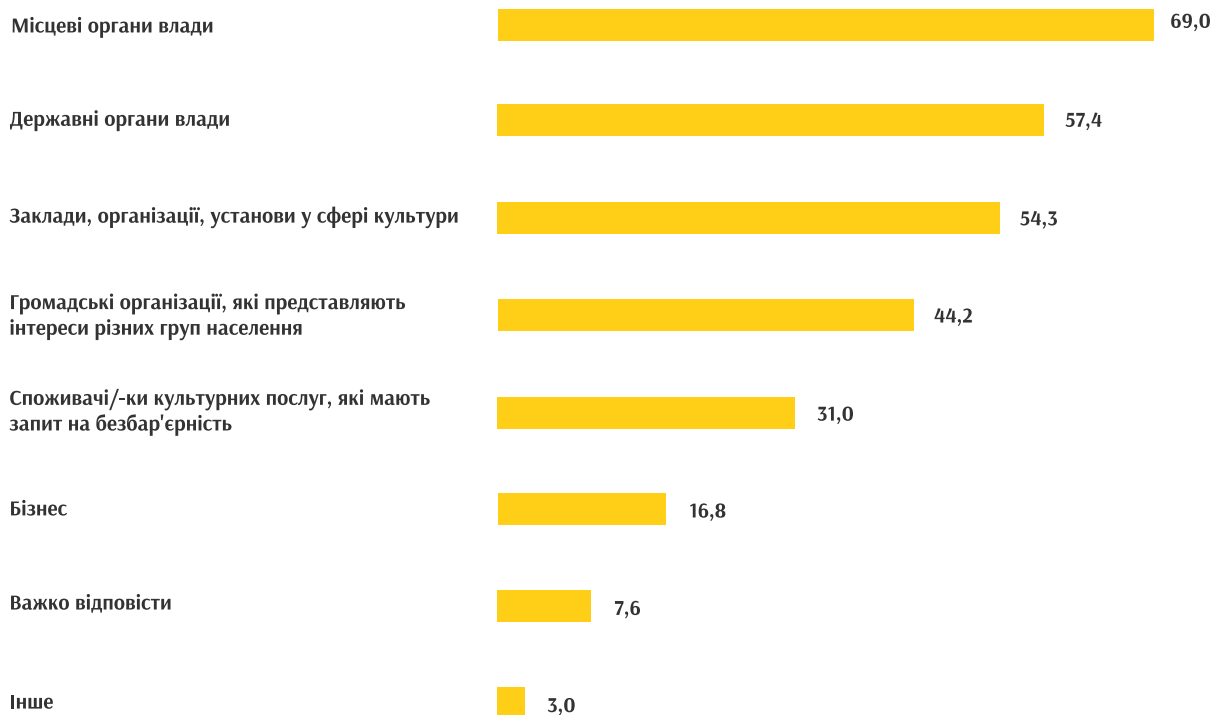
Діаграма 2.14 – З ким ви/ваша організація співпрацює у напрямку впровадження безбар'єрності при підготовці проєктів?, %, N=178

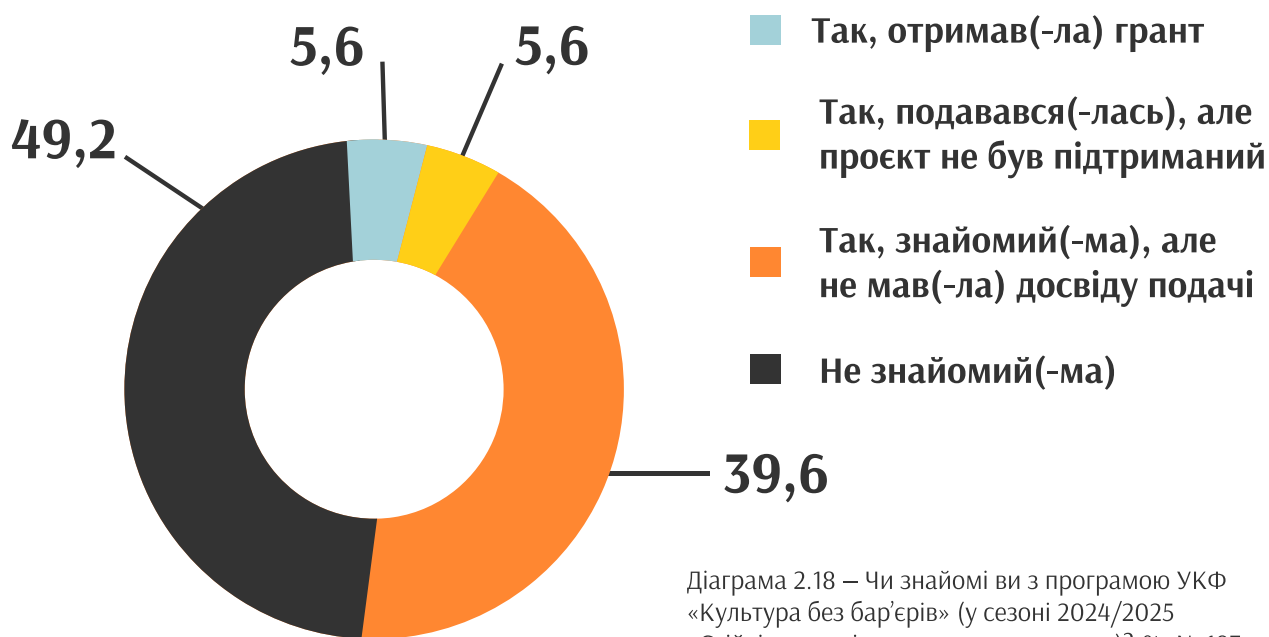
Діаграма 2.15— Якими є основні перешкоди у процесі впровадження безбар'єрності?, %, N=197

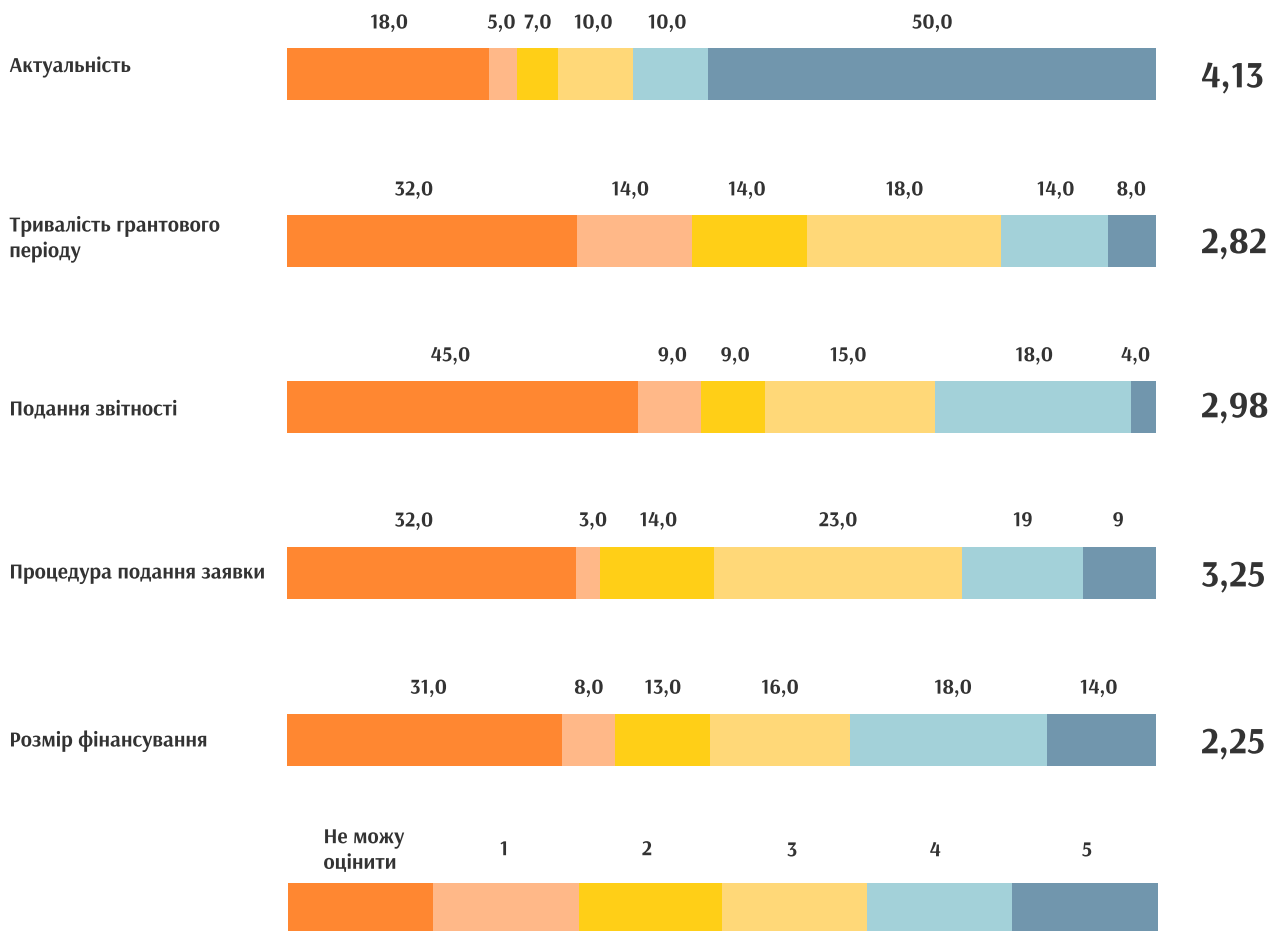
Діаграма 2.16 – Чи плануєте ви/ваша організація впроваджувати/підвищувати рівень безбар'єрності?, %, N=1590

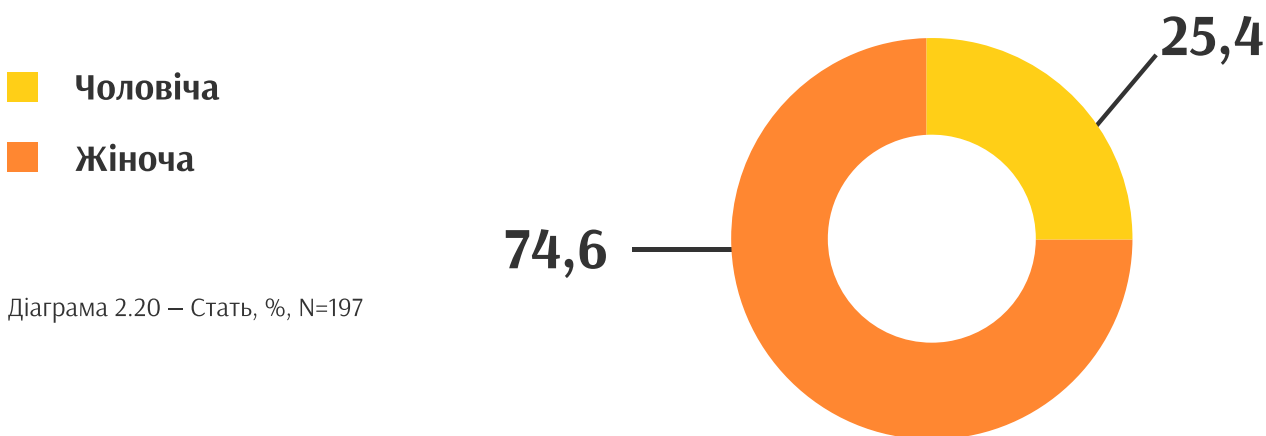
Діаграма 2.17 — Хто, на вашу думку, має ініціювати впровадження безбар'єрності у сфері культури?, %, N=197

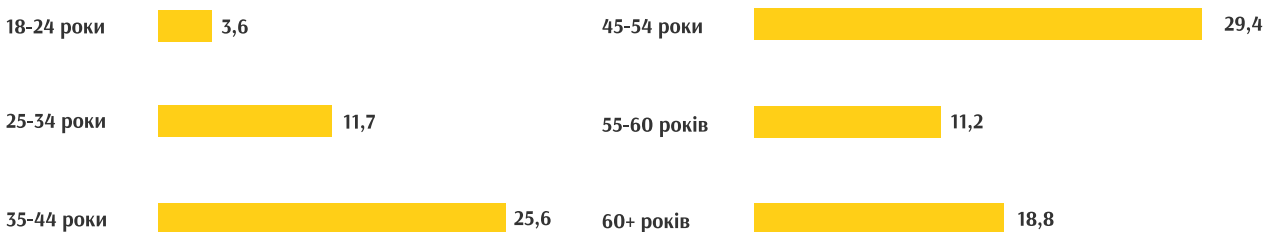
Діаграма 2.18 — Чи знайомі ви з програмою УКФ «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру»)?, %, N=197

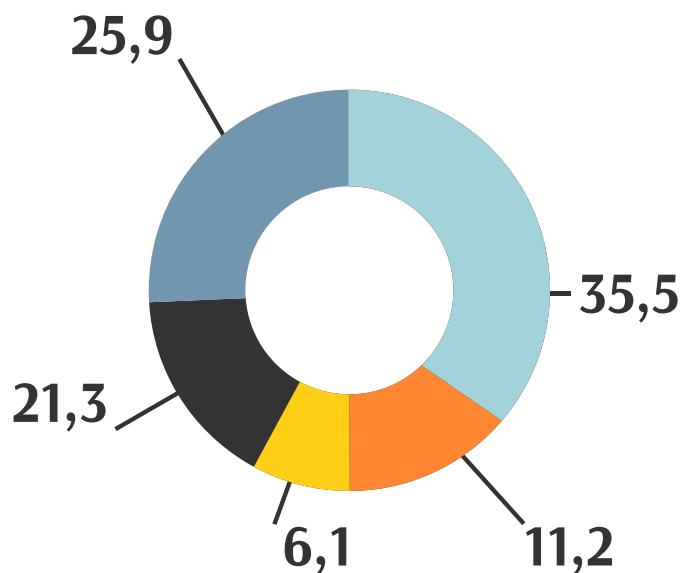
Діаграма 2.19 – Оцініть програму «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру») за наступними аспектами (1 – найнижча оцінка, 5 – найвища); %, N=100

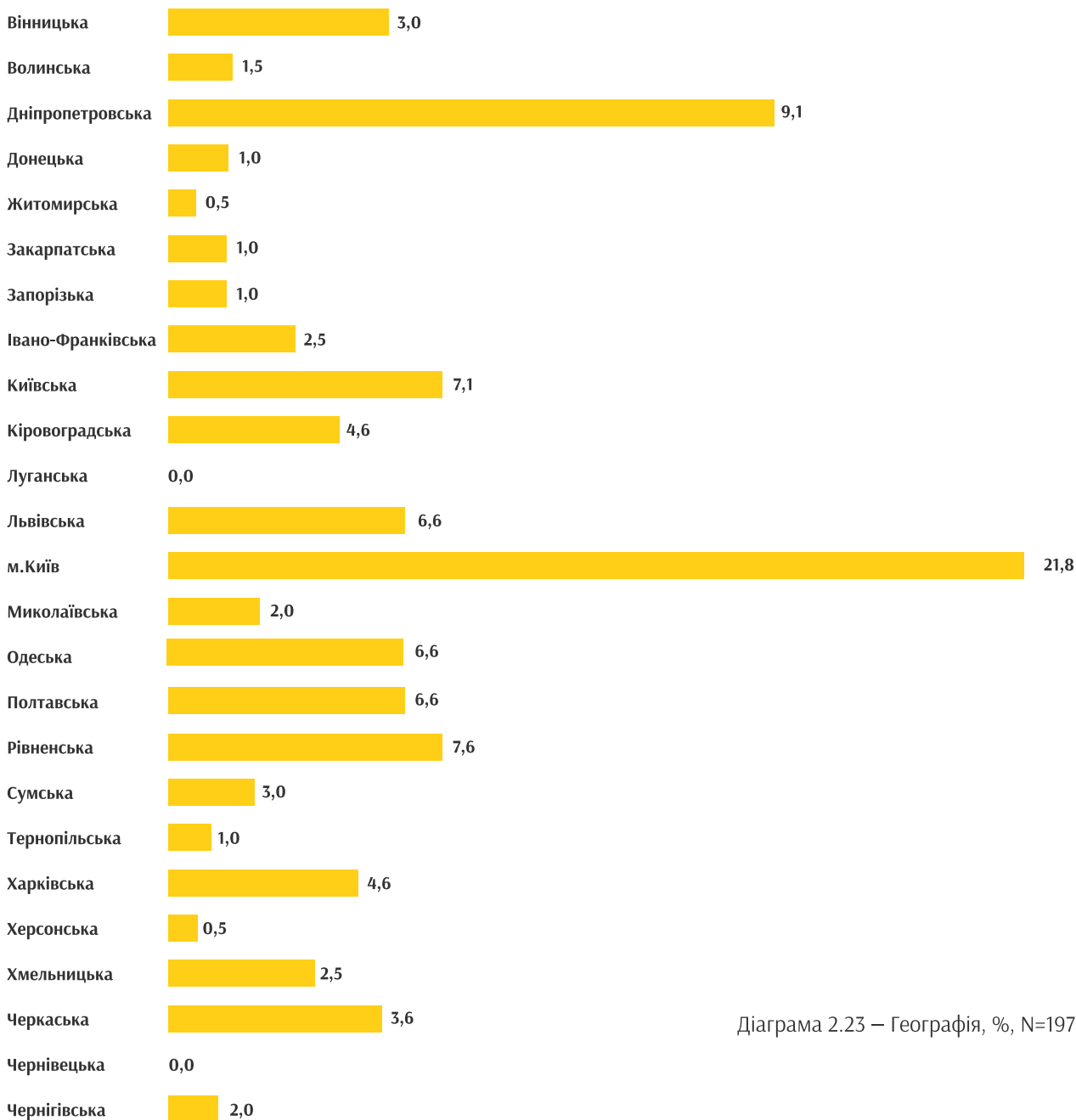
Діаграма 2.20 – Стать, %, N=197

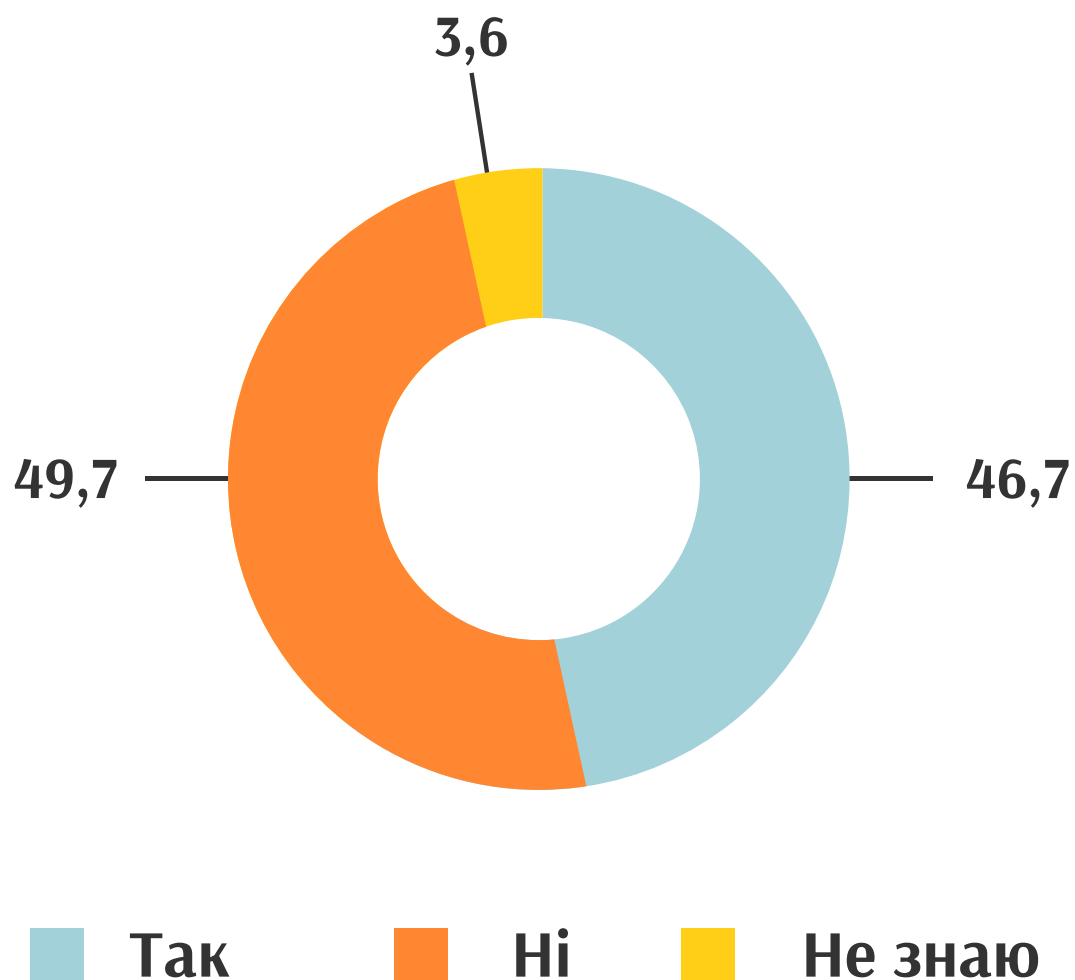
Діаграма 2.21 – Вік, %, N=197

Діаграма 2.22 – Тип населеного пункту, %, N=197

Діаграма 2.23 – Географія, %, N=197

Діаграма 2.24 – Наявність людей з інвалідністю серед членів команд, %, N=197

Додаток 4. Цитати до розділу II

Коментарі від відвідувачів та відвідувачок культурних проєктів щодо доступності:

Архітектурна доступність:

- «Ліфти, пандуси».
- «Про необхідність розширення дверей».
- «Потрібно облаштувати доступний туалет і вхід».
- «Скарги на відсутність пандусів у багатьох закладах громади».
- «Як би був ліфт то більше людей приходило до бібліотеки. Немає туалетів в приміщенні, немає води, тепла».
- «Немає опалення в приміщенні, людям старшого віку важко підійматися сходами на 2-ий поверх».
- «Люди похилого віку скаржаться на відсутність пандусів».
- «Частина парку недоступна для людей у візочках».
- «Отримували коментарі, що складно піднятися до нас на 2-й поверх без ліфту, лише сходами. Також туалет не пристосований для вразливих верств населення (ні для дітей, ні для людей з інвалідністю)».
- «Пандуси, тактильна плитка, туалети з поручнями».

Підвищення доступності контенту:

- «Здебільшого щодо величини шрифтів на слайдах чи друкованій продукції».
- «Просять показувати наші фільми в різних культурних закладах».
- «Прохання збільшити кількість літератури шрифтом Брайля».

Коментарі від респондентів:

Недостатнє фінансування програм з безбар'єрності, обмежена грантова підтримка:

- «Більшість клубних філій в нашій громаді, що мають бути локальними осередками культури, не пристосовані для осіб з інвалідністю і кошти з місцевих бюджетів на це навряд чи виділять найближчим часом. І влада і жителі здебільшого дуже консервативні і не розуміють необхідності змін наразі».
- «Ми довго працювали по інклюзії та безбар'єрності на сході України, перемістилися в Івано-Франківську область та м. Київ, вели різні проєкти по безбар'єрності у 12-ти областях України та маємо власну мережу інклюзивних громадських радників. Але з-за дискримінації східної спільноти активістів та ВПО, нас 15-ть організацій, наші проєкти які ми подаємо на різні конкурси тепер не підтримують. Тому ми не віримо в чесність призначення переможців грантових конкурсів».
- «Потрібно щоб влада фінансувала безбар'єрність усіх публічних державних просторів, адже тепер в нас багато ветеранів війни з інвалідністю і вони потребують уваги, як влади, так і суспільства».
- «Жодна з програм підтримки культурного сектору не передбачає виконання капітальних будівельних робіт та придбання обладнання, без чого заходи з доступності залишаються у вигляді планів, розмов і презентацій. Хоча за бюджет будь-якого семінару чи конференції можна реалізувати комплекс заходів з доступності, таких як будівництво пандусів, туалетів, розширення дверних отворів, тощо. Але такі витрати прямо заборонені правилами грантових конкурсів. Тому проблема доступності не вирішується роками і за умов продовження політики заговорювання проблеми не буде вирішена ніколи».

Архітектурна доступність:

- «Організаторам заходів перед ними корисно самим відтворити маршрут на крісло колесному чи з дитячим візком від умовного дому громадським транспортом до місця заходу для розуміння потреб вразливих верств населення».
- «В художньому музеї на 3 поверсі, де теж ліфта нема і ця будівля теж радянського часу забудови, де ліфт і додати до будівлі важко за проєктом і коштів у влади на це нема. Проблемаю був кожен пішохідний перехід...зроблені пандуси, але так криворуко, що вони зовсім не покращували їзду у візку».

Додаток 5. Анкета

1 Чи реалізовуєте ви/ваша організація культурно-мистецькі проєкти (далі — проєкти)?

- Так, регулярно
- Так, рідко
- Так, час від часу
- Ні, не реалізовуємо (завершення опитування)

Безбар'єрні культурно-мистецькі проєкти

2 Чи враховуєте ви потреби різних груп населення з метою забезпечення безбар'єрності під час реалізації проєктів?

- Так, основна наша діяльність — забезпечення безбар'єрності
- Так, але це не основна діяльність
- Ні (перехід на питання 18)

3 Вкажіть основні продукти ваших культурних проєктів?

Оберіть усі можливі варіанти

- Адаптація культурного продукту
- Арт-об'єкт
- Аудіозапис
- Бібліотечний, архівний простір
- Видання
- Вистава/Перформанс
- Виставка
- Відеоконтент
- Екскурсія
- Концерт
- Креативний простір
- Майстер-клас
- Медіаплатформа, цифровий продукт
- Музейний простір
- Освітня програма
- Фестиваль
- Інше

4 Які з перелічених груп населення є цільовими групами ваших проєктів?

Оберіть усі можливі варіанти

- Люди з тимчасовими фізичними порушеннями
- Люди з порушеннями слуху/мовлення
- Люди з порушеннями зору
- Люди з інтелектуальними/ментальними порушеннями
- Люди з порушеннями опорно-рухових функцій
- Батьки з дитячими візками
- Люди старшого віку
- Інше

5 У якому форматі ви найчастіше реалізовуєте свої проєкти?

- Онлайн
- Наживо (перехід на наступне)
- Онлайн і наживо (перехід на наступне)

6 Чи наявні під час реалізації ваших проєктів перелічені елементи просторової доступності?

	Так	Ні	Неможливо реалізувати
Пологий вхід або наявність пандусів	1	2	3
Ліфт (вхід 90 см і більше)	1	2	3
Широкий дверний отвір (90 см і більше)	1	2	3
Парковка поруч із входом	1	2	3
Просторий туалет з поручнями	1	2	3
Позначки і вказівки для безперешкодного пересування закладом	1	2	3

7 Чи знаєте ви про міжнародний стандарт доступності вебвмісту (WCAG) для вебсайтів?

- Так (перехід на наступне запитання)
- Ні (перехід на питання 10)

8 Чи адаптований ваш сайт/сайт вашої організації до міжнародного стандарту доступності вебвмісту (WCAG)?

- Так
- Ні
- Частково
- Немає сайту

9 Чи знаєте ви про міжнародний стандарт доступності вебвмісту (WCAG) для вебсайтів?

Оберіть усі можливі варіанти

- Аудіодискрипція (тифлокоментування/тифлопереклад)
- Друковані матеріали зі шрифтом Брайля
- Субтитрування відео або аудіо українською мовою
- Текстові таблички з описом
- Переклад жестовою мовою
- Формати простої мови, легкого читання
- Друк збільшеним шрифтом
- Тактильна модель
- Інше
- Не використовуємо альтернативні формати

Аудіодискрипція (тифлопереклад чи тифлокоментар) — форма переказу, що використовується для надання інформації про ключові візуальні елементи для споживачів та споживачок з порушеннями зору.

Субтитрування — це супровід відео/аудіоконтенту у вигляді письмового дослівного тексту для людей з порушеннями слуху.

Проста мова, легке читання — формат викладу інформації, яку легко читати та розуміти людям з інтелектуальними порушеннями, а також тим, хто має труднощі в навчанні та комунікації.

Великошрифтовий друк – друк шрифтом розміром 18 (або розміром 14 – якщо шрифт жирний) та більше для людей з порушенням зору.

Тактильна модель — це макет або копія витвору мистецтва, яку дозволяється вивчати на дотик.

10 Які інформаційні ресурси ви найчастіше використовуєте при підготовці проєктів для забезпечення безбар'єрності?

Оберіть усі можливі варіанти

- Тематичні інтернет-сайти, групи у соцмережах
- Гайд безбар'єрних подій
- Онлайн-курси з безбар'єрності
- Послуги фахівців/-инь з безбар'єрності
- Фахові видання (зокрема іноземні)
- Консультації з громадськими організаціями, які представляють інтереси різних груп населення (зокрема людей з інвалідністю)
- Поради колег
- Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року
- Інформаційні джерела Міністерства культури та стратегічних комунікацій
- Інше
- Жодні з перелічених

11 Чи проходили ви особисто або члени вашої команди впродовж останнього року тренінги, навчальні курси, семінари, вебінари, присвячені безбар'єрності у сфері культури?

- Так (перехід на наступне запитання)
- Ні (перехід на питання 13)

12 За бажанням, поділіться, будь ласка, інформацією про пройдений курс

(яка організація проводила? на якій платформі? з якої теми?)

13 Яким чином ви/ваша організація поширює інформацію про доступність проєктів для різних груп населення?

Оберіть усі можливі варіанти

- Вебсайт
- Соцмережі
- Реклама
- Новинні сайти/видання
- Громадські організації, які представляють інтереси різних груп населення (зокрема людей з інвалідністю)
- Місцеві органи влади
- Друзі, знайомі
- Інше
- Жодним

14 Як ви з'ясовуєте потреби різних груп відвідувачів/-ок для забезпечення безбар'єрності?

Оберіть усі можливі варіанти

- Не займаємося збором такої інформації
- Особисте спілкування з відвідувачами/-ками
- Опитування (за допомогою гугл-форм, анкети)
- Консультації з організаціями, що представляють різні групи населення
- Консультації з фахівцями з безбар'єрності
- Вивчення скарг та пропозицій, що надходять
- Вивчення звітів, досліджень щодо доступності
- Спостереження під час роботи
- Інше

15 З ким ви/ваша організація співпрацює у напрямку впровадження безбар'єрності при підготовці проєктів?

Оберіть усі можливі варіанти

- Громадські організації, які представляють інтереси різних груп населення
- (зокрема людей з інвалідністю)
- Інші громадські організації (зокрема благодійні)
- Волонтери
- Органи державної/місцевої влади
- Заклади культури
- Заклади освіти
- Медичні заклади
- Бізнес
- Інше
- Ні з ким не співпрацюємо

16 Що спонукало вас до впровадження безбар'єрності?

Оберіть усі можливі варіанти

- Не займаємося збором такої інформації
- Особисте спілкування з відвідувачами/-ками
- Опитування (за допомогою гугл-форм, анкети)
- Консультації з організаціями, що представляють різні групи населення
- Консультації з фахівцями з безбар'єрності
- Вивчення скарг та пропозицій, що надходять
- Вивчення звітів, досліджень щодо доступності
- Спостереження під час роботи
- Інше

Плани на майбутнє

17 Чи плануєте ви/ваша організація впроваджувати/підвищувати рівень безбар'єрності?

- ☐ Так ☐ Ні ☐ Інше

18 На вашу думку, якими є основні перешкоди у процесі впровадження безбар'єрності?

Оберіть не більше трьох варіантів відповідей

- ☐ Загроза безпеці, яка пов'язана з обстрілами, повітряними тривогами тощо
- ☐ Брак часу
- ☐ Нестача коштів
- ☐ Дефіцит кадрів
- ☐ Брак методичних матеріалів
- ☐ Брак компетенцій
- ☐ Бюрократичні процедури
- ☐ Брак мотивації
- ☐ Інше
- ☐ Немає перешкод

19 Хто, на вашу думку, має ініціювати впровадження безбар'єрності у сфері культури?

Оберіть не більше трьох варіантів відповідей

- ☐ Державні органи влади
- ☐ Місцеві органи влади
- ☐ Заклади, організації, установи у сфері культури
- ☐ Бізнес
- ☐ Громадські організації, які представляють інтереси різних груп населення (зокрема людей з інвалідністю)
- ☐ Споживачі/-ки культурних послуг, які мають запит на безбар'єрність
- ☐ Інше
- ☐ Важко відповісти

20 Чи отримуєте ви коментарі/пропозиції від відвідувачів(-ок) щодо доступності? Якщо так, то які?

Культура без бар'єрів

21 Чи знайомі ви з програмою УКФ «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру»)?

- Так, отримав (-ла) грант
- Так, подавався (-лась), але проєкт не був підтриманий
- Так, знайомий (-ма), але не мав (-ла) досвіду подачі
- Не знайомий (-ма) (перехід на запитання 23)

22 Оцініть програму «Культура без бар'єрів» (у сезоні 2024/2025 «Стійкість суспільства через культуру») за наступними аспектами:

(дайте оцінку в кожному рядку за шкалою від 1 до 5, де 1 — найнижча оцінка, 5 — найвища)

	1	2	3	4	5	Не можу оцінити
Актуальність	1	2	3	4	5	6
Розмір фінансування	1	2	3	4	5	6
Процедура подання заявки	1	2	3	4	5	6
Подання звітності після реалізації	1	2	3	4	5	6
Тривалість грантового періоду	1	2	3	4	5	6

Профіль учасників

23 Ваша стать:

- Жіноча
- Чоловіча
- Інша

24 Ваш вік:

- 18–24 роки
- 25–34 роки
- 35–44 роки
- 45–54 роки
- 55–60 років
- 60 + років

25 Чи є приміщення реалізації ваших проєктів пам'яткою культурної спадщини?

- Так
- Ні
- Не маємо постійного приміщення

26 У межах якої організаційно-правової форми ви найчастіше реалізовуєте проєкти?

- Державна організація (установа, заклад, підприємство)
- Комунальна організація (установа, заклад, підприємство)
- Недержавна організація (установа, заклад, фонд)
- Фізична особа-підприємець
- Індивідуальний митець

27 Вкажіть регіон, у якому ви переважно реалізовуєте проєкти:

випадний список

■ м. Київ	■ Луганська
■ Автономна Республіка Крим,
м. Севастополь	■ Львівська
■ Вінницька	■ Миколаївська
■ Волинська	■ Одеська
■ Дніпропетровська	■ Полтавська
■ Донецька	■ Рівненська
■ Житомирська	■ Сумська
■ Закарпатська	■ Тернопільська
■ Запорізька	■ Харківська
■ Івано-Франківська	■ Херсонська
■ Київська	■ Хмельницька
■ Кіровоградська	■ Черкаська
	■ Чернівецька
	■ Чернігівська

28 Вкажіть тип населеного пункту, у якому ви переважно реалізовуєте проєкти:

- м. Київ
- Обласний центр
- Районний центр
- Невелике місто
- Село, селище

29 Чи є серед членів вашої команди люди з інвалідністю?

- Так
- Ні
- Не знаю

30 Якщо ви не знайшли запитання, на яке хотіли б відповісти, або у вас є пропозиції щодо реалізації політики безбар'єрності, будь ласка, залиште свій коментар у довільній формі

Список джерел

1482 пам'ятки культурної спадщини та 2302 об'єкти культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію | Міністерство культури та стратегічних комунікацій.

URL: <https://mcsc.gov.ua/news/1482-pamyatky-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2302-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/>
(дата звернення: 22.07.2025).

Арт-альбом «Інклюзивні мистецькі практики в Україні» / Авт. ідеї, координатор проєкту та ред. В. Висоцький ; Худож. керівник проєкту, авт. огляд. ст. С. Ененберг ; Дизайнер П. Халілов ; Пер.: С. Каденко, В. Висоцький. БФ «ЄУСІ», 2024. 164 с.

Мапа безбар'єрності.

URL: <https://lun.ua/misto/barrier-free?l=3fffe#5/48.2/30.3>
(дата звернення: 22.07.2025).

Добрянська Н., Сачук Ю., Текучова І., Заремба-Косович Г., Паніотто В., Сахно, Ю. (2021). Мистецтво для всіх: ситуація з дотриманням культурних прав людей з інвалідністю в Україні. Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) у вересні 2021 року (К. Бут, Ред.). Центр дослідження прав людей з інвалідністю DRC, Київський Міжнародний Інститут Соціології.

https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Mystetstvo-dlya-vsih_-sytuatsiya-z-dotrymannyam-kulturnyh-prav-lyudej-z-invalidnistyu-v-Ukrayini.pdf_.pdf

